

การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม
กรณีศึกษาตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

The Co-existence of Community in Multicultural Society:
A Case Study of Sai Khao Subdistrict, Khok Pho District, Pattani Province

สุไรยา วานี

Suraiya Wani

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Conflict and Peace Studies
Prince of Songkla University

2557

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์	การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบล ทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
ผู้เขียน	นางสาวสุไวยา วานี
สาขาวิชา	ความขัดแย้งและสันติศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	คณะกรรมการสอบ
..... (ดร.มะรอนิง สาลेमิ่ง)	.....ประธานกรรมการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒน์นะ)
	.....กรรมการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญอริ ยี่หะมะ)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	
..... (ดร.นุমান หะยี่มะแซ)	.....กรรมการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สามารถ ทองเฝื่อ)
	.....กรรมการ (ดร.มะรอนิง สาลेमิ่ง)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความขัดแย้ง
และสันติศึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้เป็นผลมาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความ
ขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(ดร.มระอณีง สากลมิง)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นางสาวสุไวยา วานี)

นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน
และไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสาวสุโรยา วานี)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
ผู้เขียน	นางสาวสุโรยา วานี
สาขาวิชา	ความขัดแย้งและสันติศึกษา
ปีการศึกษา	2556

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมและเพื่อศึกษาแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นทุนในการคุ้มครองชุมชนในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 การศึกษานี้ได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสำรวจชุมชน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจงผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนและผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนทั้งที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว รวมจำนวน 25 คน ผลการศึกษาพบว่า ทุนทางสังคมที่เป็นระบบคุณค่า ได้แก่ (1) จิตสำนึกสาธารณะและ (2) การพึ่งพาอาศัยกันโดยมีประวัติศาสตร์การอยู่ร่วมกันเป็นตัวเชื่อมที่ดีซึ่งถูกถ่ายทอดสู่คนรุ่นลูกหลานในรูปแบบเรื่องเล่า สำหรับทุนทางสังคมที่เป็นรูปธรรมได้แก่ (1) ทุนทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ที่สามารถสร้างรายได้เพียงพอโดยไม่ไปเบียดเบียนผู้ใด (2) การสับเปลี่ยนตำแหน่งก้ำกั้นระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมเกิดขึ้นมาตั้งแต่ในอดีตช่วยถ่วงดุลอำนาจและลดความขัดแย้งระหว่างชุมชนชาวไทยพุทธและชุมชนชาวมลายูมุสลิม (3) ทุนบุคคลได้แก่ ผู้นำชุมชนซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและสร้างความร่วมมือแก่คนในชุมชน (4) ทุนเครือข่าย การที่ชาวไทยพุทธในพื้นที่ยอมรับว่าตนเป็นชาติพันธุ์มลายู ซึ่งเป็นชาติพันธุ์เดียวกันกับชาวมลายูมุสลิมทำให้เกิดความรู้สึกสนิทใกล้ชิดกัน และ (5) ทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งมีภาษาถิ่นได้เป็นสื่อที่ทำให้สองกลุ่มชนสื่อสารกันอย่างเข้าใจ

นอกจากนี้ชุมชนทรายขาวได้ใช้แนวทางสมานฉันท์จากชุมชนมาปรับใช้เป็นแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้แก่ (1) การประนีประนอมของผู้นำชุมชนในการประคับประคองความสัมพันธ์ (2) การชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจแก่คนในชุมชนต่อเหตุการณ์ความ

ไม่สงบในพื้นที่ (3) การปรับตัวของชาวไทยพุทธในชุมชนทวายขาว และ (4) การให้ความร่วมมือของชุมชนและเครือข่ายในการขับเคลื่อนกิจกรรมที่ส่งเสริมความรักความสามัคคีผ่านพื้นที่สาธารณะและโอกาสอันเหมาะสม วิธีการที่ชุมชนทวายขาวใช้จึงนับเป็นวิธีการที่ดีและทำให้เกิดผลของการอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

Thesis Title	The Co-existence of Communities in Multicultural Society: A Case Study of Sai Khao Subdistrict, Khok Pho District, Pattani Province
Author	Miss Suraiya Wani
Major Program	Conflict and Peace Studies
Academic Year	2013

Abstract

The objectives of this thesis were to examine factors contributing to the peaceful coexistence of Thai Buddhists and Malay Muslims and to study the guidelines for maintaining relations between Buddhist residents and Malay-Muslim residents in Sai Khao subdistrict, Khok Pho district, Pattani, which served as a means of the community protection during the unrest that has started in the three southernmost border provinces since 2004. Data in this qualitative research were gathered using the collecting of related documents, in-depth interviews of 25 purposively selected samples, including Thai Buddhists and Malay Muslims in Sai Khao subdistrict, who took important roles in the communities and had knowledge of the communities, non-participant observation, and community exploration. The study indicated that social capital based on values system contributing to the peaceful coexistence included (1) public consciousness, and (2) mutual dependence that can be closely linked to the history of living in coexistence between Thai Buddhists and Malay Muslims, which was passed down to the next generation through narratives. Other tangible social capital included (1) natural resources capital generating sufficient incomes; (2) the rotation of Buddhist subdistrict headmen and Malay-Muslim headmen since the past which helped balance the power and decrease conflicts between Buddhist residents and Malay-Muslim residents; (3) human capital consisting of community leaders taking important roles in developing communities and promoting cooperation among people; (4) bonding social capital creating feelings of closeness and intimacy between the Buddhist residents who accepted that they were descended from their Malay ancestors and the Malay-Muslim residents; and (5) cultural capital such as the use of southern dialect as a means of

communication leading to mutual understanding and certain mutual beliefs that established connection between the two groups of people as reflected through their ways of living.

Moreover, in order to maintain relations between Buddhist residents and Malay-Muslim residents during the ongoing unrest in the three southern border provinces, Sai Khao community applied the model of reconciliation of people of different ethnic groups. The model of reconciliation consisted of (1) the compromise of the community leaders, (2) the explanation to people about the unrest situations in the area, (3) the adjustment of Thai Buddhists in Sai Khao subdistrict, and (4) the collaboration between the communities and networks in organizing activities that fostered good relationships and harmony in public spheres on suitable occasions. These were considered effective ways leading to the sustainable co-existence.

กิตติกรรมประกาศ

ขอชูโกร (ขอขอบคุณ)ต่อเอกองค์อัลลอฮฺ (ช.บ.) ที่พระองค์ทรงอนุมัติให้วิทยานิพนธ์ การศึกษาการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลทรายขาว อำเภอ โคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีสำเร็จลงด้วยดี

ขอขอบคุณดร.มะรอนิง สาแลมิง ดร.นุมาน หะยีมะแซ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี ที่คอยหยิบยื่นและ ส่งต่อความรู้ทางวิชาการอย่างไม่เคยเหน็ดเหนื่อย

ขอขอบคุณคุณอับดุลเลาะห์ วานีและคุณสุโกหมี๊ะ จารง บุพการีทั้งสองที่คอย ดูแลอบรมและขัดเกลาตั้งแต่เล็กจนเติบโตใหญ่ด้วยแนวทางอิสลามและสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ศึกษา ต่อในระดับปริญญาโท ขอขอบคุณคุณอับดุลรอซซิด สมะแอ คนข้างกายที่เป็นทั้งพี่และเพื่อน เป็น แรงสนับสนุนในทุกๆ ด้านของการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ และขอบคุณเด็กชายฟาริซ สมะแอ หนูน้อยที่เป็นแก้วตาดวงใจ รอยยิ้มและเสียงหัวเราะทำให้ผู้วิจัยคลายความเหน็ดเหนื่อยในการ ทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ได้อย่างมากมาย

ขอขอบคุณอาจารย์ธรรมศาสตร์ โสติพิพันธุ์ ที่คอยแนะนำความรู้เกี่ยวกับวิธีวิจัย เชิงคุณภาพเกรดเล็กเกรดน้อยที่สำคัญต่อการลงพื้นที่ภาคสนาม แนะนำการเขียนรายงาน อีกทั้ง แบ่งปันตำราที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า และคอยให้กำลังใจด้วยคำพูดนี้เสมอว่า “อาจารย์ เชื่อว่ายาต้องทำได้” ขอขอบคุณ อาจารย์กิริติกานต์ บุญฤทธิ์ และคุณเจริญพงศ์ พรหมศรี ที่ช่วย ตรวจทานเนื้อหาพร้อมทั้งเกลาประโยคให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสถานวิจัยความ ชัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ (CSCD) ที่สนับสนุนทุนอุดหนุนในการทำ วิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จ

ขอขอบคุณพี่น้องชาวทรายขาวอันประกอบด้วยครอบครัวสาอิ บังฟีน ครอบครัว สล้ายาตี และครูส่วนที่คอยอำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ แนะนำบุคคลที่เกี่ยวข้องและผู้มี ความรู้เฉพาะเรื่องตลอดเวลาที่ลงพื้นที่ภาคสนาม ขอขอบคุณพี่ๆ น้องๆ ที่ไม่ได้เอ่ยนาม ณ ที่นี้ที่ คอยให้กำลังใจและสอบถามความคืบหน้าในการทำวิทยานิพนธ์ด้วยความเป็นห่วงเป็นใย

สุไรยา วานี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2556

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(5)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(7)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญ.....	(10)
รายการตาราง.....	(12)
รายการภาพประกอบ.....	(13)
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
2. คำถามในการวิจัย.....	4
3. วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	5
4. ขอบเขตในการวิจัย.....	5
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
7. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
1. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน.....	8
2. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม.....	10
3. แนวคิดเกี่ยวกับสมานฉันท์.....	14
4. แนวคิดเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม.....	17
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	23
3. วิธีดำเนินการวิจัย.....	28
1. พื้นที่ศึกษา.....	28
2. กลุ่มเป้าหมาย.....	28
3. เครื่องมือในการศึกษา.....	30
4. วิธีการรวบรวมข้อมูล.....	30

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5.การวิเคราะห์ข้อมูล.....	31
4. ผลการวิจัย	32
1.สภาพทั่วไปของตำบลทรายขาว.....	32
2.ประวัติความเป็นมาและลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญในชุมชนทรายขาว.....	36
3.บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนทรายขาว.....	40
4.ปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี.....	50
5.แนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547.....	72
5. สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	80
1.สรุปผลการวิจัย.....	80
2.อภิปรายผล.....	85
3.ข้อเสนอแนะ.....	89
บรรณานุกรม.....	92
บุคลากรุกรม.....	99
ภาคผนวก.....	104
ภาคผนวก ก รูปภาพ.....	105
ภาคผนวก ข ประวัติมีสยิดโบราณบ้านควนลังงา.....	108
ประวัติผู้เขียน.....	110

ตารางที่		หน้า
1.	ข้อมูลประชากรในตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี	36
2.	ปฏิทินกิจกรรมทางสังคมของชุมชนทรายขาวในแต่ละรอบปี	45
3.	ทำเนียบกำนันในตำบลทรายขาว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2457 – ปัจจุบัน.....	53

ภาพประกอบที่	หน้า
1. สถิติจำนวนผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บในเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้แยกตามศาสนา.....	2
2. กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
3. แผนที่แสดงที่ตั้งตำบลทรายขาว.....	33
4. สภาพพื้นดินอันอุดมสมบูรณ์ซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูก.....	41
5. เนื้อหาวิชาเตาฮีดซึ่งอดีตโต๊ะครูปอนาะล่าหยังเขียนขึ้นมาเอง.....	48
6. การชักพระ (พระครูศรีรัตนากรหรือพ่อท่านศรีแก้ว)ขึ้นไปยัง น้ำตกทรายขาว.....	59
7. นายอรุณ ดำรงรักษ์ ผู้ที่ยอมรับว่าตนมีบรรพบุรุษเดียวกันกับชาวมลายู มุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว.....	64
8. แผนผังเครือญาติของนายสนิท ชุนฤทธิ์ (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2).....	65
9. สรุปผลการศึกษาตามกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	89

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

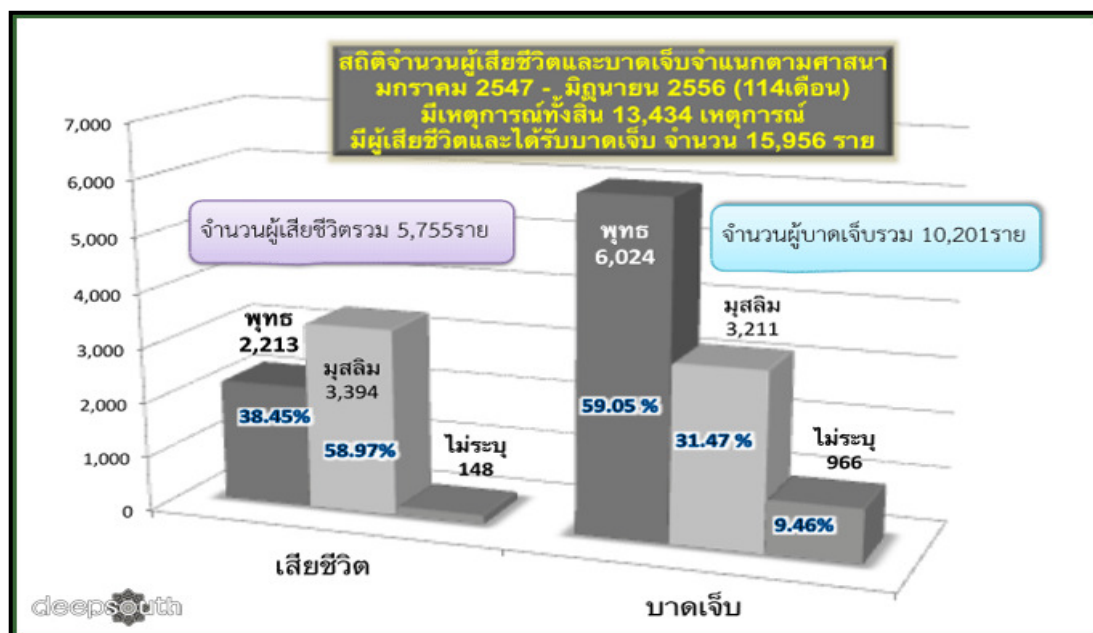
จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีความมั่งคั่งทางด้านกายภาพและด้านวัฒนธรรมซึ่งอยู่บนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า

“พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นดินแดนอันอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่ในสมัยอดีต อันประกอบไปด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งจัดเป็นพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรม มีโบราณสถาน เช่น วัด มัสยิด เป็นหลักฐานว่าทั้งพุทธและมลายูมุสลิมอาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้มาอย่างสันติ ซึ่งสะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม”

(ดุสิต หวันเหลี่ยม, ม.ป.ป., น. 3)

ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีปฏิสัมพันธ์เป็นไปในทางสร้างสรรค์มีการช่วยเหลือกันโดยไม่แบ่งแยกในเรื่องของการนับถือศาสนา ซึ่งมีพื้นฐานความสัมพันธ์ที่เกิดจากระบบอุปถัมภ์ในท้องถิ่นและการยอมรับของค่านิยมที่มีความแตกต่างกัน (รัตติยา สาและ, 2544, น. 38) เมื่อต้นปี พ.ศ. 2547 เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสี่อำเภอในจังหวัดสงขลา) เกิดขึ้นอย่างรุนแรง เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 มีกลุ่มติดอาวุธประมาณ 50 คนบุกปล้นปืนในกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ที่บ้านปิเหล็ง อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส (ต้นแคน แม่กคาร์โก, 2555, น. 5) ผู้บริสุทธิ์ต้องมาเสียชีวิตด้วยการถูกลอบยิงและถูกระเบิดตามที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น ในตลาดร้านค้า และเหตุการณ์อุ้มพยานหรือทนายคนสำคัญ ผู้คนเสียชีวิตและกำลังใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน เหตุการณ์ความไม่สงบตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2547 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556 คิดเป็นระยะเวลารวม 114 เดือน มีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นรวม 13,434 เป็นผลทำให้มีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บจำนวน 15,956 ราย (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, 2556) และเมื่อแยกจำนวนผู้เสียชีวิตทั้งหมด 5,755 ราย เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเสียชีวิต 3,394 ราย ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ 2,213 ราย และมีผู้บาดเจ็บทั้งหมด 20,201 ราย แยกเป็นผู้ที่ได้รับบาดเจ็บที่นับถือศาสนาอิสลาม 3,211 ราย และผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ 6,204 ราย จากสถิติข้างต้นทำให้เห็นว่าผู้ที่

เสียชีวิตส่วนใหญ่เป็นชาวมลายูมุสลิม และที่ได้รับบาดเจ็บส่วนใหญ่แล้วเป็นชาวไทยพุทธ รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ภาพที่ 1 สถิติจำนวนผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บในเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แยกตามศาสนา

ที่มา : ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ [ออนไลน์]: เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2557 จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/4570>

นอกจากนี้เหตุการณ์ความไม่สงบยังส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่แห่งนี้ เป็นไปในเชิงลบกล่าวคือปฏิสัมพันธ์ที่ปรากฏในอดีตซึ่งเป็นไปในทางที่ดีและสร้างสรรค์กลับต้องมาหวาดระแวงและเกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งและกัน อันเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้พื้นที่แห่งนี้ดูเหมือนว่าไม่สงบสุขดังเช่นในอดีต

เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในหลาย ๆ พื้นที่ ดังเช่นในพื้นที่ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส กรณีของแยะ สะแลแม ชาวมลายูมุสลิมกับเพื่อนบ้านซึ่งเป็นชาวไทยพุทธ หลังจากเกิดเหตุการณ์ตากใบ เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2547 เพื่อนบ้านที่สนิทกันเริ่มมีความสัมพันธ์ที่ห่างเหินกันไป (แยะ สะแลแม, 2554)

ในทำนองเดียวกัน กรณีของดวงสุดา นุ้ยสุภาพ ชาวไทยพุทธผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จากกรณีคนร้ายบุกฆ่าพ่อของเธอจนเสียชีวิต เมื่อปี พ.ศ. 2547 และเมื่อปี พ.ศ. 2550 ที่ผ่านมามีคนร้ายได้บุกฆ่าปู่และตาของเธอ ดวงสุดาได้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวมลายูมุสลิมว่ามีความระแวงกันอยู่บ้างแต่เป็นคนส่วนน้อยเท่านั้น (ดวงสุดา นุ้ยสุภาพ, 2554)

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลโดยการนำของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี มียุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาคือความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีคำสั่งให้แต่งตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ ซึ่งมีนายอานันท์ ปันยารชุนเป็นประธาน เพื่อทำหน้าที่เสนอแนะนโยบาย และหาทางออกด้วยวิธีการสมานฉันท์และสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งได้แก่มาตรการสมานฉันท์เฉพาะหน้า มาตรการสมานฉันท์ยั่งยืน และมาตรการการเมืองสมานฉันท์ (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2549, น. 38)

แม้ว่าบรรยากาศในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เต็มไปด้วยความรุนแรง ภาพแห่งความสูญเสียของประชาชนผู้บริสุทธิ์ เจ้าหน้าที่ ผู้ที่เห็นต่างจากรัฐ และบรรยากาศความหวาดระแวงและความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ยังมีชุมชนเล็กๆ ชุมชนหนึ่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ดำรงอยู่อย่างปกติสุขท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบนั่นคือ “ชุมชนทรายขาว” ตั้งอยู่ในตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านใหญ่ (หมู่ที่ 1) บ้านหลวงจันทร์ (หมู่ที่ 2) บ้านทรายขาวออก (หมู่ที่ 3) บ้านควนลังงา (หมู่ที่ 4) บ้านทรายขาว (หมู่ที่ 5) และบ้านลำหยัง (หมู่ที่ 6) ชุมชนทรายขาวเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประชาชนที่อาศัยอยู่ประกอบด้วยชาวไทยพุทธ ร้อยละ 42 และชาวมลายูมุสลิม ร้อยละ 58 (องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว, ม.ป.ป.) กลุ่มชนทั้งสองศาสนาอาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความสมานฉันท์มาเป็นเวลานาน ถึงแม้ก่อนหน้านั้นชุมชนได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบเมื่อปี พ.ศ. 2547 ในเรื่องการสูญเสียชีวิตและการบาดเจ็บของผู้คนในชุมชนทรายขาว ปัญหาความหวาดระแวงและความไม่ไว้วางใจระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม แต่ชุมชนทรายขาวก็สามารถปรับตัวและช่วยกันหาแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้จนนำไปสู่การเข้าใจกันและดำเนินชีวิตตามปกติ

วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนทรายขาวใช้ภาษาถิ่นใต้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน จึงทำให้ชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมไม่เกิดความระแวงซึ่งกันและกัน (เลขา เกลี้ยงเกล้า, 2550) นอกจากนี้ชุมชนทรายขาวเป็นพื้นที่นาร่องในการเป็นตำบลสันติสุขของจังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2549 หลังจากที่ตำบลทรายขาวไม่มีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นติดต่อกัน 2 ปี

(สมาน ศรีปุฒะ, 14 ตุลาคม 2554) วิมลพรรณ ปีตรวิชัย (2550) อธิบายถึงความรักและความสามัคคีของชุมชนที่มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทำให้ชุมชนทรายขาวมีความสุข ท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรีและกุสุมา ภูใหญ่ (2545, น. 8) กล่าวถึงความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนทรายขาวว่าเป็นชุมชนที่มีการอยู่ร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม ซึ่งเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์อันกลมเกลียวแน่นแฟ้นมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าจะนับถือศาสนาแตกต่างกันแต่ก็ยังสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ท่ามกลางความขัดแย้ง

จึงเห็นได้ว่า ชุมชนทรายขาวเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมอีกพื้นที่หนึ่งซึ่งมีทุนทางสังคมในชุมชนที่สามารถยึดเหนี่ยวกลุ่มชนทั้งสองศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข และตำบลทรายขาวแห่งนี้ ผู้วิจัยเลือกเป็นพื้นที่กรณีศึกษาเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของชุมชนระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมมาอย่างยาวนานร่วม 300 ปี โดยมีหลักฐานโบราณสถาน คือ วัดและมัสยิดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมอยู่ในบริเวณใกล้กัน (วิไลวรรณ จงวิไลเกษม, 2551, น. 166)

จากความสำคัญของตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี สะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาความไม่สงบและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่สามารถที่จะบั่นทอนหรือทำลายความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนแห่งนี้ได้ งานวิจัยศึกษาเรื่อง “การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี” จึงมุ่งศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และศึกษาแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 เพื่อเป็นทุนในการคุ้มครองชุมชนในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และเป็นแนวทางการสร้างสันติภาพในพื้นที่พหุวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

2. คำถามในการวิจัย

จากปัญหาความไม่สงบและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ก่อให้เกิดปัญหาความหวาดระแวง และความไม่ไว้วางใจกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในหลายพื้นที่ แต่สำหรับชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อะไรที่เป็นปัจจัยทำให้ชาวไทยพุทธและชาวมลายู

มุสลิมสามารถอยู่ร่วมกันได้และมีปฏิสัมพันธ์อันดีดังเช่นในอดีต ถึงแม้ปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบและความรุนแรงได้สร้างผลกระทบแก่ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้บั่นทอนหรือทำลายความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนแห่งนี้ได้ และชุมชนทรายขาวมีแนวทางใดในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม เพื่อเป็นทุนในการคุ้มครองชุมชนในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

3. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

3.2 เพื่อศึกษาแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ตลอดระยะเวลาการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547

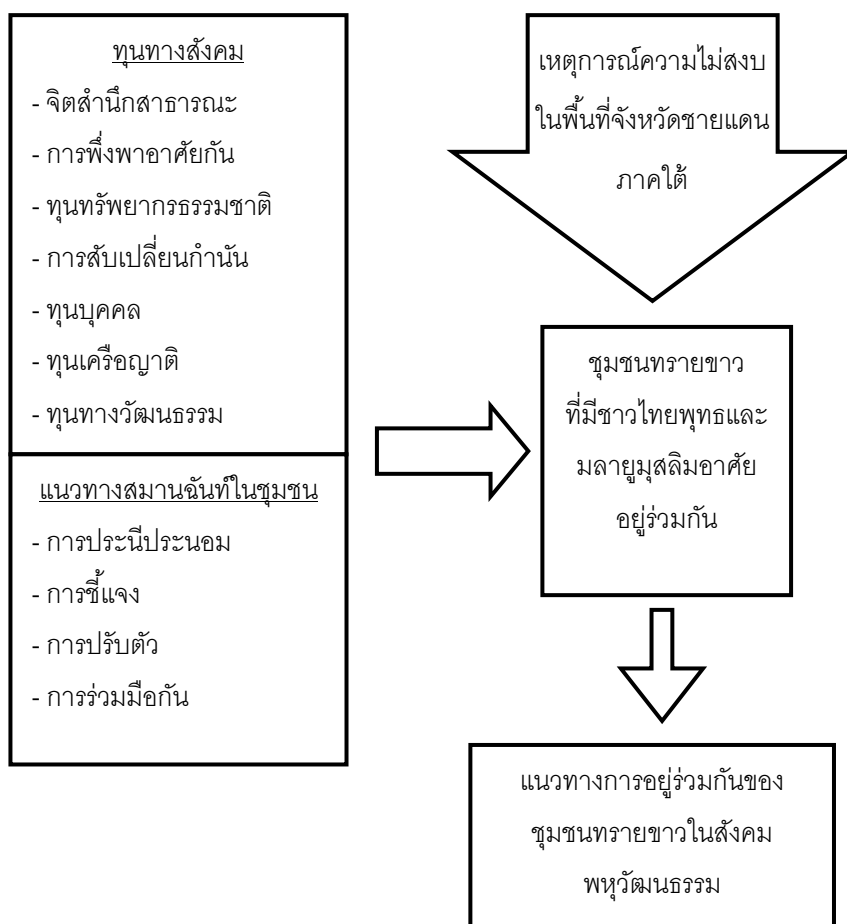
4. ขอบเขตในการวิจัย

การศึกษานี้กำหนดขอบเขตการศึกษา ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา เศรษฐกิจ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ชุมชน การอยู่ร่วมกันในสังคม พหุวัฒนธรรม โดยมีระยะเวลาในการศึกษา ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2555 – เดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2556 ซึ่งผู้วิจัยเลือกพื้นที่ตำบลทรายขาว มีทั้งหมด 6 หมู่บ้านเป็นพื้นที่ในการศึกษา

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาบริบทชุมชนสังคมพหุวัฒนธรรมพื้นที่ในตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ศึกษาในประเด็นปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม และศึกษาถึงแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของกลุ่มชนทั้งสองศาสนาในตำบลทรายขาว โดยใช้แนวคิดชุมชน แนวคิดทุนทางสังคม แนวคิดสมานฉันท์และแนวคิดพหุวัฒนธรรม เพื่ออธิบายถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข และอธิบายถึงการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายู

มุสลิมในชุมชนทรายขาวในช่วงเวลาที่เกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 กรอบแนวคิดในการวิจัยสามารถแสดงเป็นแผนผังดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทราบถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

6.2 ทราบถึงแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงช่วงที่ทำการศึกษานี้

6.3 สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงชุมชนพหุวัฒนธรรมอื่นๆ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

การอยู่ร่วมกัน หมายถึง การที่คนสองคนหรือกลุ่มชนสองกลุ่มเข้ามาอาศัยในพื้นที่หรือบริเวณเดียวกัน ในที่นี้หมายถึง กลุ่มชาวไทยพุทธและกลุ่มชาวมลายูมุสลิมอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลทรายขาว

ชุมชน หมายถึง กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันมีการปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งในที่นี้หมายถึง ชุมชนทรายขาวที่มีชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม มีการติดต่อสัมพันธ์กันไปมาและมีวิถีดำเนินชีวิตที่ไม่นิยมความรุนแรง บางครั้งอาจจะมี ความขัดแย้งบ้าง แต่ชุมชนนำแนวทางสันติวิธีและสมานฉันท์มาใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่ประกอบไปด้วยกลุ่มชนหลากหลายชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางด้านภาษา วิถีชีวิต การนับถือศาสนา ซึ่งในที่นี้หมายถึงสภาพชุมชนที่มีชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม
3. แนวคิดเกี่ยวกับสมานฉันท์
4. แนวคิดเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนจะนำเสนอในเรื่องความหมายและความสำคัญของชุมชนหมู่บ้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ความหมายของชุมชน

ชุมชนให้ความหมายได้หลายมิติ ซึ่งมีนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ให้ความหมายชุมชน ดังนี้

โรแลนด์ วอร์เรน (อ้างถึงใน ชีระภักตรา เอกมาชัยสวัสดิ์, 2553, น. 59) สรุปความหมายของชุมชนในหลายมิติซึ่งได้แก่

- (1) ชุมชนในมิติเชิงพื้นที่ ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่มีขอบเขตเฉพาะเจาะจงซึ่งมีกลุ่มคนอาศัยในบริเวณนั้น
- (2) ชุมชนในมิติเชิงความสัมพันธ์ คือ กลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์ไปมา มีความรู้สึกและผลประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกัน
- (3) ชุมชนในมิติเชิงสังคม คือ พื้นที่ที่มีกลุ่มคนที่อาศัยอยู่อาณาบริเวณเดียวกันซึ่งมีการปฏิบัติต่อกันในบริเวณเดียวกัน

วาสต้า (อ้างถึงใน ฌฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, 2553, น.15-16) สรุปถึงความหมายของชุมชนใน 3 แนวทาง ดังต่อไปนี้

(1) ชุมชนเป็นเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ที่สามารถบ่งบอกถึงเรื่องราวความเป็นพื้นที่และ ความเป็นท้องถิ่นเข้ากันได้

(2) ชุมชนเป็นสังคมในท้องถิ่น วาสต้ามองว่า เป็นความสัมพันธ์ซึ่งประกอบด้วย สถานภาพ บทบาทกลุ่มคน สถาบันต่างๆ ในชุมชน ซึ่งเข้ามาทำหน้าที่ กล่อมเกลา ควบคุม จัด ระเบียบทางสังคม การมีส่วนร่วมทางสังคม การเกื้อกูลทางสังคม และการบริการทางสังคม ซึ่งรวม ไปถึงองค์กรหรือเครือข่ายในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีความรู้สึกผูกพันบาง ประการร่วมกัน

(3) ชุมชนในมิติความสัมพันธ์ด้านอัตลักษณ์ วาสต้ามองว่า เกิดจากจิตวิญญาณของ ความเป็นชุมชน ซึ่งเกิดจากความรู้สึกร่วมในกลุ่มและชุมชนเดียวกัน

การศึกษาชุมชนในปัจจุบันเราควรรู้จักความหมายของชุมชนจากงานวิจัยซึ่งสะท้อนให้ เห็นถึงแนวคิดชุมชนที่เปลี่ยนไปจากอดีต ยกตัวอย่างจากงานวิจัยชุมชนท่าเกวียนของ ยศ สันตสมบัติ (2539, น. 63 - 66) แสดงให้เห็นถึงวิธีการปรับตัวของชุมชนในการต่อสู้ของวัฒนธรรม อุตสาหกรรมที่ได้แย่งทรัพยากรของชุมชน ซึ่งสะท้อนความหมายของชุมชนที่แสดงถึง ความสามารถในการจัดการและควบคุมทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งอยู่บนฐานที่เรียกว่า สิทธิชุมชน คือ อำนาจในการจัดการชุมชนด้วยตนเองโดยที่ไม่ได้มาจากตัวบทกฎหมาย งานวิจัยที่สะท้อนถึง แนวคิดของชุมชนที่เปลี่ยนไปของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2553, น.164-165) ที่ค้นพบว่า ในช่วงที่ กระแสทุนนิยมเข้าสู่ภายในชุมชน ชุมชนมีความหมายเป็นพื้นที่ในการปรับตัวและหน่วยทางสังคม ในชุมชนเพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และอาริยา เสวตามร์ (2542, น. 186) ที่ พบว่า ความหมายของชุมชนสามารถเปลี่ยนแปลงและเลื่อนไหลได้ ชุมชนต้องมีปฏิสัมพันธ์และ เชื่อมโยงกับสังคมภายนอก ชุมชนจึงจะดำรงอยู่ได้

กล่าวโดยสรุปแล้ว ชุมชนสามารถให้ความหมายได้กว้างและหลายมิติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การให้คำนิยามของนักวิชาการแต่ละศาสตร์ซึ่งมองชุมชนเป็นทั้งหน่วยของสังคม สถาบันต่างๆ หน้าที่ และบทบาท ความเป็นพวกเดียวกัน ระบบความสัมพันธ์ และอัตลักษณ์ของชุมชนในการแสดง ตัวตนของผู้คนในชุมชน ความหมายของชุมชนได้เปลี่ยนไปตามระยะเวลา ฉะนั้นจึงต้องเข้าใจ ความหมายของชุมชนที่ผ่านการศึกษากจากงานวิจัยต่างๆ เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงสภาพของ ชุมชนในช่วงต่างๆ ที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกับบริบทแวดล้อมภายนอกที่กำลังเปลี่ยนไปอย่าง รวดเร็ว

1.2 ความสำคัญของชุมชนหมู่บ้าน

ชุมชนหมู่บ้านไทยหรือชุมชนชนบทที่มีความสำคัญที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของผู้คนทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2545, น. 119-120) นักวิชาการในประเทศไทยได้ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนของชุมชนหมู่บ้านไทยพบว่าชุมชนหมู่บ้านเป็นพื้นฐานของสังคมไทย ที่มีความเชื่อมโยงระหว่างกันทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ชุมชนหมู่บ้านไทยที่มีความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมสามารถพึ่งพาตนเองได้นั้นเกิดจากการที่ชุมชนมีอัตลักษณ์เป็นของตัวเอง มีวิถีการดำเนินชีวิตแบบฉบับของตัวเอง มีน้ำใจเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ชุมชนหมู่บ้านไทยมีแนวทางการพัฒนาเป็นของตนเอง มีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและเครือข่ายที่สามารถค้าจุนได้

นับได้ว่าชุมชนหมู่บ้านมีความสำคัญในการเป็นพลังสำคัญที่สามารถถักทอเครือข่ายทั้งในระบบความสัมพันธ์ในแนวราบและระบบความสัมพันธ์ในแนวนอนทั้งนี้เพื่อช่วยเหลือและประคับประคองชุมชนอื่นๆ ที่ไม่สามารถต้านกระแสทุนนิยมหรือวิกฤตความรุนแรงดังเช่นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

แนวคิดทุนทางสังคมจะนำเสนอในเรื่องของความหมาย และองค์ประกอบของทุนทางสังคมดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความหมายของทุนทางสังคม

โคลแมน (อ้างถึงในวรวิภา โภษิตานพันธ์, 2551, น.307) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมว่า เป็นชุดของความสัมพันธ์ (Set of relationship) ระหว่างคน เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากความตั้งใจในบนพื้นฐานในสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกัน (Common) การมีค่านิยมร่วมกัน (Set of shared values) และการมีสำนึกของความไว้วางใจ (Sense of trust) ซึ่ง โคลแมน มองว่าโครงสร้างของความสัมพันธ์ดังกล่าวจะส่งผลดีและตรงกันข้ามหากสังคมใดมีทุนทางสังคมอ่อนแอสังคมนั้นจะเกิดความขัดแย้งในค่านิยมและขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Conflicting values and lack of trust)

สำนักงานที่ปรึกษาสภาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ให้ความหมายของทุนทางสังคมว่า สิ่งที่เกิดจากการรวมตัว ร่วมกันคิด บนพื้นฐานความเชื่อใจกัน และวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม ผ่าน องค์ประกอบหลักในสังคม

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ม.ป.ป.) ให้ความหมายของทุนทางสังคมว่า เป็นระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เป็นทรัพยากรทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือที่สืบทอดกันมา หรือร่วมกันสร้างใหม่ขึ้นมา และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชน เป็นเสมือนโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่ง ได้แก่ การมีค่านิยมร่วมกัน การมีบรรทัดฐานที่สังคมยึดเหนี่ยวร่วมกันที่ช่วยร้อยผู้คนเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางสังคมยังหมายถึงความไว้วางใจ ความซื่อสัตย์ ความเคารพซึ่งกันและกัน มิตรภาพความผูกพันความเห็นอกเห็นใจ ความเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ทุนทางสังคมยังหมายถึงค่านิยม ความไว้วางใจกัน การมีจิตสำนึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของและความเป็นชุมชนเดียวกัน มีความเคารพต่อกัน มีจารีตและค่านิยมต่างตอบแทนซึ่งกัน และกันซึ่งจะส่งผลต่อการจัดระเบียบเศรษฐกิจสังคมความเป็นชุมชน นอกจากนี้ทุนทางสังคมยังเป็นพลังที่เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนในการพยายามที่จะอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานความไว้วางใจและความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทย

โกวิท พวงงาม (2553, น.395) ให้ความหมายต่อทุนทางสังคมว่าเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีน้ำใจ เอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยกัน ไว้วางใจเชื่อใจต่อกัน การมีคุณธรรม จิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งรวมไปถึงจารีตประเพณี ความเชื่อและวัฒนธรรม ซึ่งโกวิท พวงงาม มองว่า ทุนทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งของทุนชุมชนที่เป็นต้นทุนหลักของกระบวนการพัฒนาอีกด้วย

นภาพรณี หะวานนท์ และพิศมัย รัตนโรจน์สกุล (2548, น. 3) ศึกษาเรื่องการเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งในงานศึกษาดังกล่าวทั้งสองได้ให้คำนิยามต่อทุนทางสังคมว่าเป็นระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และความสัมพันธ์ของชุมชนกับบุคคลและองค์กรภายนอกชุมชน กฎเกณฑ์ กติกา ของการอยู่ร่วมกัน อุดมการณ์ ระบบความเชื่อ และระบบความรู้ที่คนในชุมชนสร้างขึ้นและสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

วาสนา มะลินิน (2553, น.156-157) กล่าวว่าทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในรูปแบบของพลังหรือปัจจัยที่เป็นลักษณะเฉพาะและเป็นเครือข่าย มีความไว้วางใจและมีบรรทัดฐานในการปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้เป็นลักษณะพื้นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทุนทางสังคมที่ได้จากการค้นพบในการศึกษาการเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของ

ทุนทางสังคมในชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม พบว่า ทุนทางสังคมคือทุนที่มีอยู่ในชุมชนได้แก่ ทุนทรัพยากร ทุนองค์กร ทุนบุคคล และทุนเครือข่าย

เสวี พงศ์พิศ (2556) ให้ความหมายของทุนทางสังคม 2 ประการ ประการแรก ทุนทางสังคม คือ ระบบคุณค่า ซึ่งประกอบด้วยคุณค่าที่เชื่อมผู้คนเข้าด้วยกัน ให้อยู่เป็นครอบครัว ชุมชน เป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบ จารีตประเพณี วิถีปฏิบัติของชุมชน ระบบดังกล่าวจะเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ ให้เป็นพี่เป็นน้องและอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นก้อน ทุนทางสังคมที่เป็นระบบคุณค่า ซึ่งได้แก่ ความไว้วางใจกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การพึ่งพาอาศัยกัน เป็นพรหมวิหารสี่ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ที่ทำให้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ประการที่สอง ทุนทางสังคมที่เป็นในรูปธรรมซึ่งคุณค่าดังกล่าวเชื่อมโยงและร้อยรัดในรูปแบบสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน สถาบันหมู่บ้าน สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ อย่างไรก็ตาม คำว่า “ทุนทางสังคม” ให้ความหมายได้หลายมิติ ฉะนั้นจึงต้องทำความเข้าใจความหมายของ “ทุน” เสียก่อน ซึ่งคำว่า “ทุน” มิใช่หมายถึง เงินเพียงเท่านั้น แต่ยังรวมถึง ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนทางสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งทุนทางสังคมในมุมมองของ ประเวศ วะสี หมายถึง ความเป็นกลุ่มก้อน การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการเมืองและระบอบราชการที่ดี และมองว่าการมีทุนทางสังคมเป็นฐานให้ประเทศมีเศรษฐกิจที่ดี (ประเวศ วะสี, อ้างถึงในวาสนา มะลินิน, 2553, น.22)

จากความหมายของทุนทางสังคมดังกล่าวข้างต้นนั้น สรุปได้ว่าทุนทางสังคมมีความหมายหลายมิติด้วยกัน ได้แก่ ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ร่วมกันสร้างขึ้นมาและมีความเห็นชอบต่อกันบนพื้นฐานความไว้วางใจกัน ผ่านบรรทัดฐานทางสังคม กฎ กติกา และทุนทางสังคมยังเป็นชุดของค่านิยมที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดระเบียบเศรษฐกิจในชุมชนอีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนา

2.2 องค์ประกอบทุนทางสังคม

การเกิดขึ้นของทุนทางสังคมในชุมชนหรือสังคมต้องมีองค์ประกอบหลายๆ องค์ประกอบด้วยกัน ซึ่งนักวิชาการต่างก็ให้สาระหลักขององค์ประกอบของทุนทางสังคมคล้ายๆ กัน รายละเอียดดังนี้

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กล่าวถึงองค์ประกอบของทุนทางสังคมซึ่งมี 4 องค์ประกอบ คือ

(1) ทุนมนุษย์ ได้แก่ คนที่มีความรู้ความสามารถ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ส่วนรวม บนพื้นฐานความรัก ความเอื้ออาทร การมีน้ำใจ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และอาสาสมัครที่ช่วยเหลือชุมชนและสังคม

(2) ทุนสถาบัน เป็นการรวมของกลุ่มคนในการสร้างองค์กรที่มีความเชื่อและจิตสำนึก ร่วมกันในการที่จะพัฒนาและขับเคลื่อนสังคมหรือชุมชนให้เข้มแข็งและเป็นกลุ่มเป็นก้อน ทุนสถาบัน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ กลุ่มอาชีพ วัด โรงเรียน สถาบันครอบครัว และหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย สถานีตำรวจ

(3) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ การนำเอาองค์ความรู้จากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ตัวบุคคล ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ทำให้เกิดกระบวนการที่ทำให้เกิดประเพณี วัฒนธรรม เกิดประโยชน์และเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นตัวเอง ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีไทย สถาบันกิจกรรมต่างๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน รวมไปถึงระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึก สาธารณะ จารีตประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ

(4) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ป่าเขา ของป่า และผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน

เบนและฮิคส์ (อ้างถึงใน วรวิทย์ โธมัส, 2548, น.51 - 53) มองว่า องค์ประกอบของทุนทางสังคมสามารถจำแนกได้ 2 ระดับ คือ ระดับมหภาค (Macro) และระดับจุลภาค (Micro) องค์ประกอบของทุนทางสังคมระดับมหภาคจะรวมไปถึงองค์กรหรือสถาบันต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์อยู่ภายใต้โครงสร้างแบบเป็นทางการ เช่น รูปแบบการปกครอง แนวทางปฏิบัติทางการ กฎหมาย ระบบความคิด ความเชื่อที่สอดคล้องกับกฎหมาย ระดับของการกระจายอำนาจ และระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ส่วนองค์ประกอบของทุนทางสังคมระดับจุลภาคนั้น เบนและฮิคส์ ยังได้แบ่งเป็น 2 เรื่อง คือ เรื่องแรกเกี่ยวกับความคิด ความเข้าใจ รวมถึงการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ของประชาชน เรื่องดังกล่าวเบนและฮิคส์ให้ความสำคัญในเรื่องของคุณค่า ความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรมและบรรทัดฐานทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเน้นหนักในเรื่องของการให้คุณค่า โดยเฉพาะเรื่องความไว้วางใจ (Trust) ความสามัคคี (Solidarity) และการต่างตอบแทน (Reciprocity) อีกเรื่องหนึ่งก็คือ เป็นเรื่องของโครงสร้างซึ่งเบนและฮิคส์ได้ กล่าวถึงองค์ประกอบและวิธีปฏิบัติของสถาบันท้องถิ่นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่สามารถตอบสนองให้ชุมชนเกิดการพัฒนาค โดยจะมองในองค์กรแนวราบและมีความเป็นเครือข่าย ซึ่งก็มองว่าหลังจากที่เกิดองค์กรในแนวราบนั้นก็คือมีระบบความโปร่งใส ผู้นำที่มีความรับผิดชอบ และ

การมีส่วนร่วมในการทำงานจากคนในชุมชนเองในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม อีกทั้งเบนและอีคส์มองว่า องค์ประกอบของทุนทางสังคมในเรื่องของระบบคิด (ความคิด ความเข้าใจ รวมถึงการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ของประชาชน) และเรื่องของโครงสร้าง (วิถีปฏิบัติ) นั้นมีความสัมพันธ์กัน

หากมององค์ประกอบของทุนทางสังคมในเชิงเชิงบูรณาการหรือผลลัพธ์(Integration/ Result based) แล้ว วรวิมล โรมรัตนพันธ์ กล่าวว่าในการศึกษาผลของทุนทางสังคมของประเทศไทยโดยสำนักกองทุนเพื่อสังคมเมื่อปี พ.ศ. 2545 นั้น ปรากฏลักษณะขององค์ประกอบต่างๆ โดยภาพรวมแล้ว มีดังนี้

1. ศาสนธรรม หรือหลักธรรมในศาสนา
2. สำนึกในท้องถิ่น
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ทรัพยากรบุคคลและเครือข่ายบุคคล
5. ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ
6. วิถีชีวิตทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของชุมชน
7. ความเอื้ออาทร

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม ในพื้นที่ตำบลทรายขาว เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งในเรื่องของทุนที่ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มคนต่างศาสนา แนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยคิดว่าจะเป็นประโยชน์ในการอธิบายถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีโดยละเอียดรอบด้านมากขึ้น

3. แนวคิดเกี่ยวกับสมานฉันท์ (Reconciliation)

3.1 ความหมายของคำว่าสมานฉันท์ การสมานฉันท์ คือ การฟื้นฟูความสัมพันธ์และการนำสันติวิธีมาใช้ในการแก้ปัญหาที่แตกต่างไปจากวิธีการรุนแรง (โกลิเวอร์ ทอม และฮัค, 2012, p. 247) และอาบูนิเมอร์ (อ้างถึงใน วุฒิสาร ตันไชย และคณะ, 2555, น.18) ให้ความหมายของการสร้างความปรองดอง (การสมานฉันท์) ว่า “เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชัง แยกแยะและสร้างความไว้วางใจเพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง...”

¹ เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า การปรองดอง

นักวิชาการสันติวิธีในประเทศไทย โคทม อารียา (ม.ป.ป., น.8) ชี้ให้เห็นถึงแนวคิดของสำนักคิดการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งว่า การสร้างความสมานฉันท์เป็นวิธีการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่อยู่ในช่วงเวลาของการสร้างสันติภาพ (Peacebuilding) ซึ่งโคทม อารียา มองว่า ความขัดแย้งไม่สามารถขจัดให้หมดสิ้นไปได้แต่สามารถเปลี่ยนได้ด้วยการปฏิสัมพันธ์ ระดับความรุนแรง และประเด็นเรื่องความขัดแย้ง

โดยสรุปแล้วแนวคิดสมานฉันท์เป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นซึ่งมุ่งฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคู่ขัดแย้งจากที่มีความแตกแยกกันให้กลับมาปฏิสัมพันธ์กันด้วยวิธีการสันติวิธี เพื่อให้เกิดความสงบสุข เป็นระเบียบเรียบร้อยหรือเกิดสภาวะแห่งสันติ (สันติภาพ) ซึ่งนักวิชาการชื่อ โอ คอนเนลล์ (อ้างถึงใน ไชยันต์ รัชชกุล, 2532, น. 31) มองว่าสันติ หรือสันติภาพเป็นสภาวะที่ชี้ถึงความสัมพันธ์ระดับบุคคลและระดับสังคมโดยอยู่บนพื้นฐานของความมั่นคง ความประสานร่วมมือ ความเห็นอกเห็นใจ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การให้ความเสมอภาค การสื่อสารที่เน้นวิธีการสันติวิธี รวมทั้งมีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี

3.2 หลักการสมานฉันท์

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549) นักวิชาการสันติศึกษาในประเทศไทยได้รวบรวมแนวทางการทำงานสมานฉันท์ของคณะกรรมการสัจจะจากทุกประเทศทั่วโลก และสรุปเป็นแนวคิดสมานฉันท์แห่งชาติ 9 ประการ เพื่อเป็นข้อเสนอในการทำงานของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ ซึ่งมีดังนี้

- (1) การเปิดเผยความจริง
- (2) มีความยุติธรรม
- (3) ความพร้อมรับผิด
- (4) การให้อภัย
- (5) การเคารพความหลากหลายและวัฒนธรรม
- (6) การเปิดพื้นที่ความทรงจำที่เจ็บปวด
- (7) การแก้ปัญหาอนาคตด้วยจินตนาการ
- (8) การแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี
- (9) การยอมรับความเสี่ยงเพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน

สำหรับนักวิชาการสันติศึกษาในต่างประเทศ โอลิเวอร์ ทอม และฮัค (2012, p.16) มองว่า รูปแบบของการสมานฉันท์หลังจากที่เกิดความขัดแย้งแล้ว เป็นไปในรูปแบบการสร้างสันติวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่

- (1) คณะกรรมการสอบสวนหรือคณะกรรมการความจริงและยุติธรรม (Commissions of enquiry/Truth and justice commissions)
- (2) การพัฒนาสื่อเพื่อสันติภาพ (Peace media development)
- (3) การศึกษาและการฝึกอบรมเกี่ยวกับสันติภาพและความขัดแย้ง (Peace and conflict awareness education and training)
- (4) การมีความคิดริเริ่มในการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและการแข่งขันกีฬาเพื่อความสมานฉันท์ (Cultural exchanges and initiatives, Sport as reconciliation)
- (5) การแก้ปัญหาอนาคตด้วยจินตนาการ (Problem-solving as future imaging)

เห็นได้ว่านักวิชาการด้านสันติศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศได้เสนอหลักการสมานฉันท์ที่มีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งหลักการบางข้อก็พบว่ามีความสอดคล้องซึ่งได้แก่ การสอบสวนความจริงและความยุติธรรม การฟื้นฟูความสัมพันธ์ด้วยแนวทางสมานฉันท์ ตลอดจนการแก้ปัญหาอนาคตร่วมกันด้วยจินตนาการ

เนื่องจากผู้วิจัยศึกษาเรื่องการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ตำบลทรายขาวอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นการศึกษาในบริบทชุมชนที่มุ่งหาปัจจัยในการอยู่ร่วมกันและแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนที่มีชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน ภายหลังจากเกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันและความหวาดระแวงในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 พบว่าในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีชุมชนบางพื้นที่ที่ได้นำแนวทางสมานฉันท์มาปรับใช้ในชุมชนของตนเองเพื่อยุติความขัดแย้งและเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ของผู้คนภายหลังจากที่เกิดปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งได้แก่ ฮุกุมปาก๊ะ (Hukum pakat) จากผลการศึกษาของนิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า (2548) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษา กระบวนการจัดการความขัดแย้งของชุมชนบ้านเชิงเขา หมู่ที่ 4 ตำบลปะลุกาสาเมาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส บริบทของพื้นที่การศึกษาจะเป็นชุมชนที่มีชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน การ “ปาก๊ะ” ในที่นี้หมายถึงการร่วมมือร่วมใจกันของชุมชนในการทำสิ่งหนึ่งเพื่อให้ชุมชนเกิดการยอมรับร่วมกัน ซึ่งในความหมายของซูโกร ดินอะ นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนได้ให้ความหมายฮุกุมปาก๊ะซึ่งหมายถึง กฎหรือกติกาที่เกิดจากข้อตกลงของคนในชุมชนในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เช่น ฮุกุม

ปาเกะเรื่องยาเสพติด เรื่องงานบุญ เป็นต้น ฮุกุมปาเกะอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับตามหลักศาสนาอิสลาม เดิมทีการนำฮุกุมปาเกะมาปรับใช้จะต้องผ่านระบบชูรอ หากคนในชุมชนไม่ปฏิบัติตามฮุกุมปาเกะถือว่ามีความผิดตามหลักศาสนา สำหรับฮุกุมปาเกะในชุมชนพหุวัฒนธรรมสามารถทำได้หากไม่ขัดกับหลักการศาสนา เช่นที่ชุมชนในตำบลนาประดู่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และชุมชนในอำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาสที่มีการใช้ ฮุกุมปาเกะในเรื่องการเลี้ยงโคขุน (ชูโกร ดินอะ, 16 มิถุนายน 2557) ความหมายและการนำไปใช้ฮุกุมปาเกะของ ชูโกร ดินอะ สอดคล้องกับมุฮัมหมัดรอฟีอี มุซอ (2549, น.79) ที่กล่าวว่าฮุกุมปาเกะที่นำมาใช้สำหรับในชุมชนมุสลิมเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องยอมรับและต้องนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์เนื่องจากฮุกุมปาเกะได้ผ่านระบบชูรอเรียบร้อยแล้ว

4. แนวคิดพหุวัฒนธรรม

หัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้สำรวจวรรณกรรมจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพหุวัฒนธรรม ซึ่งจะอธิบายใน 2 หัวข้อคือ หัวข้อแรกเป็นความหมายและองค์ประกอบของพหุวัฒนธรรม และหัวข้อที่สองคือ แนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ความหมายและองค์ประกอบของพหุวัฒนธรรม

สังคมที่ประกอบไปด้วยกลุ่มคนหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางด้านภาษา วิถีชีวิต การนับถือศาสนา เรียกสังคมที่มีลักษณะเช่นนี้ว่า พหุวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับดุสิต หวันเหลี่ยม (ม.ป.ป., น. 68) กล่าวถึงลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรม ไว้ว่า “การที่คนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันแต่ก็มาอยู่รวมกันในบริเวณเดียวกัน ลักษณะอย่างนี้เรียกว่า สังคมพหุวัฒนธรรม และนักวิชาการไทยชื่อ บรรพต วีระสัย (2517, น.114) ได้ให้กรอบคิดลักษณะสังคมที่มีความหลากหลายซึ่งเป็นสังคมที่มีองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้ (1) มีหลายเชื้อชาติ หลายศาสนา ปะปนกันอยู่ภายในชาติเดียวกัน (2) มีวัฒนธรรมหรืออนุวัฒนธรรมของเชื้อชาติหรือทางศาสนาต่างๆ กัน (3) มีการขัดแย้งกันในเรื่องเชื้อชาติหรือเรื่องศาสนา (4) มีบางกลุ่มในหลายเชื้อชาติ, หลายศาสนา, หลายวัฒนธรรมที่ครองอำนาจอยู่จากองค์ประกอบของพหุวัฒนธรรมที่ บรรพต วีระสัยได้กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่าสังคม พหุวัฒนธรรมมีปรากฏการณ์ที่ทั้งสองวัฒนธรรมต้องมาสัมพันธ์กันซึ่งมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยที่อมรา พงศาพิชญ์ (2542, น. 15-16) นักวิชาการไทยที่สนใจศึกษาและมีผลงานทางด้านวัฒนธรรม การศึกษาทางด้านชนชาติพันธุ์ได้พิจารณา

ถึงเรื่องความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมหรือการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (Cultural interaction) ซึ่งมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยคำศัพท์ที่ใช้ต่างกันอยู่หลายคำ รายละเอียดมีดังนี้

4.1.1 การปรับตัว (Adaption)

การปรับตัว อาจศึกษาจากการปรับตัวทางชีวภาพและการปรับตัวทางวัฒนธรรม ระหว่างสิ่งที่ศึกษาซึ่งอาจเป็นมนุษย์และสัตว์กับสภาพแวดล้อมรอบตัวและแหล่งที่อยู่ (Habitat) การศึกษาในลักษณะนี้มักเป็นการพิจารณาเชิงประวัติศาสตร์ว่าได้มี (ก) การเปลี่ยนแปลงเพื่อจัดระบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกัน (ข) การปรับเปลี่ยนตัวมนุษย์หรือสัตว์เพื่อให้ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเป็นความสัมพันธ์ที่เหมาะสม หรือ (ค) การปรับสภาพแวดล้อมเพื่อให้อัดคล้องกับสภาพของมนุษย์หรือสัตว์ การใช้คำว่าปรับตัวจึงมักใช้ในความหมายของการปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนเพื่อให้ความสัมพันธ์ลงตัว

โคเฮน (อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์, 2542, น.15) เสนอข้อคิดการพิจารณาเรื่อง การปรับตัวทางวัฒนธรรมนี้ เอาไว้ว่า

(1) การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้าน ศิลปวัฒนธรรม (วรรณคดี ดนตรี การแสดง และศิลปกรรมอื่นๆ) และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ฯลฯ

(2) องค์ประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม

(3) การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียง หรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเอง จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ

(4) วัฒนธรรมคือ ระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง เช่น หนึ่งมีความหมายมากกว่าฝ่าฝืนหนึ่ง

(5) การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม

(6) พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย

(7) การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน

4.1.2 การผสมผสานวัฒนธรรม (Acculturation)

นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้พูดถึง การผสมผสานวัฒนธรรม หรือการสังสรรค์ทางวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

สุพจน์ แสงเงิน (2542) กล่าวถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมไว้ว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือ เมื่อกลุ่มชนหนึ่งที่มีวัฒนธรรมต่างกันได้ติดต่อสัมพันธ์กัน จะมีการเผยแพร่กระจายและมีการรับวัฒนธรรมกันขึ้น มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย เช่น ชาวไทยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับชาวจีนจึงรับเอาคำศัพท์ในภาษาจีนหลายคำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนคนจีนจะหันมาพูดภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารกัน

นิยพวรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2550) กล่าวไว้ว่า การที่วัฒนธรรมที่ต่างกันสองวัฒนธรรมมาพบกัน สัมผัสกัน และเกิดการหยิบยืมเปลี่ยนแปลงกันใช้ในระยะเวลาที่สม่ำเสมอและยาวนานพอสมควร วัฒนธรรมทั้งสองจะผสมผสานกันปะปนกันหมด แต่ก็ยังรู้ว่าเป็นวัฒนธรรมของใครไม่ถึงกับปนกันแยกไม่ออก เมื่อผู้หยิบยืมวัฒนธรรมของผู้หนึ่งกลับเข้าสู่กลุ่มชนเดิมของตน วัฒนธรรมเดิมนั้นก็จะดำรงรูปแบบเดิมได้คืออยู่ บุคคลผู้นั้นก็ยังประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมเดิมของตนไปตามเดิม แต่เมื่อออกมาพบปะหรือเผชิญ กับคนจากวัฒนธรรมอื่นอีก เขาก็จะผสมผสานวัฒนธรรมของเขาเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ที่มาสัมผัสกันอีก

สรุปได้ว่า การผสมผสานวัฒนธรรม คือ การที่วัฒนธรรมสองวัฒนธรรมมาพบเจอกัน มีการนำวัฒนธรรมอีกวัฒนธรรมหนึ่งมาใช้กับวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อตอบสนองประโยชน์ของวัฒนธรรมตนเอง เมื่อสองวัฒนธรรมไม่มีการติดต่อระหว่างกัน ก็สามารถกลับมาใช้วัฒนธรรมของตนเองได้

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม

ณรงค์ เสงี่ยมประชา (2539) กล่าวถึงปัจจัยการผสมผสานทางวัฒนธรรมเอาไว้ว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ การเปลี่ยนแปลงของประชากร การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน ระบบชนชั้น ทัศนคติและค่านิยม การเล็งเห็นความจำเป็น นโยบายของผู้ผู้นำในสังคม ระดับความรู้และเทคโนโลยี ความล้ำหลังทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางอุดมการณ์

โรบิน เอ็ม วิลเลียม จูเนียร์ (อ้างถึงในนิปาตีเมาะ หะยีหามะและอรอุษา ปุณยบุรณะ, 2549, น.18) ได้กล่าวถึงปัจจัย 5 ประการ ที่ทำให้การยึดเหนี่ยวและรักษาระเบียบแบบแผนในสังคมซึ่งก่อให้เกิดการผสมผสานกัน คือ

- (1) ความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน
- (2) ความรู้สึกว่าถูกบังคับจากภายนอก ซึ่งจะเป็นตัวทำให้สร้างความเป็นเอกภาพ และความเป็นหนึ่งในสมาชิก
- (3) การมีเอกลักษณ์ที่ซ้อนกันอยู่ และความเป็นสมาชิกภาพในหลายๆ กลุ่มจะเป็นตัวช่วยผสมผสานในการทำหน้าที่
- (4) ความเชื่อที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย หรือหลักการขั้นพื้นฐานซึ่งจะใช้เป็นวิธีการต่างๆ ไป สำหรับควบคุมสมาชิกในสังคม
- (5) การมีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นพื้นฐานของความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของการทำหน้าที่ในสังคมที่ซับซ้อนในปัจจุบัน

4.1.3 การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Cultural assimilation)

ฟอสเตอร์ (อ้างถึงในนิยพวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ, 2550, น. 62) ได้อธิบายปรากฏการณ์การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเอาไว้ว่า "การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม คือ ปรากฏการณ์ที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกันสองวัฒนธรรมมาพบและสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอในระยะเวลาอันยาวนานและต่อเนื่อง และได้มีการหิบบยืมและเปลี่ยนวัฒนธรรมกันใช้ ในที่สุดต่างฝ่ายต่างรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นของตนอย่างแยกไม่ออกจนเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมาซึ่งไม่มีร่องรอยของวัฒนธรรมเดิมหลงเหลืออยู่เลย"

การกลืนกลายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ใน 2 ระดับ ระดับแรก เป็นการกลืนกลายทางสังคม (Social assimilation) ได้แก่การที่คนจากสองวัฒนธรรมรับเอาวัฒนธรรมของฝ่ายตรงข้ามไปเป็นของตนไปจนหมด แต่เป็นเพียงการประพฤติปฏิบัติกันภายนอกเท่านั้น แต่ถ้าหากทั้งสองฝ่ายถึงขั้นแต่งงานกัน ก็จะเป็นเรื่องของการกลืนกลายทางชีวภาพ (Biological assimilation) ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดของปรากฏการณ์ของการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (นิยพวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ, 2550, น. 63) ถึงแม้ว่าการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมจะพบอุปสรรคในการปรับตัวระหว่างคู่สมรสกันบ้างแต่ก็สามารถเอาชนะได้ด้วยกรเห็นอกเห็นใจกัน ความเข้าใจกันและกัน การมีเมตตาต่อกัน (วิลเลียม เจ. เคลลาเซอร์, 2539, น. 319)

4.1.4 ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Cultural conflict)

"ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม" ในความหมายที่แท้จริงไม่ใช่วัฒนธรรมขัดกัน แต่เป็นเรื่องที่คนในสังคมขัดแย้งกันและโดยทั่วไปความขัดแย้งดังกล่าวมีพื้นฐานจากวัฒนธรรม จึงมักสรุปกันว่าเป็นความขัดแย้งของวัฒนธรรม (สุพิศรา สุภาพ, 2522, น. 72) แต่อมรา พงศาพิชญ์ (2542, น. 21) อธิบายว่า ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมเกิดจากการแพร่กระจายและการสังสรรค์ทางวัฒนธรรม ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมจะไม่เกิดขึ้นหากกลุ่มชาติพันธุ์มี

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อและภาษาพูดร่วมกัน ถ้าในสังคมมีชาติพันธุ์สองชาติพันธุ์ที่ไม่สามารถเข้ากันหรือสอดคล้องกัน ปัญหาเรื่องความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะเกิดตามมา ซึ่งเกิดจากการที่แต่ละฝ่ายต่างก็พยายามรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนและไม่ยอมรับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ข้างเคียง ปัญหาความรุนแรงจะเพิ่มมากขึ้นถ้าความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ไม่เท่าเทียมกัน มีลักษณะเป็นชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่ (อมรา พงศาพิชญ์, 2541, น. 153-154)

แนวคิดพหุวัฒนธรรมซึ่งผู้วิจัยได้ทบทวนมา มีลักษณะปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้แก่ ลักษณะการปรับตัวทางกายภาพและทางวัฒนธรรม มีการผสมผสานระหว่างสองวัฒนธรรม การกลืนกลายวัฒนธรรม และลักษณะปรากฏการณ์ที่มีลักษณะความขัดแย้ง ลักษณะดังกล่าวสามารถนำมาเป็นฐานใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยเลือกพื้นที่ตำบลทรายขาวเป็นพื้นที่ในการศึกษาซึ่งมีลักษณะพื้นที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมโดยมีกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้คือเป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมซึ่งทั้งสองกลุ่มชนนี้มีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และประเพณี ดังนั้นจึงต้องอาศัยแนวคิดพหุวัฒนธรรมในการอธิบายการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

4.2 แนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

ในสังคมปัจจุบันเราสามารถพบผู้คนที่มีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่ออาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องรู้จักแนวทางในการอยู่ร่วมกันของผู้คนภายใต้พหุวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นไปอย่างปกติและสงบสุข เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (ม.ป.ป.) กล่าวว่ามนุษย์จะต้องมี “ทักษะสังคม” (Social skills) พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมที่มีกลุ่มคนที่หลากหลาย ซึ่งทักษะสังคมดังที่เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ เสนอนั้นเป็น กลุ่มของทักษะต่างๆ ที่ใช้ในการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกัน ในสังคม ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร การพูด การฟัง การทำงานเป็นทีม ทักษะการเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆ ที่หลากหลาย กฎกติกาต่างๆ ในสังคม ทักษะการรู้จักและเข้าใจผู้อื่นอย่างถ่องแท้ ทั้งนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์แก่กลุ่มคนในสังคมไปในทางที่ดีและอีกทั้งยังเป็นทักษะที่จำเป็นต่อทุกเพศทุกวัย โดยจะต้องเริ่มเรียนรู้ทักษะสังคมพื้นฐานตั้งแต่วัยเด็ก

สังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน จะต้องมีความจำเป็นในการอยู่ร่วมกันอย่างลงตัวซึ่งโชคชัย วงศ์ธานี (2555, น. 43) มองว่าเป็นการจัดการความหลากหลายที่เน้นความเป็นกลางที่ไม่สุดขั้วจนเกินไปด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน

ไป เช่น มาตรการ วิธีการหรือนโยบาย เพื่อสื่อให้ถึงสมาชิกทั่วไปซึ่งอยู่ในสังคมนั้นๆ ได้เข้าใจถึงความหลากหลาย ประเด็นที่ควรพิจารณาในเรื่องการจัดการความหลากหลายระหว่างชนกลุ่มใหญ่ และชนกลุ่มน้อยนั้นหลักๆ แล้วเป็นเรื่องการให้สิทธิในด้านต่างๆ เช่น สิทธิในการเป็นพลเมือง เทียบเท่ากัน สิทธิในการเมืองการปกครอง สิทธิและโอกาสในการประกอบอาชีพ เป็นต้น ประเด็นเรื่องความยุติธรรมถือเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการที่จะทำให้ชนกลุ่มน้อยให้ความไว้วางใจต่อรัฐและอาจเป็นเครื่องมือในการผลักดันให้ชนกลุ่มน้อยอยู่ในสถานะคนชายขอบ เนื่องจากเมื่อกลุ่มคนที่อาศัยมีความแตกต่างในเรื่องของชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่ออีกทั้งมีจำนวนสมาชิกที่แตกต่างกันมาก ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการเอาเปรียบและการลดทอนคุณค่าของชนกลุ่มน้อย ซึ่งถ้าหากปล่อยไปโดยไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหาดังกล่าวสามารถขยายไปเป็นความขัดแย้งและนำไปสู่ความรุนแรงดังที่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบอยู่ในขณะนี้

เมื่อพิจารณาหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมที่มีความหลากหลายซึ่งมีกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันที่แตกต่างในเรื่องชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ การดำรงชีวิตของแต่ละกลุ่มบางครั้งทำให้เกิดความขัดแย้งด้านคุณค่าและทัศนคติ ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งในเชิงกายภาพได้ จึงจำเป็นต้องมีหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ซึ่ง ปิยะ กิจถาวร (2550, น.144-145) ได้ค้นพบข้อเสนอหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากงานวิจัย² ดังนี้

- (1) การอยู่ร่วมกันต้องมีความเข้าใจในหลักศาสนาซึ่งกันและกัน ทุกศาสนิกต้องดำเนินชีวิตอยู่ในกรอบของศาสนา
- (2) มีการปฏิสัมพันธ์กันโดยไปมาหาสู่ระหว่างชุมชน กรณีที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนมุสลิมจะต้องสื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่น
- (3) มีคุณธรรม มีจริยธรรม รู้ความต้องการของเขา ของเรา
- (4) การระงับข้อพิพาทระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม จะขอความเห็นใจกันโดยไม่ต้องพูดถึงเรื่องผิดและถูก
- (5) กรอบในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้าน คือ เรื่องสั้นทำให้หาย เรื่องยาวทำให้สั้น
- (6) ให้ความเสมอภาคทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม
- (7) ดูแลความสงบสุขของชุมชน สอดส่องคนไม่ดีทั้งที่เป็นผู้ร้ายและข้าราชการที่ทุจริต

² ผู้วิจัยและคณะได้สรุปหลักการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมที่มีความหลากหลายจากรายงานผลการศึกษาคำถามเชิงคุณภาพและการสนทนากลุ่มเชิงคุณภาพและส่งเสริมการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทภายในชุมชนศึกษากรณีชุมชนสมานฉันท์พื้นที่ภาคใต้บ้านเชิงเขา ต.ปะลุภาสาเมาะ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส

นอกจากจะมีหลักในการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางสังคมซึ่งเป็นแนวทางให้ทุกกลุ่มคนในสังคมควรปฏิบัติ ยังมีหลักธรรมอีกประการหนึ่งที่ควรพิจารณาในหนทางการอยู่ร่วมกันอย่างสันติคือ การอดทนอดกลั้นในความแตกต่าง คือ การยอมรับในความแตกต่างซึ่งโดยพื้นฐานของมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างทั้งในเรื่องทางกายภาพและพฤติกรรม การอดทนอดกลั้นจะเกิดขึ้นเมื่อคนในสังคมมีความยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน อันนำมาซึ่งการสร้างเอกภาพของการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานความหลากหลายได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2556, น. 19)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ครองชัย หัตถา (2551) ศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรม ความหลากหลาย คุณค่าและการสร้างความเข้าใจกรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มที่ใช้ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้นำประเด็นประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ และศาสนา มาเป็นประเด็นขัดแย้งให้เกิดการต่อสู้กับรัฐ การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการดำเนินวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Operation participatory research) โดยมีกระบวนการหลายขั้นตอน ผลการศึกษาพบว่า

- การแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำเป็นจะต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคำว่า สังคมพหุวัฒนธรรม โดยที่จะต้องเข้าใจถึงสังคมทั้งหมดของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งมีกลุ่มคนมีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา โดยจำเพาะไปที่กลุ่มคนที่เป็นมลายูมุสลิมที่ไม่สามารถหลอมรวมหรือกลมกลืนในบางเรื่องของวัฒนธรรมอื่นได้

- หากมีการจัดกิจกรรมในเชิงย่อนรอยอารยธรรม จำเป็นจะต้องมีความเข้าใจและอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมโดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในพื้นที่โบราณสถานต่างวัฒนธรรม

- ควรทบทวนประวัติศาสตร์ให้เข้าใจตรงกันชัดเจนในเชิง “ความจริงของท้องถิ่น” โดยเฉพาะจังหวัดชายแดนภาคใต้มีประวัติศาสตร์ที่ไม่ชัดเจนอยู่หลายประเด็น ระหว่างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับประวัติศาสตร์ชาติ ประวัติศาสตร์ชาติจะต้องเปิดกว้างและยอมรับว่าประเทศไทยมีหลากหลายชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีชาติพันธุ์มลายู อาศัยและเป็นชนกลุ่มใหญ่อีกด้วย

- การพัฒนาบูรณะเมืองโบราณ รัฐควรจัดสรรงบประมาณและควรดำเนินการเข้าไปบูรณะเมืองโบราณ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดคำครหาว่ารัฐเป็นผู้เลือกปฏิบัติ

เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2549) ศึกษาเรื่อง แนวทางด้านนโยบายในการแก้ปัญหาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ งานวิจัยนี้ศึกษาประเด็นปัญหาของสังคมและประเทศไทย เพื่อสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรัฐบาล และเพื่อเผยแพร่ต่อประชาชน สำหรับข้อเสนอแนะการแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีข้อเสนอว่าให้ใช้ทฤษฎีดอกไม้หลากสีของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งมีความเชื่อว่าความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมสามารถอาศัยร่วมกันได้ภายใต้รัฐธรรมนูญ และรัฐควรต้องสร้างความเข้าใจและสร้างทัศนคติที่ดีต่อชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยการออกระเบียบข้อบังคับ และวิธีการปฏิบัติราชการที่เหมาะสมกับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวทางการแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สรุปได้ว่า สาเหตุปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนหนึ่งมาจากความไม่เข้าใจในอัตลักษณ์ (Identity) ของชาวมลายูมุสลิมที่พยายามรักษาอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งรัฐพยายามที่จะสร้างนโยบายผสมกลมกลืนอัตลักษณ์มลายูมุสลิมมาตั้งแต่ในอดีต แต่สำหรับกลุ่มชนชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้กลับรู้สึกตรงข้ามกับรัฐ และมองว่าอัตลักษณ์ของชาวมลายูมุสลิมไม่ใช่ปัญหาในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นการบูรณาการทางวัฒนธรรมพร้อมที่จะยอมรับและเรียนรู้ในความแตกต่างทางวัฒนธรรม สำหรับแนวทางในการแก้ปัญหามูลฐานคิดบริบทความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น สรุปได้ว่า รัฐควรส่งเสริมนโยบายสร้างความเข้าใจในเรื่องสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ส่งเสริมในเรื่องอัตลักษณ์และความเป็นชุมชนท้องถิ่น และเมื่อมีการออกระเบียบหรือกฎข้อบังคับการส่งเสริมในเรื่องดังกล่าวรัฐควรออกคำสั่งให้หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

5.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่นับถือต่างศาสนา

นันทิยา พิมลศิริพล (อ้างถึงในแพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง, 2549, น.12) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนกับชุมชนมุสลิมในจังหวัดปัตตานี กรณีศึกษาสุสานลิ้มก้อเหนียว พ.ศ.2501-2533 ผู้วิจัยศึกษาผ่านความเชื่อ ตำนาน พิธีกรรม ที่มีผลต่อสุสานเจ้าแม่ลิ้มก้อเหนียวช่วง ปี พ.ศ. 2501-2533 จากการศึกษาพบว่า ชาวจีนและมาเลย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาว

มุสลิมเชื้อสายจีนที่เกิดจากการแต่งงานระหว่างชาวจีนและชาวมาเลย์ มีวิถีชีวิตแบบชาวมุสลิม และมีทัศนคติที่ดีต่อชาวจีน

รัตติยา สาและ (2544) ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัด ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field work research) ใช้วิธีการสำคัญคือ การร่วมสังเกตการณ์และการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย ผลการศึกษาพบว่า มิติการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมกับชาวไทยพุทธในปัจจุบัน มีสิ่งที่ทำให้ทั้งคู่คนทั้งสองศาสนาอยู่ร่วมกันได้นั้นก็คือ อำนาจของระบบพึ่งพิงกันในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเกลอ เป็นเครือญาติ นายจ้าง-ลูกจ้าง ครู-ศิษย์ และความเป็นผู้นำและเป็นผู้ตามทั้งในระบบและนอกระบบ ด้วยเงื่อนไขของความจำเป็นทางด้านปัจจัยต่างๆ เพื่อการดำรงชีพ

แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง (2546) ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมและชาวจีนในย่านสายกลาง จังหวัดยะลา เป็นวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ในย่านตลาดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในสังคมและปัจจัยภายนอก จากการศึกษาพบว่าการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ทำให้เกิดการสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์ขึ้นภายในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน สำนึกในชาติพันธุ์ของแต่ละกลุ่มที่ศึกษาจะปรับเปลี่ยนตามประสบการณ์จากการปฏิสัมพันธ์ สภาวะแวดล้อมทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมือง นอกจากนี้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองกลุ่มชนจะมีการปรับตัวเข้าหากันและมีกลไกการลดความขัดแย้งด้วยการไม่หลบหลู่ความเชื่อของแต่ละกลุ่มเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ทิพย์สุดา สุระสิทธิ์ (2553) ศึกษาการดำรงอยู่และการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมภายใต้พหุสังคมเมืองสงขลา ศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับการดำรงอยู่ ปัจจัยของการอยู่ร่วมกันและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนมุสลิม คนไทย และคนไทยเชื้อสายจีน โดยทำการเลือกกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนมุสลิม 3 แห่ง คือ ชุมชนบ้านบน ซึ่งเป็นชุมชนเมืองจังหวัดสงขลา ชุมชนแหลมสนและชุมชนหัวเขาแดงเป็นชุมชนชนบทซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับตัวอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาในประเด็นเรื่องการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนอื่นๆ พบว่า ชาวมุสลิมในชุมชนบ้านบนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนอื่นๆ ดีกว่าชาวมุสลิมในชุมชนแหลมสน และชุมชนหัวเขาแดง เนื่องจากชุมชนบ้านบนมีลักษณะเป็นชุมชนเมืองซึ่งมีที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันกับกลุ่มชนอื่นๆ ส่วนใหญ่แล้วประกอบอาชีพการค้าธุรกิจ และชุมชนบ้านบนมีลักษณะถนนตัดผ่านและเชื่อมกับถนนสายสำคัญในตัวเมืองจึงทำให้เป็นชุมชนเปิดเหมาะแก่การคมนาคมมากกว่าชุมชนเขาแดงและชุมชนแหลมสน

จากกรณีศึกษาชุมชนมุสลิมทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ชุมชนหัวเขาแดง มีลักษณะบริบทพื้นที่และสังคมที่ใกล้เคียงกับชุมชนทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีมากที่สุด ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนอื่นๆ เช่น ชาวไทยพุทธ ส่วนหนึ่งเกิดจากการเป็นเครือญาติกันที่สืบทอดมาจากรุ่นปู่ย่าตายาย เมื่อมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา ชาวไทยพุทธจะเข้ามาช่วยเหลือกัน นอกจากนี้การปฏิสัมพันธ์ทางการค้าจะพบมากที่สุด เนื่องจากชาวไทยพุทธจะไปจับจ่ายซื้อของที่ร้านค้าของชาวมุสลิม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่นับถือต่างศาสนา สรุปได้ว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามกับผู้คนที่นับถือศาสนาอื่นๆ เป็นไปในทางบวก กล่าวคือ เป็นการปฏิสัมพันธ์แบบรอมชอม ซึ่งมีลักษณะการพึ่งพา การช่วยเหลือและการเคารพซึ่งกันและกัน ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้ คือ เมื่อผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามกับผู้คนที่นับถือศาสนาอื่นได้ประสบกับความขัดแย้งระหว่างกัน มักจะหาทางออกด้วยแนวทางสันติวิธีมากกว่าที่จะแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง ผลการวิจัยที่ได้มาจะสามารถนำไปเปรียบเทียบในประเด็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวมลายูมุสลิมในการศึกษาการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีอีกด้วย

5.3 งานวิจัยเกี่ยวกับชาวมลายูมุสลิม

วรวิทย์ บารู และคณะ (2551) ศึกษาเรื่อง มลายูปาตานี: ชาติพันธุ์ อัตลักษณ์และการเปลี่ยนแปลงภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าในเรื่องความเข้าใจความเป็นชาติพันธุ์ของชาวมลายูปาตานี เข้าใจว่าตนเป็นคนมลายูที่เป็นพลเมืองไทยซึ่งถูกต้องตามกฎหมายไทย ส่วนเชื้อชาติยังยึดตัวเองว่าเป็นเชื้อชาติมลายูไม่ใช่เชื้อชาติไทยดังที่ราชการได้กำหนดไว้

ด้านอัตลักษณ์พบว่า อัตลักษณ์ของชาวมลายูปาตานีมี 3 องค์ประกอบคือ ต้องนับถือศาสนาอิสลาม มีวัฒนธรรมอิสลามและวัฒนธรรมมลายูและต้องพูดภาษามลายู ซึ่งจากงานวิจัยดังกล่าวพบว่าหากชาวมลายูปาตานีขาดองค์ประกอบด้านภาษา คือภาษามลายู ความเป็นชาติพันธุ์มลายูไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ ดังที่สุภชาติของชาวมลายูได้ยึดถือต่อๆ กันมาซึ่งมีใจความว่า Hilang bahasa, hilang bangsa มีใจความสำคัญว่าเมื่อภาษาหายไปเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ก็สูญหายไปด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าระดับความเข้าใจ และการยอมรับในเรื่ององค์ประกอบของอัตลักษณ์มลายูปาตานี มีความแตกต่างกันตามภูมิหลังของสังคมและระดับการศึกษาของผู้ให้

ข้อมูล กล่าวคือปัญญาชนที่จบการศึกษาต่างประเทศในสายสามัญหรือสายศาสนาบางส่วนมองชาวมลายูว่า ถึงจะขาดองค์ประกอบในเรื่องการนับถือศาสนาอิสลามก็ยังคงเป็นชาวมลายูได้อีก เหมือนกับชาวมลายูอีกหลายที่ในภูมิภาคมลายู (Nusantara) ก็ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามทั้งหมด แต่ก็ยังสื่อสารด้วยภาษามลายูและปฏิบัติวัฒนธรรมมลายูบางอย่างด้วย สำหรับความเห็นของเยาวชนมลายูนั้น แสดงความเห็นที่ถึงแม้จะไม่พูดภาษามลายู แต่ทราบได้ที่พวกเขาอย่างน้อยก็นับถือศาสนาอิสลามและปฏิบัติตามอิสลามและประเพณีมลายูก็ยังนับถือว่าเป็นคนมลายูได้เหมือนกัน

นियามาล อาแย (2552) ศึกษาเรื่องตัวตนคนมลายูในเขตเมืองยะลา ศึกษาในประเด็นตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลาและศึกษาพื้นที่ทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ที่มีผลต่อการสร้างตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา พบว่า เมืองยะลาซึ่งเป็นเขตย่านธุรกิจและมีบริบทพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและกลุ่มคนหลากหลายชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันมาซึ่งได้แก่ คนมลายูมุสลิม คนไทยมุสลิม คนไทยเชื้อสายไทย คนไทยเชื้อสายจีน คนมุสลิมเชื้อสายปากีสถาน คนมุสลิมเชื้อสายพม่า คนอินเดีย นับถือศาสนาซิกข์และคนต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองยะลาผ่านการประกอบอาชีพและการเป็นนักศึกษา การสร้างตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลาเป็นไปในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ประเด็นการสื่อสารที่สอดคล้องกับพื้นที่โดยใช้ภาษามากกว่าหนึ่งภาษา คือ ภาษามลายูถิ่นและภาษาไทยทั้งนี้ในมุมมองของคนมลายูมุสลิมมองว่าเพื่อสร้างความคล่องตัวในการดำเนินธุรกิจซึ่งหมายถึงรายได้ที่เข้ามาจากการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น และประเด็นการแต่งกายของชาวมลายูมุสลิมและหญิงมลายูมุสลิมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตามหลักการศาสนาอิสลาม

งานศึกษาชิ้นนี้ยังพบอีกว่าความเป็นอยู่ของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลาบางพื้นที่มีลักษณะความเป็นปัจเจกหรือมีความเป็นส่วนตัวไม่มีลักษณะการให้ความร่วมมือช่วยเหลือกัน เหมือนกับคนมลายูมุสลิมในชนบทหรือชุมชนบางแห่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับชาวมลายูมุสลิมทั้ง 2 เรื่อง สรุปได้ว่าชาวมลายูมุสลิมมีอัตลักษณ์เป็นของตัวเอง ซึ่งประกอบด้วย ภาษามลายู ศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมอิสลาม นอกจากนี้งานวิจัยยังพบว่า ชาวมลายูมุสลิมยังมีการปรับตัวทางสังคมมีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเพื่อการดำรงชีวิตอย่างปกติสุขท่ามกลางสังคมที่หลากหลาย ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับผลการศึกษาที่ได้ในหัวข้อที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์มลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอดงหลวง จังหวัดปัตตานี

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นงานวิจัยในรูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมและเพื่อศึกษาแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ศึกษา

ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

2. กลุ่มเป้าหมาย

งานวิจัยนี้ ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยกลุ่มเป้าหมายที่ทำการคัดเลือก ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นแกนนำในชุมชนทรายขาว กลุ่มที่สองเป็นตัวแทนสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรหรือสถาบันในชุมชน และกลุ่มที่สามเป็นชาวบ้าน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม รวมจำนวน 25 คน ซึ่งประกอบด้วย

2.1 แกนนำในชุมชน เป็นผู้ที่ตั้งถิ่นฐานในชุมชนทรายขาวไม่น้อยกว่า 30 ปี เป็นผู้ที่มีบทบาทในการดูแลความสงบเรียบร้อย และเป็นผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน รวมจำนวน 12 คน ซึ่งได้แก่

2.1.1 ผู้นำศาสนาอิสลาม

- (1) นายอับดุลวาฮาบ สาหล่าสุหรี โต๊ะอิหม่ามประจำมัสยิดนัจมุดดีน
- (2) นายมุฮัมมัด บาเหมบุงา ครูสอนศาสนาและครูโรงเรียนบ้านควนลังงา

2.1.2 ผู้นำตามโครงสร้างการปกครองท้องถิ่น

- (1) นายมณูญ หมัดมุซา นายกองค้การบริหารส่วนตำบลทรายขาว
- (2) นายจำลอง เจริญมุล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว

2.1.3 ผู้นำและผู้ช่วยตามโครงสร้างการปกครองท้องถิ่น

- (1) นายสมาน สีปู่ตะ กำนันตำบลทรายขาว
- (2) นายสนิท ชุนฤทธิ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2
- (3) นายภราดร เพชรศรี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3
- (4) นายอาดัม บาเหมมunga ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4
- (5) นายกอบศักดิ์ ไผ่สีดำ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5
- (6) นายดาโอะ สะมะแอ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6
- (7) นายอารีพิน ดลมะยิ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง

2.1.4 ผู้นำตามธรรมชาติ เป็นผู้ที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น แต่เป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพและเชื่อฟัง รวมจำนวน 1 คน คือ นายประเสริฐ ราชโร อายุ 75 ปี

2.2 กลุ่มชาวบ้านเป็นผู้ที่ตั้งถิ่นฐานในชุมชนทรายขาวไม่น้อยกว่า 40 ปี เป็นผู้ที่มีความทรงจำเหตุการณ์ในอดีตและเป็นผู้ที่สามารถสืบทอดเรื่องเล่าของชุมชนทรายขาว รวมจำนวน 7 คน

- (1) นายเกษม สาคิ อายุ 63 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 1 และอดีตรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล
- (2) นายสาและ สล่ายาตี อายุ 66 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 6
- (3) นายเพลินศักดิ์ พรหมสุข อายุ 65 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 3 และอดีตข้าราชการครูโรงเรียนบ้านควนลังงา
- (4) นายบัลลังก์ พรหมสุข อายุ 67 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 5 และอดีตข้าราชการครูวิทยาลัยเทคนิคปัตตานี
- (5) นางมะต๋า เวาะหลี อายุ 75 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 6
- (6) นายตื่น แก้วทองประจำ อายุ 85 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 5
- (7) นางมะมะห์ (นามสมมติ) อายุ 85 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 1

2.3 ตัวแทนกลุ่ม/องค์กร/สถาบันในชุมชน เป็นผู้ที่มีบทบาทในการทำงานขับเคลื่อนกิจกรรมด้านสังคมในชุมชนทรายขาว รวมจำนวน 6 คน

- (1) นายกอเซ็ม มาหมัด ผู้อำนวยการโรงเรียนลำหยงวิฑูรย์
- (2) นายอรุณ ดำรงรักษ์ ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลทรายขาว

- (3) นางชุตติมา เตียรอินทร์ ประธานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบล
ทรายขาว
- (4) นางเอ๊ะ ใสไฟ สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรน้ำตกทรายขาว
- (5) นางฟ้าตีหมีะ สล่ายาตี อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน หมู่ที่ 6
- (6) นายมุฮำหมัด อาหมัด สมาชิกกลุ่มเยาวชน หมู่ที่ 6

3. เครื่องมือในการศึกษา

3.1 การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัย ก่อนที่จะลงพื้นที่เพื่อสำรวจชุมชนและเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ หนังสือ บทความต่าง ๆ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ ข้อมูลข่าวสารจากห้องสมุดและอินเทอร์เน็ต รวบรวมเป็นข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อนำมาประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.2 การสำรวจชุมชน เริ่มสำรวจชุมชนในช่วงที่มีการลงพื้นที่ภาคสนามครั้งแรกก่อนเดือนกุมภาพันธ์เพื่อทำความรู้จักสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านต่างๆ โดยที่มีคนในหมู่บ้านซึ่งผู้วิจัยได้มีปฏิสัมพันธ์มาในระดับหนึ่งเป็นผู้นำทางและเป็นผู้แนะนำสถานที่ต่างๆ ในหมู่บ้าน หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการสำรวจเรื่อยๆ เพื่อบันทึกตำแหน่งสิ่งๆ ที่เปลี่ยนแปลงในชุมชน ในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่

3.3 แนวคำถามแบบไม่มีโครงสร้าง เป็นแนวคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

3.4 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตประจำวัน ความคิด ความเชื่อ ของผู้คนในชุมชนทรายขาวและผู้ให้ข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4. วิธีการรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีดังต่อไปนี้

4.1 วิธีการรวบรวมเอกสารจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์การปกครอง การศึกษา ด้านสังคม ประเพณี วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ เรื่องชุมชนสมานฉันท์เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และตีความข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม

4.2 วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทการอยู่ร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องประวัติศาสตร์

ความเป็นมาของชุมชนทรายขาวและวิถีชีวิตในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการปกครอง การศึกษา ด้านสังคม ประเพณี วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ อีกทั้งเพื่อความเข้าใจวิธีการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาวเพื่อนำไปสู่ชุมชนแห่งความสามัคคีอีกด้วย โดยข้อมูลในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาและความเชื่อจะเป็นข้อมูลในเชิงเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมา และข้อมูลในด้านอื่นๆ เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี สังคม เศรษฐกิจของชุมชนทรายขาวและข้อมูลในเรื่องความสามัคคีของชุมชนและการรักษาความสัมพันธ์จะเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ชีวิตของผู้คนในชุมชนทรายขาวและผู้ให้ข้อมูล

4.3 การสำรวจชุมชน ก่อนที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจพื้นที่เบื้องต้นเพื่อให้เห็นตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ พร้อมบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสำรวจชุมชนนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่มีอยู่เดิม

4.4 วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการดำเนินชีวิตร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาว และเพื่อช่วยเพิ่มความชัดเจนความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยที่ผู้ศึกษาทำการสังเกตในสถานที่ที่เป็นพื้นที่ส่วนตัวได้แก่พื้นที่ภายในบ้านและพื้นที่ห้องประชุม สำหรับพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ พื้นที่บริเวณวัดซึ่งมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบพรรณนา ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเกิดขึ้นได้ตั้งแต่การเก็บข้อมูล จัดระเบียบข้อมูล แสดงข้อมูล และขั้นตอนสรุปข้อมูลหรือตรวจสอบข้อมูล (ไมล์และฮิวเบอร์แมน, อ้างถึงใน ชาย โพธิสิตา, 2550, น. 18) การวิเคราะห์ข้อมูลมีลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

5.1 จัดระเบียบข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แล้วนำมาถอดเทป

5.2 อ่านข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แล้วกำหนดประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ รวมถึงตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

5.3 จัดข้อมูลเป็นกลุ่มๆ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดและทฤษฎีในบทที่ 2 เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ความ และนำเสนอข้อสรุปเป็นการบรรยายเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 2. เพื่อศึกษาแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ผู้วิจัยขอเสนอผลการศึกษามีหัวข้อ ดังนี้

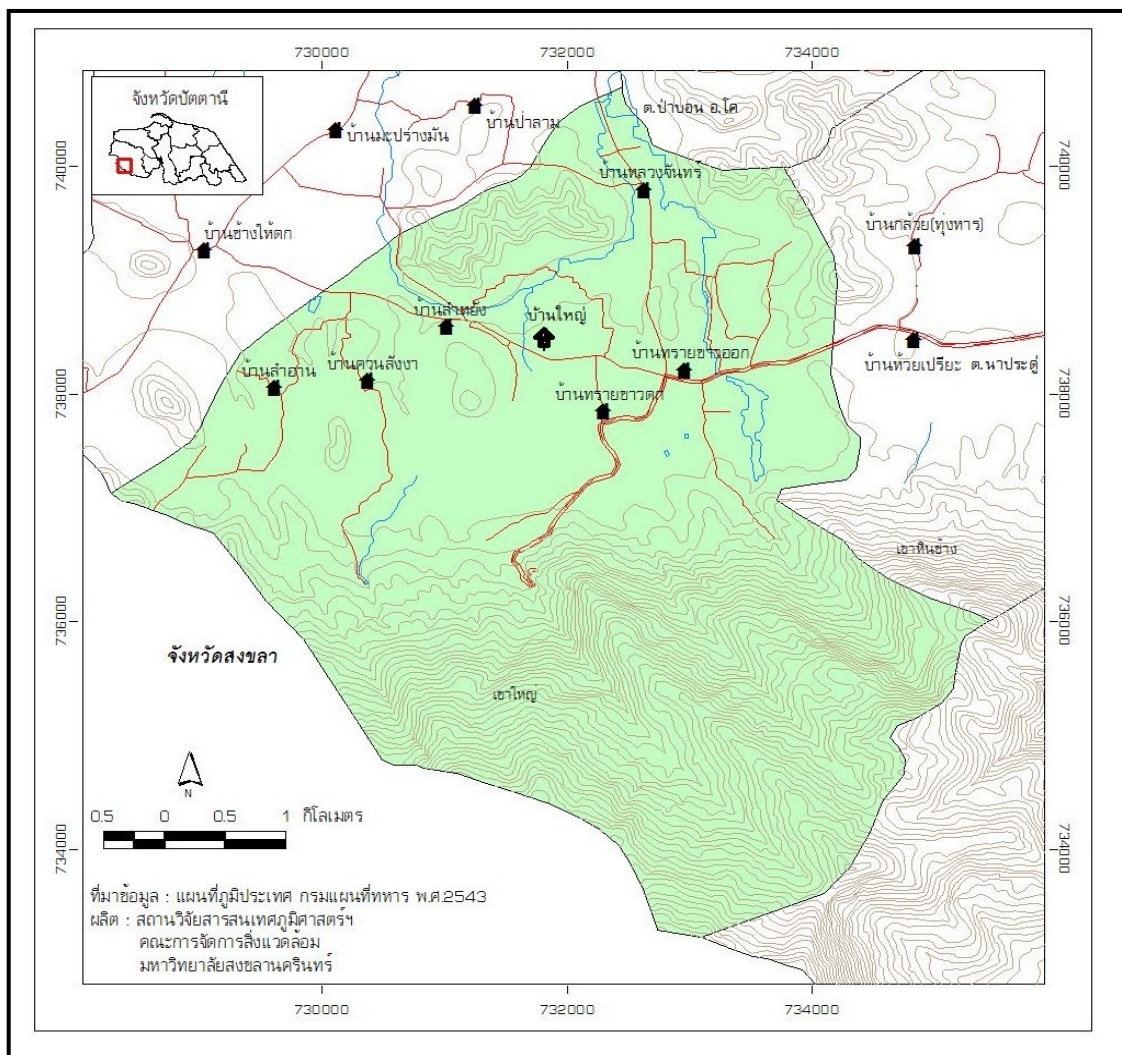
1. สภาพทั่วไปของตำบลทรายขาว
2. ประวัติความเป็นมาและลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญในชุมชนทรายขาว
3. บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนทรายขาว
4. ปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
5. แนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547

1.สภาพทั่วไปของตำบลทรายขาว

1.1 ที่ตั้ง เขตปกครอง และอาณาเขต

ชุมชนทรายขาว ตั้งอยู่ที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอโคกโพธิ์ ประมาณ 6 กิโลเมตร (องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว,ม.ป.ป.) ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามใช้ระยะเวลาทางเดิน ประมาณ 30 นาที จากตัวเมืองปัตตานี

ตำบลทรายขาว แบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านใหญ่ หมู่ที่ 2 บ้านหลวงจันทร์ หมู่ที่ 3 บ้านทรายขาวออก หมู่ที่ 4 บ้านควนลังงา หมู่ที่ 5 บ้านทรายขาวตก หมู่ที่ 6 บ้านลำหย้ง ดังภาพประกอบ

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงที่ตั้งตำบลทรายขาว

ที่มา: สถาบันวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ตำบลทรายขาวมีเนื้อที่โดยประมาณ 44,130 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	จด	ตำบลป่าบอน อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
ทิศใต้	จด	เทือกเขาสนกาลาคีรี
ทิศตะวันตก	จด	ตำบลนาประดู่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันออก	จด	อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ และภูมิอากาศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของตำบล เป็นที่ราบสลับเชิงเขา พื้นที่ทางทิศตะวันตก ทิศเหนือ ได้แก่ หมู่ที่ 1, 6, 4 และ 2 เป็นพื้นที่ราบใช้ประกอบอาชีพในการทำนาข้าว นอกจากนี้มีพื้นที่บางส่วนของตำบล ได้แก่ หมู่ที่ 3, 5, 4 และ 6 เป็นพื้นที่ดอน ใช้เป็นพื้นที่ปลูกผลไม้และไม้ยืนต้น

ลักษณะภูมิอากาศของตำบลทรายขาว เป็นแบบมรสุมเขตร้อน อุณหภูมิเฉลี่ยของเดือนที่มีอุณหภูมิต่ำสุดในรอบปีไม่ต่ำกว่า 18 องศาเซลเซียส โดยมีปริมาณฝนตกกระจายทุกปี แม้ว่าจะในช่วงฤดูร้อนแล้วก็ตาม จะมีอากาศหนาวในช่วงเดือนตุลาคม ไปจนถึงเดือนธันวาคม และมีฝนตกชุกมากระหว่างเดือนตุลาคม ถึงเดือนมกราคม เนื่องจากได้รับอิทธิพลมาจากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน เพราะได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นลมร้อนและชื้น (ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลทรายขาว, ม.ป.ป.)

ตำบลทรายขาวแบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้านพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงมีพื้นที่ติดภูเขาสันกาลาศีรี จำนวน 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1, 3, 4, 5, 6 หมู่ที่ 5 มีพื้นที่ติดอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดปัตตานี และมีน้ำไหลจากน้ำตกทรายขาวไปตามลำคลองส่งไปสู่พื้นที่ทำการเกษตรส่งผลให้สามารถทำการเกษตรตลอดทั้งปี โดยมีพื้นที่บนภูเขาเป็นสวนผลไม้และสวนยางพาราและมีพื้นที่ราบเชิงเขาในการสร้างบ้านเรือน (สำนักงานพัฒนาชุมชน, 2554)

1.3 การบริการพื้นฐาน

(1) เส้นทางคมนาคม การคมนาคมของตำบลทรายขาว ใช้การคมนาคมทางบกในการติดต่อ กับอำเภอและจังหวัด โดยใช้เส้นทางหลัก 2 ทางคือ

- ถนนสายนาประดู่ – ทรายขาว
- ถนนสายโคกโพธิ์ – ทรายขาว

(2) ไฟฟ้า การไฟฟ้าในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาวมีไฟฟ้าในเขตหมู่บ้านทุกครัวเรือน และมีบางส่วนอยู่ระหว่างการขอขยายเขตไฟฟ้า และติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะหมู่บ้านครบทุกหมู่บ้านในสายหลัก

(3) สถานที่ราชการ ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์มีสถานที่ราชการ ซึ่งอยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว มีดังนี้

- ที่ทำการอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลทรายขาว
- ที่ทำการสำนักงานปลัดอำเภอประจำตำบลทรายขาว ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบล

ทรายขาว

- ศูนย์เพาะชำกล้าไม้ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลทรายขาว
- หน่วยผสมเทียม ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลทรายขาว

(4) การบริการสาธารณสุข มีสถานอนามัยตำบล 1 แห่ง ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลทรายขาว

1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ

(1) ป่าไม้ พื้นที่ป่าไม้ในตำบลทรายขาวครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัดคือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ประมาณ 68,750 ไร่ หรือ 110 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเขาใหญ่ และบางส่วนของพื้นที่ป่าแห่งนี้อยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว

(2) แหล่งน้ำ ข้อมูลจากคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลทรายขาว (ม.ป.ป, 5) แหล่งน้ำตามธรรมชาติในตำบลทรายขาว มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสันกาลาศรีซึ่งไหลผ่านหมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 5 และ 6 นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำผิวดิน ประกอบด้วย บ่อน้ำตื้น มีกระจายอยู่ทั่วทั้งตำบล จำนวน 711 บ่อ บ่อบาดาล จำนวน 9 บ่อ โดยกระจายตามหมู่บ้านต่างๆ และแหล่งน้ำจากน้ำฝน

1.5 องค์กรศาสนา

ผู้คนในชุมชนทรายขาวนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม จากข้อมูลในเว็บไซต์องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว (2555) พบว่า มีผู้นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 42 และนับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 58 พื้นที่ในตำบลทรายขาวมีศาสนสถานซึ่งประกอบด้วยวัดจำนวน 1 แห่ง คือ วัดทรายขาว ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 และมีมัสยิดจำนวน 4 แห่ง คือ มัสยิดารุฎบรอ มัสยิดนุรุฎฮิดาเยฮ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลทรายขาว, มัสยิดนัจมุดดิน ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว และมัสยิดดารุฎสะฮาดะห์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว

1.6 ประชากร

ประชากรในชุมชนทรายขาวแยกตามหมู่บ้าน มีจำนวนดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลประชากรในตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนราษฎร			ครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านใหญ่	438	505	943	275
2	บ้านหลวงจันทร์	287	274	561	172
3	บ้านทรายขาวออก	335	348	683	264
4	บ้านควนลังกา	364	394	758	201
5	บ้านทรายขาวตก	248	279	527	177
6	บ้านลำหย้ง	322	337	659	153
รวม		2,009	2,099	4,131	1,242

ที่มา: เว็บไซต์องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว

[ออนไลน์]: เข้าถึง 4 มิถุนายน 2555. จาก http://www.saikhao.go.th/news.php?cat_id=29

2. ประวัติความเป็นมาและลำดับเหตุการณ์สำคัญในชุมชนทรายขาว

ส่วนนี้เป็นผลการศึกษาความเป็นมาของชุมชนทรายขาว การก่อเกิดของชุมชนในช่วงแรก และเหตุการณ์ที่สำคัญโดยสังเขปเพื่อแสดงให้เห็นถึงภาพของการอยู่ร่วมกันของผู้คนในชุมชนทรายขาว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตามลำดับเวลา (Timeline) ดังนี้

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์และการศึกษาค้นคว้าในเอกสารเพิ่มเติม ทำให้ทราบถึงประวัติการก่อตั้งของชุมชนทรายขาวที่ผ่านการบอกเล่าต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และเหตุการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชนทรายขาวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งมีใจความว่า เริ่มแรกชุมชนทรายขาวตั้งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ จากผู้คนที่อพยพมาจากไทรบุรี โดยการนำของพระยาภักดีชุมพล (เพ็ง) ซึ่งไม่ยอมอยู่ใต้การปกครองของอังกฤษในสมัยนั้น จึงได้อพยพพร้อมทหารและประชาชนกลุ่มหนึ่งที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมจากไทรบุรีเดินทางมาเรื่อยๆ ผ่านทางสวนขาม เขาแดง ห้วยบอน ในพื้นที่จังหวัดสงขลาแล้วมาหยุดสร้างหมู่บ้านบริเวณพื้นที่ตำบลทรายขาวปัจจุบัน เนื่องจากว่าพื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการอพยพของพระยาภักดีชุมพลพร้อมชาวบ้านที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมสอดคล้องกับที่กมลาค สาลี (2545, น. 100) กล่าวถึงผู้คนที่เข้า

มาอยู่ในชุมชนทรายขาวว่าเป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมซึ่งเข้ามาพร้อมๆ กัน และครูส่วนได้เล่าว่าเส้นทางที่พระยาภักดีชุมพลได้อพยพพร้อมกับประชาชนกลุ่มหนึ่งเป็นเส้นทางเดียวกันกับพ่อทวดหมานและพระครูศรีรัตนากรใช้เป็นเส้นทางเดินเข้ามาในชุมชนทรายขาว และก็เป็นเส้นทางเดียวกับศิษยานุศิษย์ของหลวงพ่อทวดวัดช้างให้นำศพกลับมาตั้งบำเพ็ญที่วัดช้างให้ (เพลินศักดิ์ พรหมสุข, 24 กุมภาพันธ์ 2556)

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ นายดิน แก้วทองประจำ หรือ ปู่ดิน ชาวบ้านหมู่ที่ 5 บ้านทรายขาวได้เล่าว่า เริ่มแรกก่อตั้งเป็นหมู่บ้าน ชาวบ้านดำรงชีพอย่างเรียบง่ายและการตั้งหมู่บ้านเริ่มแรกแยกเป็นสองหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านชาวไทยพุทธและหมู่บ้านมลายูมุสลิม หมู่บ้านไทยพุทธตั้งอยู่บริเวณรอบวัดทรายขาว พอมีลูกหลานเพิ่มขึ้นจึงขยายออกมาตั้งบ้านเรือนบริเวณรอบๆ วัดทรายขาว สำหรับหมู่บ้านชาวมลายูมุสลิมนั้น เดิมตั้งอยู่กลางทุ่งนาระหว่างบ้านใหญ่และบ้านควนลังงา ต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านควนลังงา บ้านลำหยง และบ้านใหญ่ (ดิน แก้วทองประจำ, 15 มกราคม 2556) หลักฐานที่แสดงถึงการตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านมุสลิมรอบๆ บริเวณดังกล่าวนี้ ประธานมัตคุเทศก์ได้เล่าว่า พบ จาน ซามถ้วยกระเบื้อง และมีดพัวเมื่อหลายปีที่แล้ว (จำลอง เจริญมูล, 17 กรกฎาคม 2555)

ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลทรายขาวได้เล่าว่าก่อนหน้าที่จะสร้างวัดทรายขาว มีสำนักสงฆ์บริเวณเชิงเขาใกล้ทางขึ้นน้ำตกทรายขาว เรียกว่า “ศาลาน้ำ” เป็นที่ทำพิธีอุปสมบทและบวชเณร แต่เนื่องจากการเดินทางขึ้นไปที่สำนักสงฆ์ไม่สะดวกจึงย้ายมาอยู่ในบริเวณที่ตั้งปัจจุบัน อรุณ ดำรงรักษ์ กล่าวถึงหลักฐานที่แสดงถึงที่ตั้งของศาลาน้ำว่าพบถาด และจานซึ่งปัจจุบันไม่สามารถที่จะนำมาดูได้เนื่องจากถูกเจ้าของที่ถมดินให้เป็นพื้นที่ทำสวน (อรุณ ดำรงรักษ์, 5 มกราคม 2556)

วัดทรายขาวที่ตั้งอยู่ ณ ปัจจุบัน จากเอกสารขององค์การบริหารส่วนตำบลระบุว่า เริ่มแรกวัดทรายขาวถูกสร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.1900 แต่ไม่พบหลักฐานปรากฏชื่อเจ้าอาวาสวัดทรายขาว จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ.2300 ปรากฏข้อมูลชื่อเจ้าอาวาสวัดทรายขาวรูปแรกเป็นพระอธิการราชแก้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2300 จนถึงปัจจุบันมีเจ้าอาวาสวัดทั้งหมด 6 รูป ต่อมาวัดทรายขาวได้เปิดทำการสอนเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2460 (องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว, 2555, น. 2)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ค้นพบประวัติความเป็นมาของมัสยิดโบราณ ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านควนลังงาซึ่งโต๊ะอิหม่ามคนปัจจุบันได้เล่าว่า บ้านควนลังงามีมัสยิดโบราณ อายุ 300 กว่าปี ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2177 โดยมีมัสยิดอีกสองแห่งที่ถูกสร้างในสมัยเดียวกัน คือ

สุเหร่าบ้านอาโห ตำบลมะนังยง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และมัสยิดตะโละมาเนาะหรือมัสยิด วาดีอัลฮุเซน ตำบลตะโละมาเนาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส (อับดุลวาฮาบ สาล่าสุหรี, 22 มิถุนายน 2555) เรื่องราวของสุเหร่าบาโงยกลางามีหลักฐานปรากฏในเอกสารประวัติสุเหร่าบาโงยกลางา (ควนกลางา) โดยศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมจังหวัดปัตตานี บรรยายถึงประวัติของสุเหร่าบาโงยกลางา และเหตุการณ์ที่สำคัญก่อนที่จะสร้างมัสยิดว่า

“...มัสยิดโบราณหรือสุเหร่าบาโงยกลางาที่มีอายุเกือบ 300 กว่าปี ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2177 ตั้งขึ้นในหมู่ที่ 4 บ้านควนลังงา สร้างจากไม้แคหรือตะเคียน (กาญจ็อง) ซึ่งชาวบ้านตัดจากป่าเขาสันกาลาคีรี กระเบื้องอิฐแดงมาจากหมู่บ้านตาระบอดอ ตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีโดยมีมัสยิดอีกสองแห่งที่ถูกสร้างในสมัยเดียวกัน คือ สุเหร่าบ้านเอาห์ ตำบลมะนังยง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และมัสยิด ตะโละมาเนาะหรือมัสยิดวาดีอัลฮุเซน ตำบลตะโละมาเนาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส...” (อิสมาอีล เบญจสมิทธิ, 2538, น. 1)

จากประวัติความเป็นมาของชุมชนชาวไทยพุทธและชุมชนชาวมลายูมุสลิมทำให้ทราบว่าชุมชนทรายขาวเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีศาสนสถานซึ่งมีความสำคัญทั้งสองชุมชนมาหลายร้อยปีและมีบทบาทในการเชื่อมชุมชนชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมให้มีความสามัคคีซึ่งทราบได้จากชุดเรื่องเล่าของผู้คนในชุมชนทรายขาวชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมช่วยกันสร้างมัสยิดบาโงยกลางาจนแล้วเสร็จ (ชุตติมา เคียรอินทร์, 17 กรกฎาคม 2555)

พ.ศ. 2457 ชุมชนทรายขาวเริ่มมีการเลือกตัวแทนผู้นำของชุมชนให้เป็นการถาวร โดยแต่งตั้งให้ขุนเสวกวาลูกิจ (เจ๊ะสะดำ) ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามให้เป็นการถาวรคนแรกของตำบลทรายขาวตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457

พ.ศ. 2519-2520 กองกำลังของกลุ่มคอมมิวนิสต์ลงมาจากเทือกสันกาลาคีรีเพื่อขอซื้อผลผลิตทางการเกษตรกลับไปยังที่พัก แต่ชาวบ้านไม่ยอมขายและไม่คบค้ากับกลุ่มดังกล่าวเนื่องจากเข้าใจว่าเป็นโจรที่คอยก่อความวุ่นวายแก่บ้านเมือง และในช่วงนั้นมีการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับกลุ่มแนวร่วมคอมมิวนิสต์ เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้ชาวบ้านตกใจและหวาดกลัวมาก (ประเสริฐ ราษฎร์, 16 มกราคม 2556)

พ.ศ. 2541 เกิดการรวมตัวของชาวบ้านในชุมชนทรายขาว เพื่อจัดทำโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตยอดเขาสันกาลาคีรีโดยมีหน่วยงานให้ความร่วมมือคือ หัวหน้าอุทยานน้ำตกทรายขาว องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาวและกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มรายได้แก่ชาวบ้านในชุมชนทรายขาวซึ่งช่วงเวลานั้นเป็นยุคเศรษฐกิจฝืดเคือง

พ.ศ. 2542 พระครูธรรมกิจโกศล หรือ ท่านปู่ทอง เจ้าอาวาสวัดทรายขาวรูปที่ 5 ได้มรณภาพ ชาวบ้านทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมต่างโศกเศร้าเสียใจ และชาวมลายูมุสลิมบางส่วนก็ได้ไปแสดงความอาลัยในการมรณภาพของท่านที่วัดทรายขาว

พ.ศ. 2547 คณาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้ลงพื้นที่ตำบลทรายขาวในโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก เพื่อถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการในการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งพิงตนเองได้

ในปีเดียวกันเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากผลการศึกษาพบว่าชุมชนทรายขาวได้รับผลกระทบเช่นเดียวกับชุมชนอื่นๆ ซึ่งได้แก่ ผลกระทบด้านความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ผลกระทบต่อจิตใจ และผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วยกันเอง โดยที่ผลกระทบด้านความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน พบว่าชาวบ้านและข้าราชการบางคนถูกยิงและถูกระเบิดจนได้รับบาดเจ็บสาหัสและเสียชีวิต (ประเสริฐ ราชโร, 26 มกราคม 2556) ด้านจิตใจ พบว่าเหตุการณ์ที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกสะเทือนใจมาก คือ เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนอกพื้นที่ชุมชนทรายขาว โดยเฉพาะเหตุการณ์การสลายการชุมนุมบริเวณหน้าสถานีตำรวจภูธรตากใบ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม ส่งผลกระทบต่อจิตใจเมื่อชาวบ้านได้รับข้อมูลจากสื่อต่างๆ แล้วทำให้เกิดความรู้สึกหดหู่ น่าเวทนามกับผู้ที่ประสบเหตุการณ์ความรุนแรงโดยตรง (พาศิตหิมะ สล่ายาตี, 26 มกราคม 2556) และผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วยกันเอง จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าชาวไทยพุทธในชุมชนทรายขาวรับรู้และเข้าใจว่าเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นเป็นการกระทำของชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สมาน สีปู่เตะ, 28 มิถุนายน 2555) และคนในชุมชนรู้ว่ามิบุคคลไม่หวังดีเข้ามายุยง ปลุกปั่นให้ผู้คนในชุมชนทรายขาวเกิดความแตกแยก (ประเสริฐ ราชโร, 16 มกราคม 2556) ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ชาวบ้านบางกลุ่มมีความหวาดระแวงจนทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มห่างเหินกันและไม่กล้าที่จะไปมาหาสู่กันเหมือนเดิม (อาดัม บาเหมงูงา, 15 กันยายน 2555)

ช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบชาวบ้านร่วมมือร่วมใจกันช่วยเฝ้าระวังความปลอดภัยภายในชุมชนทรายขาวโดยมีชุดรักษาความปลอดภัยทั้งที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม

ชุดหญิงเหล็ก¹ และตัวแทนชาวบ้านที่มีใจอาสาสมัครในการดูแลความปลอดภัยของชุมชนอย่างแท้จริง(ดาโอะ สมะแอ, 28 มิถุนายน 2555)

พ.ศ. 2549 ตำบลทรายขาว ได้รับการคัดเลือกจากทางจังหวัดปัตตานีให้เป็นตำบลสันติสุข หลังจากที่ไม่เคยเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ติดต่อกันเป็นเวลาสองปี ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงพลังชุมชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งท่ามกลางความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

พ.ศ. 2554 ตำบลทรายขาวได้จัดงานอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านและอาหารโบราณเป็นครั้งแรก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนทรายขาวทั้งที่เป็นคนเฒ่า คนแก่ หนุ่มสาวและเด็กๆ เยาวชนได้พบปะกัน และเพื่อให้คนในพื้นที่ได้รู้จักวัฒนธรรม ประเพณีรวมถึงได้รู้จักขนมและอาหารคาวหวานต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ภายในงานมีกิจกรรมกวนอาซุรือเป็นอาหารโบราณของชาวมลายูมุสลิมซึ่งได้รับความร่วมมือจากพี่น้องในชุมชนทรายขาวทั้งที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในการทำอาซุรือจนแล้วเสร็จ

จากประวัติความเป็นมาและลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญในชุมชนทรายขาว จะเห็นได้ว่าชุมชนทรายขาวเริ่มก่อตั้งขึ้นโดยความร่วมมือร่วมใจระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมซึ่งสะท้อนได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนทั้งสองศาสนามีความแน่นแฟ้น กลมเกลียว และมีความสามัคคี ชุมชนทรายขาวมีประวัติชุมชนสืบเล่าต่อกันมา สิ่งเหล่านี้เสมือนเป็นทุนทางสังคมที่ร้อยผู้คนในชุมชนทรายขาวให้มีความรักความสามัคคีผ่านกระบวนการกลมเกลียวให้รุ่นลูกรุ่นหลานสำนึกในคุณค่าความรักความสามัคคีดังคนในชุมชนรุ่นก่อน

3. บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนทรายขาว

ในหัวข้อนี้เป็นผลการศึกษาที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสารจากแหล่งต่างๆ และการลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์เพื่อให้เห็นบริบททางสังคมทั่วไปที่เกิดขึ้นในชุมชนทรายขาว ซึ่งจากผลการศึกษาสามารถจำแนกตามหัวข้อดังนี้

¹ อาสาสมัครซึ่งเป็นผู้หญิงที่มีใจอาสาในการเฝ้าดูแลความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้านของตนเอง

3.1 การประกอบอาชีพ

ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว ระบุว่าสมาชิกในตำบลทรายขาวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งได้แก่ การทำนา ทำสวน เช่น ยางพารา ถั่วลิสง ข้าวโพด และทำไร่ เช่น ยางพารา ทุเรียน ลองกอง และมะพร้าว ฯลฯ วิถีชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่จะผูกติดกับเกษตรกรรมเป็นเพราะพื้นที่ตำบลทรายขาวมีทรัพยากรธรรมชาติ²อันอุดมสมบูรณ์เหมาะต่อการประกอบอาชีพ

ภาพที่ 4 สภาพพื้นดินอันอุดมสมบูรณ์ซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูก

ชีวิตของผู้คนในชุมชนทรายขาวส่วนใหญ่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้เวลาดังแต่เช้าจนถึงเย็น ซึ่งมีศาลาหรือ軒ที่ตั้งอยู่กลางสวนหรือกลางทุ่งนาเพื่อเอาไว้พักผ่อนและรับประทานอาหารเที่ยง นอกจากนี้ยังพบว่าวิถีการผลิตของผู้คนในชุมชนทรายขาวจะเชื่อมโยงในเรื่องของพิธีกรรมทางศาสนา ดังเช่นที่ ปู่ตื้น แก้วทองประจำตำบลได้เล่าว่า ตำบลทรายขาวได้ประสบกับภัยแล้งเมื่อหลายปีที่แล้ว ฝนไม่ตกหลายเดือน ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถทำสวนได้ ผู้นำทางศาสนาและชาวบ้านบางส่วนได้รวมตัวกันเพื่อทำพิธีขอฝนกลางทุ่งนาด้วยกัน ชาวมลายูมุสลิมรวมตัวละหมาดหลังจากละหมาดเสร็จแล้วก็จะมารับประทานข้าวเหนียวเหลืองและไข่ทอดด้วยกัน (ตื้น แก้วทองประจำ, 15 มกราคม 2556)

² ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่มีอยู่ในชุมชนทรายขาว คือ แหล่งน้ำที่มาจากน้ำตกทรายขาวและพื้นดิน

3.2 การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาวในอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกันคือ ก่อนที่สถาบันปอเนาะเริ่มปรับระบบการเรียนให้มีการศึกษาภาคสามัญในปี พ.ศ. 2504 เด็กมลายูมุสลิมเรียนที่โรงเรียนวัดทำให้กลุ่มชนทั้งสองศาสนามีการปฏิสัมพันธ์ตั้งแต่ในวัยเด็กผ่านการเป็นเพื่อนเล่น เพื่อนร่วมชั้นและเพื่อนในโรงเรียนเดียวกัน ซึ่งต่างจากการปฏิสัมพันธ์ของเด็กนักเรียนในปัจจุบันที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนทั้งสองศาสนาเริ่มห่างเหินกัน

“เมื่อก่อนมีแต่การศึกษาภาคบังคับ คือ โรงเรียนวัด พุทธกับมุสลิมก็เรียนที่โรงเรียนวัด ทำให้พุทธกับอิสลามเป็นเพื่อนกัน สนิทกัน แต่ปัจจุบันมุสลิมแยกไปเรียนที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ทำให้พุทธกับอิสลามไม่ได้เจอกัน สนิทกัน”

(เพลินศักดิ์ พรหมสุข, 20 มิถุนายน 2555)

สอดคล้องกับที่ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ที่เล่าว่า

“เมื่อก่อนคนไทยพุทธ และมลายูมุสลิมจะเป็นเพื่อนกันตั้งแต่เด็กๆ เนื่องจาก เด็กๆ ที่เรียนหนังสือจะเรียนที่โรงเรียนวัดทรายขาวซึ่งเป็นโรงเรียนแห่งแรกในตำบลทรายขาวและเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนป.5และป. 7 นักเรียนที่ต้องการจะศึกษาต่อก็ต้องไปเรียนที่โรงเรียนวัดที่เดียว”

(สนิท ชุนฤทธิ์, 17 มีนาคม 2556)

กล่าวได้ว่าสายสัมพันธ์ของคนรุ่นก่อนเกิดจากการเรียนหนังสือในโรงเรียนวัดด้วยกัน ทำให้เกิดความสนิทสนมกัน เกิดความรักใคร่กลมเกลียวกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม

“มุสลิมก็ต้องไปเรียนที่โรงเรียนวัดทุกวัน ที่นั่นต้องเข้าออกโรงเรียนวัดทุกวัน ในส่วนของโรงเรียนวัดเราก็มีข้อจำกัดได้หรือไม่ได้ เราก็ไม่ก้าวก่ายของเขา เราก็ไปเรียนหนังสือ ความเป็นเพื่อนตรงนั้นมาตั้งแต่เด็กๆ จนโต จนเป็นผู้ใหญ่”

(มณูญ หมัดมูซา, 21 กันยายน 2555)

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า

“ผมกับนายกอบต. (นายกอบต.คนปัจจุบัน ชื่อมัญญ หมดมุชา- ผู้วิจัย)
คนปัจจุบัน เรียนที่โรงเรียนวัด เรียนห้องเดียวกัน เมื่อก่อนผมเรียนที่โรงเรียนบ้าน
หลวงจันทร์ พอจบชั้นป. 4 ต้องไปเรียนต่อที่โรงเรียนวัดนี้แหละ ความที่เราเรียน
โรงเรียนที่เดียวกันทำให้เรารู้จักกัน และเป็นเพื่อนกันมา”

(สนธิ ชุณหทธร, 16 มีนาคม 2556)

เช่นเดียวกับประธานมัคคุเทศก์

“สมัยก่อนเรียนที่โรงเรียนวัดอย่างเดียวกัทั้งไทยพุทธและอิสลาม พอเรียนที่
โรงเรียนวัดก็เป็นเพื่อนกัน รู้จักกัน..”

(จำลอง เจริญมูล, 17 กรกฎาคม 2555)

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้ชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีที่เป็นไปใน
ทางบวกซึ่งมีความสนิทสนมเรื่อยมา ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ ความสัมพันธ์ที่ดีเหล่านี้ยัง
สามารถเป็นเกราะป้องกันสิ่งที่ไม่กระทบต่อความสัมพันธ์มิให้ขาดสะบั้นได้ อีกทั้งเรื่องราว
ความสัมพันธ์ของคนรุ่นเก่ายังสามารถถ่ายทอดเป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนรุ่นใหม่ได้

มัญญ หมดมุชา ยังได้พูดถึงปัญหาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนปัจจุบันกล่าวถึงเยาวชน
ที่ได้ไปศึกษาในพื้นที่ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับเยาวชนในชุมชนทรายขาวเริ่มห่างเหินไป
เนื่องจากเยาวชนในพื้นที่ไปศึกษาในพื้นที่อื่น

“ปัจจุบัน แบ่งแยกกันชัดเจน มีโรงเรียนสถาบันของศาสนา มี
โรงเรียนเอกชน ก็แยกกันไป บางทีเด็กในหมู่บ้านไม่รู้รู้จักกันเลย เด็กคนหนึ่งไป
เรียนในเมืองไปเรียนศาสนา ความสัมพันธ์ก็หายไป ยิ่งพอมีเหตุการณ์เข้ามา
แทรกเข้ามา ก็ทำให้เกิดความไม่เข้าใจ ความหวาดระแวงกันมากขึ้น”

(มัญญ หมดมุชา, 21 กันยายน 2555)

เมื่อพิจารณาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาว มีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญในการศึกษาคั้งนี้ คือ เรื่องพื้นที่และโอกาสที่ทำให้กลุ่มชนต่าง ศาสนาได้มาพบปะ พูดคุยและแลกเปลี่ยนเรื่องราวในแต่ละวัน แต่ละเทศกาลหรือในแต่ละรอบปี ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่าพื้นที่ในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในแต่ละวันหรือในรอบปี มีดังนี้

3.3.1 ร้านน้ำชา

ร้านน้ำชาเป็นเสมือนพื้นที่ทางสังคมของผู้คนในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มผู้ใหญ่ ผู้เฒ่า รวมถึงวัยรุ่นผู้ชายทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม เป็นพื้นที่ในการได้มาพบปะพูดคุย หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่างๆ รวมทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกพื้นที่ชุมชนทรายขาว เป็นสถานที่รับประทานอาหารเช้าก่อนไปทำงานและเป็นสถานที่หยุดพักยามบ่ายหลังจากเสร็จสิ้นการทำงานและเป็นพื้นที่ของกลุ่มบัณฑิตเรียนเสื่อภูเขาของวัยรุ่นจนถึงวัยผู้ใหญ่ พื้นที่น้ำชาของชุมชนทรายขาวจึงมีความสำคัญต่อผู้คนในชุมชนสอดคล้องกับที่หทัยรัตน์ ทองสกุล (2549) ให้ คำนิยามของพื้นที่ร้านน้ำชาในชุมชนชนบทว่าเป็นที่เป็นพื้นที่สำคัญของผู้ชายในการแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารชุมชน เป็นพื้นที่ที่รวบรวมผู้คนซึ่งมีอุดมการณ์หรือรสนิยมเดียวกัน สอดคล้องกับคำ สัมภาษณ์ของครูชวนซึ่งเป็นข้าราชการบำนาญที่อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 5 ตำบลทรายขาว

“เช้าๆ ผมชอบไปนั่งดื่มชาแถวบ้านควน (หมู่ที่ 4 บ้านควนลังงาซึ่งเป็น ชุมชนของชาวมลายูมุสลิม) ต้องไปทุกวัน ไปนั่งคุย พรรคพวกมีเยอะทางนั้น ไม่ ไปไม่ได้”

(บัลลังก์ พรหมสุข, 23 มิถุนายน 2555)

จากคำสัมภาษณ์ของบัลลังก์ พรหมสุขสะท้อนได้ว่า พื้นที่ในร้านน้ำชาในชุมชน ทรายขาวเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่นับถือต่างศาสนาซึ่ง สามารถถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรื่องราวต่างๆ บนโต๊ะน้ำชาด้วยบรรยากาศที่เป็นมิตรและเป็น กันเอง

3.3.2 ร้านค้าและตลาดนัด

ร้านค้าและตลาดนัดในชุมชนเป็นพื้นที่สาธารณะของผู้หญิงและผู้ชาย แต่ใน ความเป็นจริงนั้นตลาดนัดจะเป็นพื้นที่ที่รวมผู้หญิงมากที่สุด ผู้หญิงจะมีการพบปะและแลกเปลี่ยน เรื่องราวสารทุกข์สุกดิบ ในชุมชนทรายขาวตลาดนัดในหมู่บ้าน มีอยู่ 3 แห่งคือ ตลาดนัดวันศุกร์ใน หมู่ที่ 4 ตลาดนัดวันอาทิตย์ในหมู่ที่ 3 และตลาดนัดวันพฤหัสบดีในหมู่ที่ 2

เห็นได้ว่าพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ ร้านน้ำชา ร้านค้าและตลาดนัด เป็นพื้นที่ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในการปฏิสัมพันธ์เชิงบวกเพื่อพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรื่องราวของกันและกัน

พื้นที่สาธารณะและโอกาสในแต่ละรอบปีถูกจัดให้เป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นพื้นที่พบปะและแลกเปลี่ยนระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม ผู้คนในชุมชนทรายขาวให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน ซึ่งในแต่ละรอบปีชุมชนทรายขาวจะมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ปฏิทินกิจกรรมทางสังคมของชุมชนทรายขาวในแต่ละรอบปี

กิจกรรม	เดือน	สถานที่จัด	ผู้เข้าร่วม
1.วันเด็กแห่งชาติ	มกราคม	ศูนย์การเรียนรู้ ไอซีที	พุทธ-มุสลิมในพื้นที่
2.กีฬา อบต.คัพ สนามสัมพันธ์ทรายขาว	เมษายน	โรงเรียนบ้านควนลังงา	พุทธ-มุสลิมในพื้นที่
3.แข่งวิ่งป่า-บันจี้กรยานเสื่อภูเขา	กรกฎาคม	โรงเรียนวัดทรายขาว	พุทธ-มุสลิมในและนอกพื้นที่
4.งานอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านและอาหารโบราณ	กรกฎาคม	โรงเรียนบ้านควนลังงา, โรงเรียนวัดทรายขาว	พุทธ-มุสลิมในพื้นที่
5.วันแม่แห่งชาติ	สิงหาคม	โรงเรียนวัดทรายขาว	พุทธ-มุสลิมในพื้นที่
6.วันพ่อแห่งชาติ	ธันวาคม	โรงเรียนวัดทรายขาว	พุทธ-มุสลิมในพื้นที่
7.กวนอาซุรอ	ธันวาคม-มกราคม	โรงเรียนวัดทรายขาว, มัสยิดควนลังงา, มัสยิดบ้านใหญ่ใต้, ศาลาประชาคม	พุทธ-มุสลิมในพื้นที่

จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมทางสังคมที่จัดขึ้นเป็นผลการดำเนินงานร่วมกันของผู้นำชุมชนไม่ว่าจะเป็น ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำศาสนาและผู้นำตามธรรมชาติ ที่สำคัญได้แรงสนับสนุนร่างกายและงบประมาณบางส่วนจากชาวบ้านอีกด้วย กิจกรรมทางสังคมในแต่ละรอบปีจัดขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พี่น้องในชุมชนทรายขาวที่น้อยครั้งที่ได้พบเจอได้มีโอกาสพูดคุย พบปะกันได้ทำกิจกรรมร่วมกัน สร้างความรู้สึกเป็นกันเอง ได้รู้พื้นความทรงจำดีๆ ผ่านการพูดคุยและการทำกิจกรรมต่างๆ ดังที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว สะท้อนว่า

“เราพยายามที่จะจัดกิจกรรมที่มีประโยชน์ที่ทำให้ชาวบ้านมีความ
สามัคคี มาพบปะกัน เด็กๆ ในช่วงปิดเทอมมาเจอกัน ผู้ใหญ่ที่ หายไปสิบ ยี่สิบปี
ก็มาเจอกัน คุยกัน หรือสอบถามความเป็นอยู่”

(มนูญ หมัดมุซา, 21 กันยายน 2555)

กิจกรรมที่จัดร่วมกันในตำบลทรายขาวส่วนใหญ่ล้วนจะเป็นกิจกรรมที่กลุ่มชนทั้งสองศาสนาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ ได้แก่ กิจกรรมด้านกีฬา เช่น กีฬา อบต.คัพ สานสัมพันธ์
ทรายขาว แข่งวิ่งป่า-บันจี้กระยานเสือภูเขา กิจกรรมวันสำคัญของคนไทยส่วนใหญ่ เช่น วันเด็ก
วันพ่อ และวันแม่ กิจกรรมทางประเพณีที่ไม่ได้เกี่ยวข้องในรูปแบบพิธีกรรมศาสนา เช่น งาน
วัฒนธรรมพื้นบ้านและอาหารโบราณ และงานกวนอาชูรอ

สำหรับพื้นที่ในการทำกิจกรรมส่วนใหญ่แล้วเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะบริเวณสนาม
กว้างและโล่งซึ่งเหมาะกับจำนวนคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก และเป็นพื้นที่ซึ่งคนใน
ชุมชนทรายขาวทั้งสองศาสนาสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้อย่างสะดวก ได้แก่ บริเวณศูนย์ไอซีที
ศาลาประชาคม บริเวณโรงเรียนบ้านควนลังงา บริเวณโรงเรียนวัดทรายขาว (พื้นที่อยู่ในโรงเรียนซึ่ง
ติดกับบริเวณวัดทรายขาว – ผู้วิจัย) และบริเวณมัสยิดภายในหมู่บ้าน โดยเฉพาะบริเวณโรงเรียน
วัดทรายขาวในพื้นที่หมู่ที่ 3 และบริเวณมัสยิดในหมู่ที่ 4 เปรียบเสมือนพื้นที่ทางวัฒนธรรมและเป็น
ที่ศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม กล่าวคือ วัดทรายขาว เป็นศูนย์รวมจิตใจ
ของชาวไทยพุทธ และมัสยิดนัจมุดดีนเป็นที่ศูนย์รวมจิตใจของชาวมลายูมุสลิม พื้นที่ทั้งสองจัดให้
เป็นพื้นที่สาธารณะ และเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ทั้งกลุ่มชนทั้งสองศาสนาใช้รวมตัวกัน อีกทั้งยังเป็น
เป็นพื้นที่ที่ต้องการพยายามสื่อให้คนนอกพื้นที่ว่า การเป็นอยู่ของกลุ่มชนทั้งสองศาสนาไม่ได้มี
ความขัดแย้งหรือความแตกแยกแต่อย่างใด

นอกจากนี้งานประเพณีต่างๆ ถูกจัดให้เป็นโอกาสอันดีในการสร้างปฏิสัมพันธ์
ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม เช่น งานแต่งงาน งานศพ และงานบวช ซึ่งเมื่อก่อนงาน
บวชถือเป็นโอกาสอันดีในการสานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนทั้งสองศาสนา

ตามหลักการอิสลาม หากกิจกรรมที่ไปเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาอื่น มุสลิม
จะไม่สามารถเข้าร่วมได้ แต่เนื่องจากเมื่อก่อนการเรียนรู้ทางศาสนาอิสลามยังไม่ได้เป็นที่
แพร่หลาย จึงทำให้ชาวมลายูมุสลิมบางคนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในพิธีกรรมของศาสนาพุทธ ซึ่ง
จากการสัมภาษณ์แม่มะหะหมะ (นามสมมติ) อายุ 85 ปี อาศัยอยู่หมู่ที่ 1 เข้าไปมีส่วนในกระบวนการ
ทางพิธีกรรมของศาสนาพุทธ คือ แม่มะหะหมะเคยเป็นอดีตแม่ครัวเก่าทำกับข้าวในงานบวชของชาว

ไทยพุทธในชุมชนทรายขาวอันเนื่องจากครอบครัวของผู้จัดงานเป็นเพื่อนกันกับแมะมีะห์ กอปรกับแมะมีะห์ไม่ทราบถึงหลักการทางศาสนาอิสลามที่แท้จริงที่เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มชนต่างศาสนา

“เมาะไปช่วยเป็นแม่ครัวในงานบวชลูกชายฝั่งคนไทยพุทธ เขาช่วยกันทั้งเพ คนที่เรียนศาสนา เขาว่าบาปก็บาป ก็ไปช่วยแล้ว ตอนแรกคนเขาไม่ว่า ก็ช่วยๆ กัน สมัยนั้นท่านศรีแก้วตอนนั้นเป็นเจ้าของาวาสวัดทรายขาว”

(แมะมีะห์ (นามสมมติ), 30 สิงหาคม 2555)

เห็นได้ว่าการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาว มีภาพการปฏิสัมพันธ์ในหลายมิติซึ่งได้แก่ มิติของเวลา เช่น การปฏิสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมประจำเดือนและประจำปี มิติของสถานที่ เช่น การปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่ร้านน้ำชา พื้นที่ตลาด พื้นที่วัฒนธรรม และพื้นที่ทางสังคมในชุมชนทรายขาว และการปฏิสัมพันธ์ในมิติเฉพาะกิจ เช่น งานบวช และงานแต่งงาน การปฏิสัมพันธ์ในหลายมิติจะช่วยให้เพิ่มพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวชีวิตที่เอื้อต่อบรรยากาศการร่วมมือกันในกิจกรรมต่างๆ ของผู้คนในชุมชนทรายขาวได้ดี

3.3.3 การศึกษา

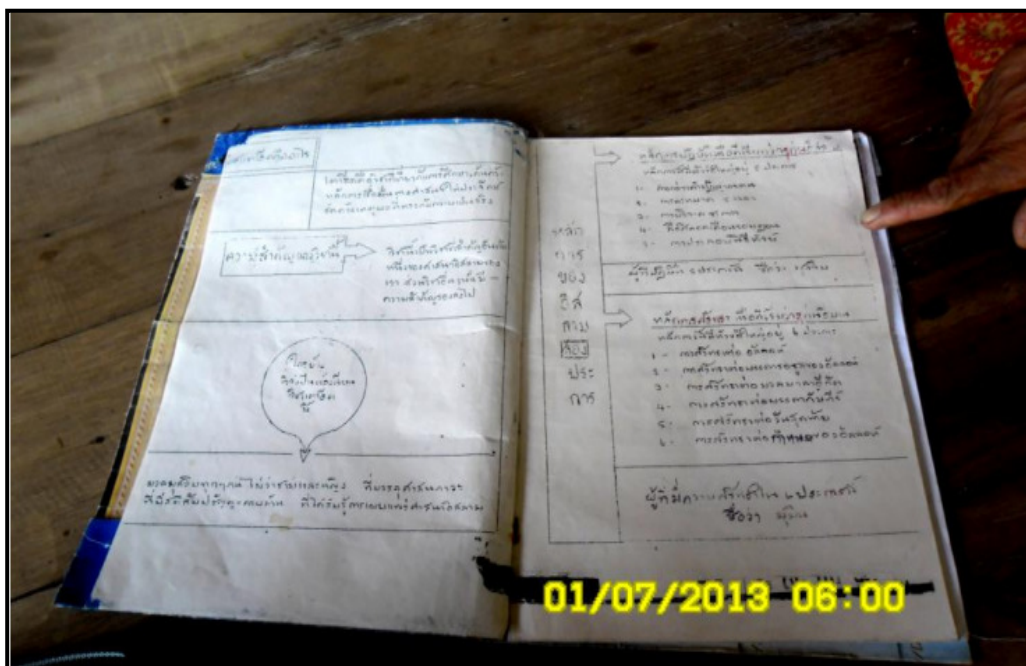
จากการศึกษาพบว่าชาวมลายูมุสลิมนิยมส่งลูกหลานไปศึกษาที่สถาบันปอเนาะทั้งในและนอกหมู่บ้านซึ่งเป็นการเรียนการสอนตามอัธยาศัย ต่อมาเมื่อชุมชนทรายขาวได้เปิดโรงเรียนตาดีกา ผู้ปกครองได้ส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนเพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับอิสลามซึ่งเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่ต้องเรียนรู้และนำไปปฏิบัติเฉพาะตัวเอง (ฟัรฎูฮีน) และเพื่อสังคมส่วนรวม (ฟัรฎูกีฟายะฮฺ)

ไม่เพียงแต่เด็กๆ หรือเยาวชนเพียงกลุ่มเดียวที่จะได้รับการศึกษาด้านศาสนาอิสลาม ผู้ใหญ่หรือคนแก่ก็มีความตั้งใจที่จะศึกษาเรียนรู้ด้านศาสนาอิสลามเพิ่มเติมด้วย ดังกรณีของแมะดำ เวาะหลี อายุ 75 ปี

“เม๊าะชอบไปเรียน กุรอาน และวิชาเตาฮีด (หมายถึงวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักการเอกภาพของอัลลอฮ์ – ผู้วิเศษ) ซึ่งบาบอที่ปอเนาะลำหยัง ได้ศึกษาที่มักกะฮฺ (เมืองมักกะฮฺอยู่ในประเทศซาอุดีอาระเบีย – ผู้วิเศษ) แล้วกลับมา

เปิดปอเนาะที่บ้าน สอนศาสนา เหมาะชอบไปเรียน ส่วนหนังสือเรียน (หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กิตาบ) บาบอเลาะจะเป็นคนเขียนเอง”

(แม่ตำ เหวะหลี่, 6 กรกฎาคม 2555)

ภาพที่ 5 เนื้อหาวิชาเตาฮีดซึ่งอดีตได้ะครูปอเนาะลำหยังเขียนขึ้นมาเอง

“เมื่อก่อนก่อนที่بابอเลาะจะเสียชีวิต ปอเนาะลำหยังอยู่ทางเข้าหมู่บ้านติดกับมัสยิดบ้านลำหยัง ต่อมาเมื่อبابอเลาะเสียชีวิต ลูกๆ ของبابอได้ย้ายปอเนาะเข้าไปข้างในก่อนถึงควน เนื่องจากปอเนาะมีเด็กเพิ่มขึ้น”

(แม่ตำ เหวะหลี่, 6 กรกฎาคม 2555)

ความข้างต้นของแม่ตำ เหวะหลี่สอดคล้องกับผู้อำนวยการโรงเรียนลำหยังวิทยามูลนิธิกล่าวว่า

“เมื่อก่อนปอเนาะอยู่ทางเข้าหมู่บ้าน (บ้านลำหยัง หมู่ที่ 6) ต่อมาลูกๆ ของبابอย้ายมาตั้งที่นี่ เนื่องจากปอเนาะได้ปรับระบบเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จึงทำให้มีจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้น”

(กอเซ็ม มาหมัด, 27 สิงหาคม 2555)

สำหรับชาวไทยพุทธมักนิยมส่งบุตรหลานของตนเข้าศึกษาชั้นพื้นฐานที่โรงเรียนในหมู่บ้านซึ่งเป็นโรงเรียนวัดจนถึงชั้นประถม 7 หลังจากนั้นจึงจะส่งไปศึกษาต่อที่โรงเรียนสามัญประจำอำเภอหรือโรงเรียนสามัญประจำจังหวัด ความพยายามของพ่อแม่ที่ต้องการให้ลูกหลานได้รับการศึกษาที่ดีนั้น พบว่าบางครอบครัวถึงกับต้องขายที่ดิน เรือกสวนไร่นาแก่ชาวมลายูมุสลิมเพื่อให้ลูกได้มีการศึกษา

“คนพุทธก็ขายสวนให้คนอิสลาม คนอิสลามก็ซื้อสวนไว้เก็บไปให้ลูก ลูกก็ทำสวนไม่ได้เรียนจนจบ ไม่ได้เป็นข้าราชการ”

(ฟาตีห๊ะ สล่ายาตี, 4 พฤษภาคม 2555)

อย่างไรก็ตาม มีผู้ปกครองชาวมลายูมุสลิมบางคนต้องการให้บุตรหลานของตนมีหน้าที่การงานที่ดีในภายภาคหน้า จึงพยายามส่งเสียให้ลูกหลานได้ศึกษาต่อในภาคสามัญ ซึ่งเด็ก ๆ มลายูมุสลิมจะต้องศึกษาในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนภายในหมู่บ้าน ซึ่งในอดีต “โรงเรียนวัดทรายขาว” เป็นพื้นที่ในการพบปะและเป็นพื้นที่ที่สามารถสื่อถึงมิตรภาพของเด็ก ๆ ในชุมชนได้ไม่ว่าจะเป็นเด็กไทยพุทธหรือแม้แต่เด็กมลายูมุสลิมผ่านการเป็นเพื่อนในโรงเรียนเดียวกันหรือเป็นเพื่อนร่วมห้องเดียวกัน เนื่องจากเด็กมลายูมุสลิมมีบ้านที่ห่างไกลจากโรงเรียนจึงจำเป็นต้องเข้าศึกษาในโรงเรียนดังกล่าว

3.3.4 ศาสนา

ตามที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อ 4.1.5 ว่าชุมชนทรายขาวมีผู้นับถือศาสนา 2 ศาสนา คือ ศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ ซึ่งมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ชาวไทยพุทธมีวัดทรายขาวเป็นศูนย์รวมจิตใจ ซึ่งไม่แตกต่างไปจากชาวมลายูมุสลิมที่มีมัสยิดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เรื่องความขัดแย้งระหว่างศาสนามีอยู่บ้างซึ่งเป็นเรื่องเล็กน้อยและผู้คนในชุมชนทรายขาวไม่ทำให้เป็นเรื่องใหญ่เนื่องจากชาวมลายูมุสลิมจะยึดหลักคำสอนทางศาสนาจากอัลกุรอานเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลาย ซึ่งมีใจความว่า “สำหรับพวกท่านก็คือศาสนาของพวกท่าน และสำหรับฉันก็คือศาสนาของฉัน” (อัลกุรอาน บทอัลกาฟิรูน: 6) (อัปเดตวาฮาบ สาล่าสุหรี, 22 มิถุนายน 2555) และชาวไทยพุทธในชุมชนทรายขาวก็ให้เกียรติและนับถือชาวมลายูมุสลิมเป็นพี่น้องกัน เรื่องความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นสามารถยุติลงได้ (ประเสริฐ ราชโร, 17 กรกฎาคม 2555)

4. ปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ในส่วนนี้เป็นผลการศึกษาในหัวข้อปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จากการศึกษาพบว่า ชุมชนทรายขาวมีทุนทางสังคมที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ทำให้ชุมชนทรายขาวสามารถดำรงอยู่และเป็นปัจจัยที่ทำให้ชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขทั้งในยามปกติและยามที่เป็นวิกฤติ โดยสามารถจำแนกทุนทางสังคมซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ทุนทางสังคมที่เป็นระบบคุณค่า

จากการศึกษาพบว่าทุนทางสังคมที่เป็นระบบคุณค่าที่เป็นปัจจัยในการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว ได้แก่ จิตสำนึกสาธารณะและการพึ่งพาอาศัยกัน รายละเอียดมีดังนี้

4.1.1 จิตสำนึกสาธารณะ

พจนานุกรม ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของจิตสำนึกทางสังคม หรือจิตสำนึกสาธารณะว่า คือ การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน

จิตสำนึกสาธารณะของผู้คนในชุมชนทรายขาวเกิดจากการที่บรรพบุรุษของทั้งสองกลุ่มชนได้สร้างขึ้นมาซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันของชนรุ่นก่อนให้คนชนรุ่นหลังได้รับรู้และซึมซับถึงการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสมัยก่อนผ่านการบอกเล่าด้วยประวัติศาสตร์การก่อตั้งของหมู่บ้าน การร่วมแรงร่วมใจกันของชนรุ่นก่อน การเสียสละของผู้นำชุมชนในการสร้างชุมชนสามัคคี และได้เน้นย้ำให้ชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมมีความรู้สึกความเป็นพี่น้องกันด้วยการเรียกคำว่า “คนทรายขาว” แทนการเรียกผู้คนในชุมชนทั้งหมด ลุงดำได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเรียกผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนทั้งหมดว่า

“จริงๆ คนทรายขาวเราจะไม่ได้แบ่งว่ากลุ่มไทยพุทธหรือว่าอิสลามเราจะพูดว่าเราภูมิใจความเป็นคนทรายขาว เราจะบอกว่าเราเป็นคนทรายขาว”

(จำลอง เจริญมุล, 17 กรกฎาคม 2555)

จากคำสัมภาษณ์ของลุงดำ ประธานมัคคุเทศก์ตำบลทรายขาว สะท้อนได้ว่า ชนรุ่นก่อนมีวิธีการสร้างจิตสำนึกสาธารณะของผู้คนในชุมชนทรายขาวด้วยการใช้คำที่แสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวและสร้างความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันด้วยการใช้คำว่า “คนทรายขาว” คนทรายขาวจึงเสมือนสัญลักษณ์ที่ใช้เรียกผู้คนที่ เป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมจนถึงปัจจุบัน สำหรับจิตสำนึกสาธารณะของคนในชุมชนทรายขาวอยู่ในรูปแบบการพัฒนาชุมชนร่วมกันในวันสำคัญ เช่น ในสมัยที่ลุงเสริฐ (ประเสริฐ ราชโร) เป็นกำนันตำบลทรายขาวได้ขอความร่วมมือจากชาวบ้านทั้งที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง มีการพัฒนาในพื้นที่สาธารณะ เช่น วัด มัสยิด และกุโบร์ (สุสาน) ของชาวมลายูมุสลิมเพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกันและความสัมพันธ์ที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันในชุมชนเดียวกันและเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในอันที่จะทำให้ชุมชนมีความเจริญภายใต้คุณงามความดีที่มีจุดเริ่มต้นจากชุมชน ซึ่งประเวศ วะสีมองความสำคัญของจิตสำนึกสาธารณะว่าเป็นคุณธรรมหนึ่ง และเป็นพลังที่เกิดจากพลเมืองซึ่งทำให้สังคมมีความเข้มแข็ง เมื่อสังคมขาดจิตสำนึกสาธารณะจะทำให้ขาดพลังในการสร้างสรรค์หรือขับเคลื่อนสังคม (ประเวศ วะสี, 2541, น. 20)

4.1.2 การพึ่งพาอาศัยกัน

การพึ่งพาอาศัยกันเป็นสิ่งจำเป็นต่อมนุษย์เราเนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ จึงต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างมนุษย์ด้วยกันและการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ตามหลักคำสอนทางศาสนาสอนให้คนเรามีการพึ่งพาอาศัยกัน โดยเริ่มปลูกฝังตั้งแต่ในวัยเยาว์ การพึ่งพาอาศัยกันเป็นพื้นฐานในการเกิดสันติภาพในทุกระดับ ในระดับชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ผู้คนต้องให้ความสำคัญแม้กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนจะมีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและวิถีชีวิต ก็ต้องมีการพึ่งพากัน จากผลการศึกษาในชุมชนทรายขาวพบว่า การดำรงชีวิตของชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมได้มีการพึ่งพาอาศัยกันตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านในช่วงแรก ซึ่งจากคำบอกเล่าของคนในชุมชน ทำให้ทราบเรื่องของทั้งสองกลุ่มชนที่ได้อพยพและเดินทางจากเมืองไทรบุรีเพราะไม่ต้องการตกอยู่ภายใต้อำนาจของอังกฤษในสมัยนั้น เดินทางผ่านบ้านสวนขาม เขาแดง และห้วยบอนซึ่งอยู่ในเขตอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา แล้วมาหยุดอยู่ที่ตำบลทรายขาวเพื่อสร้างชุมชนทรายขาวร่วมกัน ทั้งสองกลุ่มชนได้ผ่านการใช้ชีวิตร่วมกันมา ผ่านร้อนและผ่านหนาวหรือเรียกว่าผ่านความทรงจำร่วมกัน ดำเนินวิถีชีวิตเกษตรกรรม มีระบบการช่วยเหลืออุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน โดยมีอัตลักษณ์ของชุมชนที่ร่วมสร้าง

กันมาคือ วัดและมัสยิดที่ถูกสร้างขึ้นในเวลาใกล้เคียงกันโดยมีผู้นำศาสนาซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพเป็นหัวแรงที่สำคัญ และเรื่องราวที่ฟังพากันในด้านกิจกรรมทางสังคมเพื่อส่วนรวม

“สมัยก่อนอิสลามจะจัดงานบุญ งานอะไรก็ต้องไปเยี่ยมอุปรกรณ์ จาน ถ้วย ถาด
ทองเหลืองที่วัดทรายขาว เจ้าอาวาสก็ให้เพราะเราอยู่แบบนี้ ช่วยเหลือกันไปมา”

(ประเสริฐ ราชโร, 17 กรกฎาคม 2555)

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านและจากการสัมภาษณ์ของลุงเสริฐทำให้พบว่า บริบทของชุมชนทรายขาวในอดีต ผู้นำชุมชนและชาวบ้านมีการฟังพากันในเรื่องการประกอบอาชีพและกิจกรรมทางสังคมเพื่อส่วนรวม เช่น ผู้นำโต๊ะอิหม่ามได้ไปขอยืมอุปรกรณ์ซึ่งมีความจำเป็นจากเจ้าอาวาสวัดทรายขาว ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านได้เห็นและตระหนักถึงความสำคัญของการฟังพระหว่างกัน จากอดีตหากเรื่องราวการฟังพากันระหว่างกันได้รับการบอกเล่าต่อๆ จากรุ่นสู่รุ่น จะทำให้เกิดคุณค่าของการอยู่ร่วมกันและสามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการขัดเกลาแก่ลูกหลานซึ่งเป็นเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีความรักความสามัคคีต่อกันได้

4.2 ทูทางสังคมที่เป็นรูปธรรม

4.2.1 กติกาปรับเปลี่ยนกำนัน

โครงสร้างหลักทางการเมืองการปกครองในตำบลทรายขาวมีลักษณะเหมือนกับโครงสร้างการเมืองการปกครองในตำบลอื่นๆ กล่าวคือ โครงสร้างทางการเมืองการปกครองอยู่ภายใต้ของสำนักบริการการปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ซึ่งประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล จากการศึกษาพบว่า ที่ผ่านมามีการให้ได้ว่าซึ่งตำแหน่งกำนันในตำบลทรายขาวมีวิธีการที่แตกต่างกับพื้นที่อื่นกล่าวคือ ทุกครั้งที่มีการเลือกกำนันจะต้องมีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งกำนันในตำบลทรายขาวระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม เมื่อกำนันชาวมลายูมุสลิมหมดวาระลงก็มีการตกลงให้ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นชาวไทยพุทธรับหน้าที่เป็นกำนันต่อ การเลือกกำนันของแต่ละฝ่ายจะเป็นการแข่งขันภายในซึ่งอีกฝ่ายจะไม่เข้าไปแทรกแซงกติกาดังกล่าว

“ตำแหน่งกำนันจะสับเปลี่ยนให้พี่น้องมุสลิมครั้งหนึ่ง พอครบวาระ เรา จะเปลี่ยนเป็นพี่น้องไทยพุทธ รอบนี้เป็นช่วงตำแหน่งกำนันของมุสลิมจะลงแข่งก็ คนก็เป็นเรื่องของมุสลิม ส่วนพี่น้องไทยพุทธก็จะไม่มาร่วมลงแข่งขัน”

(สมาน สี่ปู่เตะ, 28 มิถุนายน 2555)

การเลือกกำนันในตำบลทรายขาวมีวิธีปฏิบัติ เช่น การเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมานั้น เป็นการเลือกกำนันที่เป็นชาวมลายูมุสลิม หมู่บ้านที่มีชาวมลายูมุสลิม ซึ่งมีทั้งสิ้น 3 หมู่บ้าน จะเลือกผู้ใหญ่บ้านคนใดคนหนึ่งเป็นกำนัน โดยที่ทางหมู่บ้านไทยพุทธไม่เข้าไปเกี่ยวข้องแต่ประการใด เมื่อกำนันมลายูมุสลิมหมดวาระลง จะให้ผู้ใหญ่บ้านชาวไทยพุทธทั้ง 3 หมู่บ้าน ดำเนินการเลือกกำนัน โดยที่ผู้ใหญ่บ้านฝั่งมลายูมุสลิมจะไม่เกี่ยวข้องกับการเลือกกำนันในครั้งนี้ สลับสับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ การสับเปลี่ยนกำนันไม่ได้ปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ได้มีการตกลงโดยวาจาเอาไว้แล้วตั้งแต่สมัยกำนันพรหม (สนิท ชุนฤทธิ์, 16 มีนาคม 2556)

ตั้งแต่เริ่มบังคับใช้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ตำบลทรายขาวมีกำนันมาแล้ว 6 คน ดังทำเนียบต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ทำเนียบกำนันในตำบลทรายขาว ตั้งแต่ปี พ.ศ.2457 – ปัจจุบัน

ลำดับที่	ชื่อ -สกุล	ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง	ศาสนา	สาเหตุที่พ้นจากตำแหน่ง
1.	ขุนเสวกวาลูกิจ (เจ๊ะสะดำ)	2457- 2478	อิสลาม	ถึงแก่กรรม
2.	นายพรหม ศรีจันทร์อินทร์	2480-2485	พุทธ	ถึงแก่กรรม
3.	นายสมาน สะหล่าสุหรี	2486-2525	อิสลาม	เกษียณอายุราชการ
4.	นายเฟื่อง ทองสอง	2525-2528	พุทธ	เกษียณอายุราชการ
5.	นายประเสริฐ ราชโร	2528 – 2545	พุทธ	เกษียณอายุราชการ
6.	นายสมาน สี่ปู่เตะ	2545- ปัจจุบัน	อิสลาม	-

ที่มา: ปรับปรุงจากเอกสารการเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม ตามโครงการ

ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว, 2555, น. 10-11

จากตารางข้างต้น ตามกฎกติกาการสับเปลี่ยนตำแหน่งกำนันหลังจากที่กำนันเฟื่อง ทองสอง ซึ่งเป็นกำนันชาวไทยพุทธเกษียณอายุราชการแล้ว กำนันคนต่อไปต้องมาเป็นชาวมลายูมุสลิม แต่ไม่เป็นไปตามนั้น อดีตกำนันเก่าเล่าว่า เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านเลาะจากบ้านใหญ่

(หมู่ที่ 1) ถูกคัดเลือกให้เป็นกำนันต่อจากกำนันเฟื่อง ต่อมาด้วยเหตุผลอะไรไม่ทราบผู้ใหญ่บ้านเลาะจึงเปลี่ยนใจยกตำแหน่งกำนันให้เป็นชาวไทยพุทธ โดยที่ประเสริฐ ราชโร เป็นกำนันต่อจากกำนันเฟื่อง (ประเสริฐ ราชโร, 16 มกราคม 2556)

การสืบเปลี่ยนตำแหน่งกำนันในชุมชนทรายขาวเป็นกติกาที่สามารถลดความขัดแย้งในพื้นที่ทางการเมืองในชุมชนทรายขาวซึ่งเกิดจากการการแย่งชิงอำนาจการเป็นกำนันสอดคล้องกับข้อสรุปของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลทรายขาว

“การสืบเปลี่ยนตำแหน่งกำนัน สามารถลดความขัดแย้งระหว่างผู้ที่ลงสมัครกำนัน หากไม่มีการแข่งขันก็จะลดความขัดแย้งของชาวบ้านซึ่งสนับสนุนคนที่ลงแข่งชิงตำแหน่งกำนันอีกด้วย”

(สนิท ชุนฤทธิ์, 29 มีนาคม 2556)

“เป็นกำนัน เขาจะแบ่งระหว่างคนไทยพุทธกับคนมุสลิม พอมุสลิมเป็นกำนันจนเกษียณต่อไปก็ไทยพุทธเป็นกำนันจนเกษียณ หลังจากที่ลุงประเสริฐ (ประเสริฐ ราชโร) เกษียณ เขาก็เลือกมุสลิมเป็นกำนัน คือ กำนันสมาน (สมาน สีปุเตะ) เป็นอยู่ตอนนี้ ก็อยู่จนเกษียณเราก็เลือกใหม่อีก ถ้าเป็นอย่างนี้จะลดความขัดแย้ง ... ตอนนี้พอเป็นการเลือกตั้ง อบต.หรือผู้ใหญ่บ้าน ทุกท่านทำให้เรามองหน้ากันไม่ติดเพราะการเมือง ที่จริงพอหมดแล้วหมดเลย เราไม่ต้องคิดอะไรแล้ว เป็นสิทธิของเราที่เราจะสนับสนุนใคร”

(ชุติมา ศैयाรินทร์, 17 กรกฎาคม 2555)

จากความข้างต้นสะท้อนได้ว่า การสืบเปลี่ยนกำนันทำให้ลดความขัดแย้งในบริบททางการเมืองได้ 2 ระดับ ระดับแรก คือ การสืบเปลี่ยนตำแหน่งกำนันสามารถลดความขัดแย้งระหว่างผู้ลงแข่งขันตำแหน่งกำนันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม ระดับที่สอง การสืบเปลี่ยนตำแหน่งกำนันสามารถลดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่สนับสนุนผู้ลงแข่งขันตำแหน่งกำนันอีกด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะกติกากการสืบเปลี่ยนตำแหน่งกำนัน เป็นข้อตกลงที่ผู้คนในชุมชนทรายขาวทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมให้การยอมรับ และเสมือนเป็นสัญญาใจระหว่างกลุ่มชนทั้งสองศาสนาให้รักษากติกาจนถึงรุ่นลูกหลาน ซึ่งจากคำสัมภาษณ์ประธานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน สะท้อนถึงสถานการณ์ทางการเมืองที่มีความขัดแย้งของโครงสร้าง

การเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่นและท้องที่ โดยปรากฏความขัดแย้งนี้ในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาวและการเลือกผู้ใหญ่บ้าน

องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นโครงสร้างการเมืองการปกครอง เป็นองค์กรที่เพิ่งจัดตั้งเมื่อ 20 ปีที่ผ่านมา ประกอบด้วยตำแหน่งผู้บริหารและคณะทำงานที่เสนอตัวเองเข้ามาผ่านระบบการเลือกตั้งแต่ไม่ได้เข้าสู่กระบวนการชูรอ มีระบบการเรียกเก็บภาษีและกองคลังสำหรับนำงบประมาณมาบริหารและพัฒนาโครงการในท้องถิ่นซึ่งต่างจากโครงสร้างการเป็นกำนันเกิดขึ้นมาเมื่อแล้วกว่า 1 ศตวรรษ กำนันมีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชนโดยตรง อาศัยบารมีของตนเองในการนำงบประมาณที่ได้มาจำนวนเล็กน้อยมาพัฒนาชุมชน ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และสังเกตการวางตัวและการทำงานของกำนันและอดีตกำนันในตำบลทรายขาวทำให้รู้ว่า การใช้สัญญาใจสามารถนำมาใช้ในตำแหน่งกำนันได้ แต่ไม่สามารถใช้ได้ดีกับตำแหน่งผู้บริหารในองค์การบริหารส่วนตำบลและโครงสร้างของผู้ใหญ่บ้านที่มีผลประโยชน์ในเรื่องค่าตอบแทน³ เข้ามาเกี่ยวข้องจึงทำให้โครงสร้างดังกล่าวไม่สามารถเป็นพลังร้อยจิตใจของผู้คนในชุมชนทรายขาวให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนได้

“กำนันคลุกคลีอยู่กับชาวบ้าน ไม่วางตัว คุยได้หมด ใครขอช่วยอะไร ทำได้หมด”

(สมาน สีปุเตะ, 28 มิถุนายน 2555)

“เมื่อก่อนไม่มีอบต. กำนันนี่แหละที่เป็นธุระทุกอย่าง ทั้งงานราษฎร์ งานหลวง.. ที่น่าเสียดายกำนันไม่มีงบเป็นของตัวเองจะทำอะไรก็ลำบาก ไม่มีองค์กร ลุงผ่านมาทั้งสองตำแหน่งทั้งกำนันและอบต.ก็เลยรู้ว่า อบต.ไม่สามารถทำสัญญาใจได้”

(ประเสริฐ ราชโร, 17 กรกฎาคม 2555)

“อบต. มีงบประมาณเยอะ มีเงินเยอะ แต่ไม่สามารถผูกใจ ทำสัญญาใจกับชาวบ้านได้ มันเกี่ยวกับเงิน เกี่ยวกับผลประโยชน์”

(จำลอง เจริญมุล, 17 กรกฎาคม 2555)

³ การปรับฐานเงินเดือนของผู้ใหญ่บ้านในอัตราใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2553 จากเดิม 6,000 บาท เป็น 8,000 บาท

การมีระบบการปกครองที่ดีถือเป็นทุนทางสังคมทำให้ชุมชนทรายขาวซึ่งเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมมีพลังในการขับเคลื่อนชุมชนให้มีความเข้มแข็งในบริบททางการเมือง และเป็นฐานที่สามารถยึดความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนมิให้สิ้นคลอนในยามที่มีวิกฤติการณ์จากภายนอกได้

4.2.2 ทุนทรัพยากรธรรมชาติ

ผู้คนในชุมชนทรายขาวประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านในช่วงแรกๆ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตรและวิถีชีวิตจึงผูกพันกับเรือกสวนไร่นา

“สภาพภูมิศาสตร์นี้เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะต่อการทำสวน ทำนา ทำไร่ พอดีหมู่ 6 หมู่ 4 และหมู่ 1 เป็นพื้นที่ของอิสลาม (อิสลามในที่นี้หมายถึงชาวมลายูมุสลิม – ผู้วิจัย) ซึ่งพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกดีกว่าหมู่ที่ 5 เพราะอยู่ใต้เทือกเขาของสันกาลาคีรีเป็นพื้นที่ราบหมดเลย ถือว่าเหมาะต่อการประกอบอาชีพ เรื่องการขัดแย้งหรือเป็นผู้ก่อการร้ายหรือคนไม่ดี คนที่นี้เขาจะไม่คิด เขามีที่ทำมาหากิน มีงานทำ มีอาชีพ มีเงินใช้ เขาจะไม่ยุ่งเรื่องนั้นด้วย”

(สนธิ ขุนฤทธิ์, 27 สิงหาคม 2555)

จากคำสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า ทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนทรายขาวเป็นปัจจัยพื้นฐานในการประกอบอาชีพของผู้คนทั้งที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมที่สามารถสร้างรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัวอย่างพอเพียง ทำให้ชาวบ้านดำรงชีวิตอย่างมีความสุขโดยไม่ต้องไปเบียดเบียนผู้อื่นหรือมีแนวคิดที่จะไปทำร้ายใคร ดังที่ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ได้สะท้อนฐานะความเป็นอยู่ที่ดีของชาวบ้านหมู่ที่ 5 ซึ่งเป็นเขตในพื้นที่รับผิดชอบว่า

“คนที่นี้ไม่ค่อยลำบากเท่าไรหรอก เศรษฐกิจดี... ม.5 เป็นข้าราชการแปดสิบเปอร์เซ็นต์ อีกร้อยสิบเปอร์เซ็นต์กรีดยางเป็นหลักสังเกตดูไหม มีคนรวยเยอะแยะ เขาอยู่ไม่เบียดเบียน ที่นี้ร้อมมีเกือบทุกบ้าน คนเขาทำงานพอใช้ได้แหละมีเงินทอง พออยู่ได้ ไม่ได้ลำบาก คนแก่ๆ ที่อยู่คนเดียว ลูกๆ เขารวยๆ ทั้งนั้น”

(กอบศักดิ์ ไผ่ศรีดำ, 5 กันยายน 2555)

เมื่อภาพรวมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในเรื่องปัญหาความยากจนของประชาชนซึ่งเป็นเงื่อนไขในการเกิดปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ตามที่

คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ได้ระบุเอาไว้ว่าส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ประชาชนไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติโดยแท้จริงและประชาชนผู้ใช้แรงงานไม่สามารถทำงานในพื้นที่บ้านเกิดของตัวเองได้ โดยพบว่าพื้นที่ที่เป็นหมู่บ้านสีแดง (พื้นที่ซึ่งมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อความรุนแรง – กอส.) ในทั่วประเทศที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 120 หมู่บ้าน จากจำนวนหมู่บ้านสีแดงทั้งหมด 257 หมู่บ้าน มีปัญหาความขัดแย้งทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ ปัญหาอุทยานแห่งชาติทับที่ทำกินของชาวบ้าน ส่งผลให้เกิดปัญหาความยากจนและยิ่งเพิ่มแรงกดดันในการใช้ความรุนแรง (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์, ม.ป.ป, น. 24)

ข้อสรุปของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติในฐานะฐานการผลิตของชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้คนกับเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า เมื่อทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนในพื้นที่ย่อมส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่โดยเฉพาะประชาชนชาวมลายูมุสลิมซึ่งดำเนินชีวิตภายใต้กรอบอิสลามที่มีความเชื่อว่าทุกคนมีสิทธิใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันเพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพในการดำรงชีวิตให้อยู่รอดโดยไม่เบียดเบียนใคร แต่ที่ผ่านมามีประชาชนที่เป็นชาวมลายูมุสลิมถูกกดขี่และได้รับความไม่ยุติธรรมจากนโยบายการพัฒนาของรัฐบาล จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ประชาชนชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อความยุติธรรมโดยแนวทางการใช้ความรุนแรง

โดยสรุปแล้วทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนทรายขาว เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขของชุมชนซึ่งมีชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกันโดยใช้ทรัพยากรในแง่เป็นฐานการผลิตแบบพึ่งตนเอง ดำรงชีวิตแบบพอเพียงมีความสุขตามสภาพชีวิตชนบท โดยไม่ต้องโยกย้ายแรงงานและถิ่นฐานไปประกอบอาชีพที่อื่น ชาวบ้านยังคงรักษาความสมดุลระหว่างฐานทรัพยากรธรรมชาติกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านด้วยแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพิงตนเองและนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งได้

ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนทรายขาว นอกจากจะเป็นปัจจัยในการประกอบอาชีพที่สามารถสร้างรายได้เพียงพอแก่ผู้คนที่ทั้งเป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมแล้วในอดีตทรัพยากรธรรมชาติยังเป็นพื้นที่ในการพบปะกันของบรรพบุรุษทั้งสองศาสนาในการช่วยเหลือกันในเรื่องการประกอบอาชีพ

“ที่ดินของคนไทยพุทธกับคนอิสลาม (อิสลามในที่นี้หมายถึงชาวมลายู

มุสลิม – ผู้วิจัย) ติดกันเลยช่วยกันทำมากิน ช่วยกันไปช่วยกันมาก็เลยสนิทกัน
เหมือนพี่น้อง”

(เพลินศักดิ์ พรหมสุข, 20 มิถุนายน 2555)

“คนอิสลามมีที่ดินติดกับคนไทยพุทธ ทำมาหากินมีไร่มีสวนติดกันมีขนำ
หลังเดียวกัน เวลาพักเที่ยงกินข้าวก็กินพร้อมกัน ..และบางคนก็เอาลูกไปฝากให้
คนอิสลามช่วยดู คนอิสลามก็เหมือนกัน ลูกเล็กๆ ก็ให้กินนมจากเต้าเดียวกัน มัน
ก็เลยเกิดความผูกพัน เหมือนผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 อาตัม เขาก็เคยกินนมของคนไทย
พุทธ”

(ประเสริฐ ราษฎร์, 22 มีนาคม 2556)

จึงเห็นได้ว่าในอดีตการมีที่ดินติดกันระหว่างกลุ่มชนทั้งสองศาสนาเป็นจุดเริ่มต้น
ในการช่วยเหลือในเรื่องการประกอบอาชีพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเรื่องการประกอบอาชีพของผู้คนที่
อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันจำเป็นอย่างไรที่จะต้องอาศัยความร่วมมือกันเพื่อให้การงานเกิด
ความสำเร็จ

4.2.3 ทูมบุคคล

ชุมชนทรายขาวดำรงอยู่ได้จนมาถึงปัจจุบันเพราะมีกลไกที่สำคัญในการจัดการ
และการประสานภายในให้ทุกภาคส่วนของชุมชนดำเนินไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย นั่นก็
เป็นเพราะผู้นำชุมชน⁴ ทั้งที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมซึ่งจากการศึกษาพบว่า มี
หลากหลายตำแหน่ง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากการศึกษาพบว่าผู้นำชุมชน เป็นตัวขับเคลื่อนในงานพัฒนาชุมชนในด้าน
ต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านความปลอดภัยและความสงบสุข แม้ว่าโดยธรรมชาติแล้วการทำ
หน้าที่ของการเป็นผู้นำจะต้องมีความขัดแย้งและมีการปะทะกันบ้าง แต่สำหรับผู้นำชุมชนในตำบล
ทรายขาวต่างให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของชุมชนและพี่น้องในตำบลทรายขาวเป็นอันดับ
แรกโดยในอดีตและปัจจุบันพบว่าบุคคลที่มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้นำศาสนา
และผู้นำตามธรรมชาติ

⁴ ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา และผู้นำตามธรรมชาติ

(1.) ผู้นำศาสนา

(1.1) พระครูศรีรัตนากร

“พระครูศรีรัตนากร หนีความผิดจากเมืองไทรบุรี เดินทางมาเรื่อยๆ ผ่านทางเขาแดง สวนชาม ห้วยบอน จนมาถึงที่ทรายขาว ท่านเป็นผู้บุกเบิกทางขึ้นน้ำตกทรายขาวคนแรกและได้ชักชวนชาวบ้านช่วยกันทำเส้นทางขึ้นน้ำตก”

(เพลินศักดิ์ พรหมสุข, 24 กุมภาพันธ์ 2556)

จากประวัติที่เล่าต่อๆ กันมาว่าพระครูศรีรัตนากร หนีความผิดจากเมืองไทรบุรี เดินทางมาเรื่อยๆ ผ่านทางเขาแดง สวนชาม ห้วยบอน จนมาถึงที่ตำบลทรายขาว ท่านเป็นผู้บุกเบิกทางขึ้นน้ำตกทรายขาวคนแรกและได้ชักชวนชาวบ้านช่วยกันทำเส้นทางขึ้นน้ำตก ชูติมา เคียรอินทร์ (17 กรกฎาคม 2555) เล่าว่า ท่านได้แต่งงานกับหญิงชาวมลายูมุสลิมและเข้ารับอิสลาม ต่อมาเมื่อภรรยาเสียชีวิต ท่านได้กลับมานับถือศาสนาพุทธและบวชเป็นพระ หลังจากนั้นท่านได้เป็นเจ้าของวัดทรายขาวรูปที่ 3 จากความข้างต้นยังสะท้อนให้ความเป็นผู้นำของพระครูศรีรัตนากรที่รักการพัฒนาและอยากให้ชุมชนทรายขาวมีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

ด้วยความเคารพและศรัทธาในตัวท่านพระครูศรีรัตนากร ชาวบ้านได้สร้างรูปปั้นเหมือนจริงขึ้นมา เพื่อเป็นที่สักการะบูชาและเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และทุกปีของแรม 1 ค่ำเดือน 5 ชาวบ้านจะร่วมจัดประเพณีท้องถิ่นซึ่งจะจัดเฉพาะในตำบลทรายขาวเท่านั้น คือ ประเพณีชักพระเดือนห้า โดยมีการนำรูปปั้นพระครูศรีรัตนากรมาทำพิธีสงฆ์ที่น้ำตกทรายขาวโดยมีชาวบ้านที่ศรัทธาเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก

ภาพที่ 6 การชักพระ (พระครูศรีรัตนากรหรือพ่อท่านศรีแก้ว) ขึ้นไปยังน้ำตกทรายขาว

ที่มา: เว็บไซต์สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา

[ออนไลน์]: เข้าถึง 5 มิถุนายน 2556 จาก =com_content&view=article&id=12:2009-10-22-03-16-10&catid=3:2009-10-20-09-12-01&Itemid=35

(1.2) พระครูธรรมกิจโกศล

ในสมัยพระครูธรรมกิจโกศลหรือท่านปู่นองเป็นเจ้าของเจ้าอาวาสวัดทรายขาว ชาวบ้านได้เล่าต่อๆ กันมาว่าท่านมีชื่อเสียงโด่งดังทางด้านเครื่องรางของขลังจนมีชื่อเสียงไปทั่ว รายได้ที่มาจากการให้เช่าเครื่องรางของขลังท่านจะนำไปพัฒนาวัด มัสยิด และทุนการศึกษาให้แก่เด็กๆ เยาวชนทั้งที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม (วิไลวรรณ จงวิไลเกษม, 2551, น.86-87) ชาวบ้านทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมรักและให้ความเคารพนับถือท่านมาก

“ท่านปู่นอง แก่มีทุนส่งเสียเด็กมุสลิมหลายคนที่ยื่นจบ เป็นครู เป็นนายกก็มี ทำงานโรงพยาบาล เจ้าอาวาสของส่งเสียให้ไปเรียน คนมุสลิมก็ซึ่งแกและเคารพนับถือปู่เจ้านอง ...นับถือในลักษณะที่เป็นตัวบุคคล ไม่ใช่เป็นเรื่องของศาสนา”

(ชุตติมา ศีयरอินทร์, 17 กรกฎาคม 2555)

“เวลาอิสลามจัดกิจกรรมต่างๆ ท่านนองจะคอยช่วยเหลือ ไม่มีอะไรอิสลามจะมาบอก ไม่มีไม้ ไม่มีปู่นองจะทำมาลายกัมาบอก ไปทำบุญมัสยิด เจ้าอาวาสจะเอาเงินไปให้”

(ชุตติมา ศีयरอินทร์, 17 กรกฎาคม 2555)

ความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของท่านปู่นองในการส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความสามารถโดยการสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เยาวชนในชุมชนได้ศึกษาต่อจนมีหน้าที่การงานที่ดี ท่านปู่นองนับเป็นผู้นำชุมชนที่รักการพัฒนาหวังให้ชุมชนทรายขาวมีความเจริญ ความก้าวหน้า จึงทำให้ชาวบ้านทั้งที่เป็นชาวมลายูมุสลิมเองก็ให้ความเคารพในตัวท่าน ซึ่งก็ไม่ได้หมายความว่าต้องไปกราบไหว้บูชาท่าน แต่นับถือท่านเพราะท่านมีความเมตตาช่วยเหลือลูกหลานมลายูมุสลิมให้ได้รับการศึกษา

(1.3) โต๊ะอิหม่ามอับดุลรอหมาน สาหล่าสุหรี

อับดุลรอหมาน สาหล่าสุหรี หรืออีหมาน อดีตโต๊ะอิหม่ามคนที่ 5 ประจำมัสยิดนัจมุดดีน หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อายุ 85 ปี ท่านเป็นคนในชุมชนทรายขาวโดยกำเนิด ชาวบ้าน

จะให้ความเคารพ นับถือท่าน แม้คนไทยพุทธในชุมชนทรายขาว ให้ความสนิทสนมและมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับโต๊ะอิหม่าม

“โต๊ะอิหม่าม (อับดุลรอหมาน สาหล่าสุหรี) รู้จักบ้านของคนทุกคนในทรายขาว ความที่แกมาก่อนเรา แกคิดมากกว่าเราในการที่จะเชื่อมสังคมต่อสังคม หมาหน้าบ้านคนไทยพุทธไม่กั๊ดโต๊ะอิหม่าม ขึ้นไปเอาข้าว (ข้าวเปลือก) บนบ้านใส่รถ มานวดให้ แล้วเอาข้าวสารไปคั้น ถามว่าบ้านใครอยู่ไหนรู้หมด”

(อาดัม บาเหมบุงา, 15 กันยายน 2555)

ความข้างต้นสะท้อนได้ว่าอดีตโต๊ะอิหม่ามอับดุลรอหมาน สาหล่าสุหรี ท่านมีวิธีการดูแลชุมชนทรายขาวซึ่งมีลักษณะพหุวัฒนธรรมโดยการสร้างปฏิสัมพันธ์และให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ระหว่างกลุ่มชนต่างศาสนาเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนทรายขาวนำมาเป็นแบบอย่างในการอยู่ร่วมกัน ปัจจุบันอดีตโต๊ะอิหม่าม อับดุลรอหมาน สาหล่าสุหรี ยังมีชีวิตอยู่แต่ด้วยวัยชราจนบางครั้งเกิดอาการหลงลืมเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมา

(2.) ผู้นำตามธรรมชาติ

ประเสริฐ ราสโร ชาวบ้านเรียกว่า ลุงเสริฐ อายุ 71 ปี นับถือศาสนาพุทธ อดีตกำนันตำบลทรายขาวลำดับที่ 5 และอดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคนแรกของตำบลทรายขาว จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนพบว่า ช่วงเวลาที่ลุงเสริฐเป็นกำนันและนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ลุงเสริฐปกครองชาวบ้านด้วยแนวทางการปกครองแบบพหุวัฒนธรรม กล่าวคือต้องเข้าใจในวิถีวัฒนธรรมการเป็นอยู่ของชาวบ้านที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และศาสนาอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้ตัวอย่างความเป็นผู้นำตามธรรมชาติ

“ลุงเสริฐ ตอนนี้เป็นชาวบ้านที่คนในชุมชนทั้งไทยพุทธและมุสลิมให้ความเคารพนับถือ อยู่ตอนนี้ เพราะแกเคยเป็นผู้นำชุมชน เป็นกำนัน เป็นนายก อบต. แกมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนเยอะ แกเป็นคนนับถือคนเฒ่าคนแก่สมัยก่อน ลุงเสริฐแกเป็นคนเข้าใจวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนพุทธและมุสลิม เข้าใจศาสนา เพราะเมื่อก่อนแกเคยรับใช้เจ้าอาวาสท่านเอง มีธุระอะไรแกก็จัดการหมด เจ้าอาวาสให้ความไว้วางใจ”

(ชุตติมา เคียรอินทร์, 4 พฤษภาคม 2556)

“ตอนนี้ชาวบ้านจะฟังลุงเสริฐมากที่สุด และเป็นผู้มีอิทธิพลด้านความคิด
ต่อคนในชุมชนทรายขาวมากที่สุด”

(ฟาตีหะมะ สล่ายาตี, 16 มกราคม 2556)

ปัจจุบันลุงเสริฐเป็นประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ธ.ก.ส.
(ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร) ถึงแม้ลุงเสริฐไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ตาม
ลุงเสริฐได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้ดำเนินโครงการหรือเป็นผู้ดำเนินตามธรรมชาติซึ่งชาวบ้าน
ให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟัง ซึ่งจากความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงภาวะผู้นำชุมชนของลุงเสริฐ
ที่มีบทบาทต่อชุมชนทรายขาว

4.2.4 ทวนเครือญาติ

จากการศึกษาพบว่าผู้คนในชุมชนทรายขาวมีความสัมพันธ์แนบแน่นเหมือนเครือ
ญาติ ไปมาหาสู่กันโดยไม่แบ่งแยกว่าเป็นไทยพุทธหรือมลายูมุสลิม เพราะกลุ่มชนทั้งสองศาสนา
บางส่วนนั้นเป็นญาติกันโดยสืบสายเลือด บางส่วนเป็นเครือญาติที่มาจากการทำงานและเครือ
ญาติที่เกิดจากการที่พ่อแม่ปู่ย่าตายายเคยเป็นเกลอหรือเพื่อนกันมาก่อน ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

(1.) ความเป็นเครือญาติที่เกิดจากการสืบสายเลือด

ความเป็นเครือญาติระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมที่สืบเชื้อสายมา
จากสายเลือดนั้นเป็นเพราะบรรพบุรุษของกลุ่มชนทั้งสองศาสนาเป็นพี่น้องกัน แล้วมาแยกกันนับ
ถือศาสนา คือ ศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลามในภายหลัง ซึ่งจากการลงพื้นที่ มีรายละเอียดดังนี้

“ทวดพี่อยู่ที่หมู่บ้านมุสลิม สองคนพี่น้อง คนหนึ่งเป็นมุสลิม คนหนึ่งเป็น
พุทธ เป็นหนึ่งชาติพันธุ์ สองศาสนา...ตรงนี้เราอยู่ในแหลมมลายู เราก็เป็นคน
มลายูทุกคนเป็นคนมลายู ..ผม ก็มลายูเพราะเราอยู่ในแหลมมลายู เพราะฉะนั้น
การนับถือศาสนาเท่านั้นที่มีการเปลี่ยนแปลง...”

(อรุณ ดำรงรักษ์, 15 กันยายน 2555)

จากข้อความข้างต้น พอจะตีความได้ว่าความที่อรุณ ดำรงรักษ์มีทวดเป็นมลายู
มุสลิมซึ่งนั้นเป็นเพราะมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดกับชาวมลายูมุสลิมในตำบลทรายขาว กอปร
กับพื้นที่ตรงนี้อรุณ ดำรงรักษ์เชื่อว่าเป็นคาบสมุทรมลายูและผู้คนมีเชื้อสายมลายู จึงทำให้อรุณมี
ความรู้สึกว่า ตนก็เป็นชาติพันธุ์เดียวกันกับชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาว โดยมีหลักฐานที่มา
สนับสนุนความเป็นเครือญาติหนึ่งชาติพันธุ์สองศาสนา ความว่า“การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ครั้งยิ่งใหญ่ของราชอาณาจักรลังกาสุกะ คือ เมื่อครั้งที่อาณาจักรมลายูพุทธศาสนาซึ่งรู้จักกันในนามว่าศรีวิชัย ได้ยกทัพเข้าโจมตีตามพรลิงค์ ในปี ค.ศ.775(พ.ศ.1318) เมืองหลวงของอาณาจักรศรีวิชัยตั้งอยู่ที่ปาเล็มบัง (สุมาตรา) ผู้คนมีเชื้อสายมลายูนับถือศาสนาพุทธศาสนา นิยมศิลปวัฒนธรรมอินเดียเหมือนกับชาวลังกาสุกะ หลังจากตีเมืองนครศรีธรรมราชแล้วศรีวิชัยขยายอาณาเขตมาถึงราชอาณาจักรลังกาสุกะและพร้อมกันนั้นได้เผยแพร่ภาษามลายูและศาสนาพุทธด้วย เชื่อว่าราชอาณาจักรลังกาสุกะในสมัยนั้นมีประชาชนจำนวนมากที่เปลี่ยนศาสนาจากเดิมที่นับถือศาสนาพราหมณ์มานับถือศาสนาพุทธ มีหลักฐานอยู่หลายแห่ง เช่น วัดถ้ำที่ยะลา และมีหลายแห่งที่ถูกทำลายโดยประชาชน ภายหลังเข้ารับศาสนาอิสลาม ความเจริญรุ่งเรืองในประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรลังกาสุกะ เริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 800 กล่าวคือ ในสมัยที่อาณาจักรศรีวิชัยได้ร่วมเป็น “สหพันธรัฐ” กับอาณาจักรไซเลนทร์ (Sailendra) แห่งชวา การรวมเป็นสหพันธรัฐในครั้งนี้ ทำให้อาณาจักรศรีวิชัยกลายเป็นจักรวรรดิที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียอาคเนย์ซึ่งขยายอาณาเขตไปถึงอินโดจีน น่าสังเกตว่า กษัตริย์ของราชวงศ์ศรีวิชัย สนพระทัยในราชอาณาจักร พระองค์ทรงปรับปรุงราชอาณาจักรลังกาสุกะให้เป็นจุดศูนย์กลางของรัฐมลายูทางตอนใต้ตลอดจนฝั่งทะเลจีนใต้ มีอาณาเขตตั้งแต่บางส่วนของพัทลุง (ปากพะยูน) ไปจนถึงเมืองตามาเซก (สิงคโปร์ในปัจจุบัน) ส่วนศรีวิชัยตั้งแต่เมืองนครศรีธรรมราชไปถึงจัมปา (เขมรปัจจุบัน)” (เสนีย์ มะดากะกุล, อ้างถึงใน อิสมาอีล เบญจสมิทธิ 2551, น.37-38)

การยอมรับในตัวตนว่าเป็น “มลายูพุทธ” ของอรุณ ดำรงรักษ์ ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชน อดีตข้าราชการทหาร และภาคประชาสังคมที่ทำงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากคุณอรุณเป็นอดีตข้าราชการทหารที่ทำงานในส่วนของภาคประชาสังคมและได้มีโอกาสทำงานภาคประชาสังคมอย่างเต็มตัวเมื่อเกษียณอายุราชการไปแล้ว ทำให้ตนเองได้รับข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มากขึ้นว่าพื้นที่ตรงนี้เคยเป็นแหลมมลายูมาก่อน กอปรกับตนมีบรรพบุรุษ คือ ทวดที่เป็นมลายูมุสลิมอาศัยอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่งจึงทำให้อรุณยอมรับว่า ตนก็เป็นชาติพันธุ์เดียวกับชาวมลายูมุสลิม ดังที่อรุณกล่าวไว้ว่า “เป็นหนึ่งในชาติพันธุ์ สองศาสนา” ในที่นี้หมายความว่าตนก็เป็นชาติพันธุ์มลายู แต่นับถือศาสนาพุทธ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มลายูพุทธ” ซึ่งก็หมายความว่าอรุณได้สืบเชื้อสายมลายูแต่ไม่ได้ผูกติดกับสำนักทางชาติพันธุ์มลายูมุสลิม (พูดภาษามลายู ยึดปฏิบัติวัฒนธรรมอิสลามหรือวัฒนธรรมมลายู) แต่อย่างไรก็ตาม ต่างจากที่ชาวมลายูในภูมิภาคมลายู เช่นที่เกาะบอร์เนียว พวกเขาไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามแต่ยังพูดภาษามลายูและยึดปฏิบัติในวัฒนธรรมมลายู (วรวิทย์ บารู และคณะ, 2551,น.161-163)

ภาพที่ 7 นายอรุณ ดำรงรักษ์ ผู้ที่ยอมรับว่าตนมีบรรพบุรุษเดียวกันกับชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว

จากคำให้สัมภาษณ์ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว ที่พยายามอธิบายว่ากลุ่มชนทั้งสองศาสนาในพื้นที่ตำบลทรายขาวมีบรรพบุรุษที่มาจากชาติพันธุ์เดียวกันและที่แตกต่างคงจะเป็นในเรื่องของศาสนา

“...ตัวตนของบรรพบุรุษเรามาจากมลายู ก็ยังเข้าใจอยู่บางกลุ่มว่าเขาอาจจะมีความรู้นิดหน่อย ทั้งพุทธและมุสลิมก็คือมลายู แต่การนับถือก็คือเรื่องศาสนา ต่างคนก็ต่างนับถือไป เชื่อสายก็คือมลายู ฟังแล้วมันทำให้เราได้ใกล้ชิดเรื่องความเป็นชาติพันธุ์...”

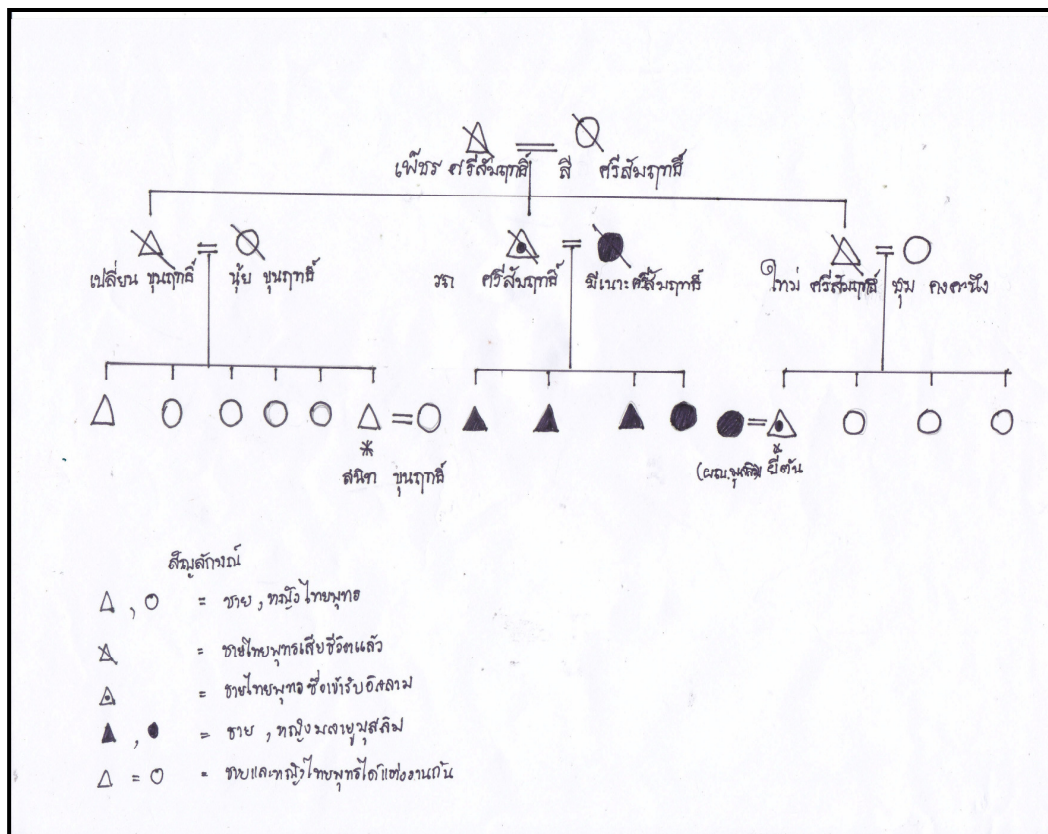
(มณูญ หมัดมุซา, 30 กันยายน 2555)

ความข้างต้นของมณูญ หมัดมุซาที่พยายามอธิบายว่า ผู้คนในชุมชนทรายขาวมีเชื้อสายมลายูทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ทำให้รู้สึกว่ทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมเป็นพี่น้องกันและชาติพันธุ์เดียวกัน

(2.) ความเป็นเครือญาติที่เกิดจากแต่งงานข้ามวัฒนธรรม

การแต่งงานระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาว เกิดขึ้นมาตั้งแต่ในอดีตซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่มีความสนิทใกล้ชิดกัน ดังเช่นกรณีของอา

(น้องชายของพ่อ) ของนายสนธิ ชุนฤทธิ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ซื่อนายรถ ศรีสัมพันธ์ ได้แต่งงานกับหญิงมลายูมุสลิมจากบ้านนาทุ่ง ในพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลทรายขาวและเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามตามภรรยา นายรถมีลูกทั้งหมด 4 คน เป็นชาย 3 คน และหญิง 1 คน ปัจจุบันทั้งสองได้เสียชีวิตแล้ว (สนธิ ชุนฤทธิ์, 16 มกราคม 2556) ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของนายสนธิ ชุนฤทธิ์ที่มาจากการแต่งงานแสดงได้จากผังเครือญาติดังนี้

ภาพที่ 8 แผนผังเครือญาติของนายสนธิ ชุนฤทธิ์ (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2)

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่เกิดจากการแต่งงานระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาวมีปรากฏอยู่ในพื้นที่มากมาย เช่น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 เล่าว่าเขา มีเครือญาติเป็นผู้หญิงชาวมลายูมุสลิมซึ่งได้แต่งงานกับทวดของเขาที่เป็นคนไทยพุทธ และทวดผู้หญิงเข้ารับนับถือศาสนาพุทธ (กอบศักดิ์ ไผ่สีดำ, 5 กันยายน 2555) และเช่นเดียวกันกับกรณีของป่าแะ๊ะ ไส้ไผ่เล่าว่าตนได้แต่งงานกับคนมลายูมุสลิมและมีเครือญาติฝ่ายสามีอยู่ ที่หมู่ 1 (แะ๊ะ ไส้ไผ่, 5 กันยายน 2555) ที่เกิดจากการแต่งงาน นอกจากนี้การแต่งงานระหว่างชาวไทยพุทธ

และชาวมลายูมุสลิมของคนในพื้นที่ชุมชนทรายขาว ยังทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางเครือญาติต่างพื้นที่อีกด้วย เช่นกรณีของลูกพี่ลูกน้องของสนิท ชุนฤทธิ์ ชื่อ ตัน ได้แต่งงานกับหญิงมลายูมุสลิมในเขตตำบลนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีและได้เข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม ปัจจุบันนายสนิทและบรรดาเครือญาติเรียกกันว่า ยีตัน หรือ ยีสะมะแอ (สนิท ชุนฤทธิ์, 16 มกราคม 2556)

เหตุผลที่คนสมัยก่อนเต็มใจให้ลูกหลานของตนได้แต่งงานกับคู่ครองที่นับถือต่างศาสนานั้น เนื่องจากสมัยบรรพบุรุษของกลุ่มชนทั้งสองศาสนามีความสัมพันธ์ที่ติดลอมมา เสมือนเป็นญาติคนหนึ่ง มีอะไรก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

“เด็กๆ ชอบกัน ผู้ใหญ่ไม่ขวาง ให้แต่งเลย เป็นเพราะว่า คนสมัยก่อนไทยพุทธกับอิสลามสนิทกันมาก เขารักกัน นับถือกันเหมือนญาติพี่น้องจริงๆ ความรักนี้ได้ส่งต่อยังรุ่นสู่รุ่นมีการไปมาหาสู่กัน”

(ประเสริฐ ราษฎร์, 22 มีนาคม 2556)

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้คนในชุมชนทรายขาวทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมมีความสัมพันธ์ตั้งญาติพี่น้อง เป็นเพราะตอนเด็กๆ ได้รับน้ำนมจากเพื่อนของแม่ซึ่งเป็นชาวต่างศาสนา สิ่งเหล่านี้มันยิ่งทำให้เกิดความซาบซึ้ง ความสนิทแนบแน่นเสมือนเป็นพี่น้องทางสายเลือด

“สาเหตุส่วนหนึ่งที่ชาวไทยพุทธกับชาวมลายูมุสลิมมีความใกล้ชิดสนิทแนบแน่นกัน เป็นเพราะเมื่อก่อนไทยพุทธมีการฝากลูกหลานของตนให้ชาวมลายูมุสลิมดูแล และยังให้กินน้ำนมของคนที่คุณดูแลอีกด้วย ผลของการให้ชาวมลายูมุสลิมดูแลและให้กินน้ำนมจากเต้าเดียวกันมันทำให้เกิดความรัก ความซาบซึ้งกัน”

(สนิท ชุนฤทธิ์, 16 มีนาคม 2556)

ความเป็นเครือญาติของผู้คนในชุมชนทรายขาวซึ่งมีบรรพบุรุษคอยช่วยเหลือกันในการเลี้ยงดูบุตรของเพื่อน วันไหนแม่ชาวมลายูมุสลิมไปทำธุระก็จะฝากลูกของตนให้แม่ชาวไทยพุทธเลี้ยงไว้ชั่วคราว ในที่นี้รวมไปถึงฝากให้แม่ชาวไทยพุทธช่วยแบ่งปันน้ำนมจากเต้ามาให้ลูกของตนได้ดื่มด้วย

“...เหมือนผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 อาดัม เขาก็เคยกินนมของคนไทยพุทธ”

(ประเสริฐ ราชโร, 22 มีนาคม 2556)

ความเป็นเครือญาติที่มาจากการแต่งงานระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาวเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีต และเกิดขึ้นได้บ่อยเนื่องจากผู้คนในชุมชนมีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่เกิดจากสายเลือดและที่เกิดจากการที่บรรพบุรุษเป็นเกลอกันมาก่อน กอปรกับในอดีตการเผยแพร่ในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามในชุมชนทรายขาวยังมีน้อย จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนทรายขาว

(3.) ความเป็นเครือญาติที่เกิดจากการที่บรรพบุรุษเป็นเกลอ

จากการศึกษาพบว่า ความเป็นเครือญาติของผู้คนในชุมชนทรายขาวเกิดจากการที่บรรพบุรุษของชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาวในอดีตเคยเป็นเพื่อนหรือเกลอกันมาก่อน การเป็นเพื่อนหรือการผูกเกลอเป็นไปในรูปแบบการช่วยเหลือกันในเรื่องการทำมาหากินด้วยกันในวัยหนุ่มสาว ดังที่ฟาตีหมีะ สล่ายาตี ได้เล่าถึงความสัมพันธ์ของคนรุ่นก่อน

“อาเยาะ (หมายถึง พ่อ – ผู้วิจัย) เคยเล่าให้ฟังว่า ชาย คือ ตาเลี้ยงมาเลี้ยงข้างที่ทรายขาว กับตาอ่อน ตาของครูเกษมศรี (ชื่อเล่น คือ พี่เหน่ง อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 3 – ผู้วิจัย) ซึ่งเป็นเพื่อนพี่หมีะ ทั้งสองเลี้ยงข้างกันจนหมดฤดูกาลลากไม้ พอยุคหลังมันจะมีรถเข้ามา มีรถบรรทุกทุกแทน เขาก็มาอยู่ลากไม้สูงใหญ่ เขาก็อยู่ด้วยกันจนแก่ ต่างคนต่างไม่รอด ไม่มีแรง ข้างก็ไม่มีแล้ว ก็มาเข้ายุคนี้ก็มีรถบรรทุกไม้ ตาอ่อนก็อยู่บ้านเขา ชายก็กลับไปอยู่ที่จะนะ สองคนตายจากกันไปหมดแล้ว ตาพี่หมีะก็ตายแล้ว ตาของพี่เหน่ง ก็ตายแล้ว พี่เหน่งคิดว่าเรายังเป็นญาติเขาอยู่ มีอะไรก็คุยกัน มีอะไรก็แบ่งกันกิน ความสัมพันธ์เหมือนญาติกัน ใจมันรัก”

(ฟาตีหมีะ สล่ายาตี, 21 กันยายน 2555)

เช่นเดียวกับประเสริฐ ราชโร พูดถึงเหตุผลที่ทำให้คนในชุมชนทรายขาวมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันเป็นเพราะคนรุ่นก่อนเป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่อดีต

“ลุงมีญาติอยู่ที่หมู่ 1 ไม่ใช่ญาติแท้ๆ แต่เป็นญาติที่เกิดจากการที่คนอิสลามกับคนพุทธสมัยก่อนรู้จักกันเป็นเพื่อนกันมาก่อน มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน เสมือนกันเป็นญาติพี่น้องจริงๆ พอมารุ่นลูกรุ่นหลานเขาก็สอนให้ไปมาหาสู่กัน”

(ประเสริฐ ราษฎร์, 22 มีนาคม 2556)

ความข้างต้นสะท้อนได้ว่า ความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่เกิดจากบรรพบุรุษของกลุ่มคนทั้งสองศาสนาเป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่ในอดีตมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันจึงเกิดเป็นความผูกพันฉันท์ญาติพี่น้อง และได้ส่งสอนให้ลูกหลานไปมาหาสู่กันให้มีความรักใคร่กันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมที่ตั้งที่บรรพบุรุษเคยสานกันมา กระบวนการดังกล่าวเรียกว่า การขัดเกลาทางสังคม โดยมีวัตถุประสงค์ให้คนรุ่นหลังรู้ถึงคุณค่าและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อเครือญาติ

จากผลการศึกษารูปได้ว่า ความเป็นเครือญาติที่มาจาก การสืบสายเลือดหรือที่มาจาก การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม และที่เกิดจากการเป็นเพื่อนของบรรพบุรุษส่งผลให้พี่น้องต่างศาสนาเกิดความรักใคร่กลมเกลียวกันและยังสามารถเป็นกลไกในการยับยั้งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่นในวาระของการเลือกตั้งผู้นำชุมชน ในช่วงเวลานั้นผู้คนในชุมชนมีปัญหาคความขัดแย้งในเรื่องการแบ่งข้างผู้สมัครลงเลือกตั้ง แต่ด้วยผู้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นพี่น้องกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจึงทำให้การเมืองท้องถิ่นในชุมชนทรายขาวไม่รุนแรงมากนัก ดังที่ผู้ใหญ่บ้าน เล่าว่า

“การเมืองที่ทรายขาวไม่รุนแรงเหมือนที่อื่นนะ การเมืองที่นี่ไม่ดุจะเป็นเหมือนพี่น้องมากกว่า เพราะคนที่ลงการเมืองเขาสนิทกันหมด เราก็เห็นชาวบ้านเป็นพี่น้องกันหมด”

(ภราดร เพชรศรี, 11 สิงหาคม 2555)

ในสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ความเป็นเครือญาติของคนในชุมชนทรายขาวเสมือนแรงยึดเหนี่ยวระหว่างกลุ่มคนทั้งสองศาสนา เชื่อมความสัมพันธ์จากที่เคยห่างเหินและมีความหวาดระแวงให้กลับมาสนิทกันและมีความเป็นพี่น้องดังเช่นวันวาน

4.2.6 ทูตทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่าภาษาไทยถิ่นใต้เป็นทูตทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นปัจจัยในการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ภาษาไทยถิ่นใต้เป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมบนพื้นที่สาธารณะและใช้สื่อสารในกิจกรรมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

จากการที่ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์การประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยทุกหมู่บ้านประจำเดือนสิงหาคมที่องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2555 ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในที่ประชุมคือภาษาไทยถิ่นใต้ และการสังเกตการณ์ในงานวัฒนธรรมพื้นบ้านและอาหารโบราณที่โรงเรียนวัดทรายขาวซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2555 ภายในงานผู้คนที่มาเที่ยวงานจะสื่อสารด้วยภาษาไทยถิ่นใต้และโฆษกที่ประจำอยู่บนเวทีก็สื่อสารด้วยภาษาไทยถิ่นใต้เช่นเดียวกัน

เหตุผลที่ชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาวไม่สามารถพูดภาษามลายูถิ่นเนื่องจากบรรพบุรุษที่ได้อพยพมาจากเมืองไทรบุรีใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในการสื่อสารดังที่อารีฟิน ดลมายีเล่าว่าบรรพบุรุษของตนที่ได้อพยพมาจากฝั่งเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย เขาใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในการสื่อสาร (อารีฟิน ดลมายี, 3 กรกฎาคม 2556) และวนิดา สาธิ ลูกพี่ลูกน้องของอารีฟินก็ได้ยืนยันว่าสาเหตุที่ชาวมลายูมุสลิมในละแวกบ้านของตนไม่พูดภาษามลายูเป็นเพราะครอบครัวไม่ถ่ายทอดและสื่อสารภาษามลายูสืบเนื่องจากบรรพบุรุษของตน (ปู่ของเธอย้ายมาจากรัฐเคดาห์) ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในการสื่อสาร

อันที่จริงแล้วชาวมลายูมุสลิมบางคนสามารถพูดภาษามลายูถิ่น⁵ ได้ โดยเฉพาะชาวบ้านหมู่ที่ 6 ซึ่งเป็นคนเฒ่าคนแก่และชาวบ้านบางคนซึ่งเป็นคนต่างถิ่นที่เข้ามาประกอบอาชีพในชุมชนทรายขาว นายองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาวและเป็นคนในพื้นที่หมู่ที่ 6 กล่าวว่า

“คนที่นี่พูดภาษามลายูไม่มากนักเขาจะใช้ภาษาใต้มากกว่า”

(มณูญ หมัตมุซา, 30 กันยายน 2555)

การที่ชาวมลายูในชุมชนทรายขาวไม่ได้สื่อสารกันด้วยภาษามลายูถิ่นเป็นเพราะสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้อให้เกิดการสื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่นซึ่งเป็นเพราะคนเฒ่าคนแก่ไม่พยายาม

⁵ ภาษามลายูถิ่นในที่นี้หมายถึงภาษามลายูถิ่นซึ่งชาวมลายูมุสลิมใช้ในการสื่อสารในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และบางพื้นที่ของจังหวัดสงขลา

ส่งเสริมหรือถ่ายทอดให้ลูกหลานของตนเองได้สื่อสารในชีวิตประจำวันและเยาวชนมุสลิมเองที่ได้ไปศึกษาในโรงเรียนปอเนาะหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ตำบลทรายขาวและนอกเขตตำบลให้ความสำคัญกับการใช้ภาษามลายูถิ่นน้อยกว่าภาษาถิ่นใต้ จึงทำให้ภาษามลายูถิ่นมีบทบาทสำคัญรองจากภาษาถิ่นใต้

“คนเฒ่าคนแก่ก็พูดได้ในชีวิตประจำวัน เขาไม่ให้ลูกหลานพูดจาวิ
(ภาษามลายูถิ่น- ผู้วิจัย) ลูกหลานที่อยู่ปอเนาะพูดได้ รู้ฟังใหม่ก็รู้ฟัง”
(สมาน สีปูเตะ, 5 มิถุนายน 2555)

ปัญญาชนรุ่นใหม่ในพื้นที่ตำบลทรายขาวเคยศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา กล่าวว่า

“พ่อแม่จะไม่สอนลูกให้พูดภาษามลายู แล้วเด็กๆ รุ่นใหม่พอเวลากลับ
จากโรงเรียนปอเนาะ (โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม) ก็ไม่ค่อยพูด
เหมือนกัน”
(มุฮัมมัด อาหมัด, 5 กันยายน 2555)

จากการสังเกตการณ์การพูดคุยในครอบครัวของสาและ สล่ายาตี ชาวบ้านหมู่ที่ 6 พบว่าสมาชิกในครอบครัวใช้ภาษาถิ่นใต้ในการสื่อสารกับลูกๆ แต่ลูกๆ ของตนก็สามารถพูดภาษามลายูถิ่นได้เนื่องจากอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกจึงสามารถพูดได้บ้าง ยกเว้นลูกคนที่สองที่ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่น

“ลูกสาวคนสุดท้องพูดได้เยอะเพราะเคยเรียนที่ปอเนาะ คนโตพูดได้บ้าง
เพราะต้องพูดกับแม่ยายซึ่งพูดภาษามลายูถิ่น แต่ลูกสาวคนกลางพูดไม่ได้เลย
เพราะไม่ได้เรียนที่ปอเนาะ จบประถมแล้วไปเรียนต่อในเมือง ปะ (ใช้เรียกแทน
ตัวเองซึ่งแปลว่า พ่อ - ผู้วิจัย) ก็พูดได้นิดหน่อย เมื่อคนอื่นถามด้วยภาษามลายูก็
จะตอบด้วยภาษามลายูเช่นเดียวกัน แต่บางครั้งปะก็ไม่มั่นใจในตัวเอง”
(สาและ สล่ายาตี, 12 กรกฎาคม 2555)

จากการที่ผู้วิจัยได้สังเกตและพูดคุยระหว่างชาวบ้านมลายูมุสลิมในหมู่ที่ 1, 4 และหมู่ที่ 6 ด้วยภาษามลายูถิ่น ชาวบ้านที่เป็นคนเฒ่าคนแก่บางคนก็สื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่นผสมผสานกับภาษามลายูกลางได้อย่างชำนาญแต่สำหรับคนหนุ่มสาวแล้วสื่อสารได้เพียงเล็กน้อย

อย่างไรก็ตาม ชาวมลายูมุสลิมจะให้ความสำคัญกับภาษามลายูถิ่นในกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนปอเนาะ และโรงเรียนตาดีกา ด้วยการสอนภาษาถิ่นได้ควบคู่กับภาษามลายูถิ่นดังที่ศรีสุดา ไชยวิจารณ์ (2553, น. 87) ชี้ให้เห็นว่าการสอนหนังสือของผู้สอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนปอเนาะ และโรงเรียนตาดีกาในพื้นที่ตำบลทรายขาว ถือเป็นเอกลักษณ์และความสามารถพิเศษของผู้สอน และภาษาอาหรับเป็นอีกภาษาหนึ่งที่ชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาวให้ความสำคัญ พ่อแม่ผู้ปกครองมีความพยายามที่จะส่งเสริมให้บุตรหลานของตนได้เรียนรู้และศึกษาภาษาอาหรับตั้งแต่เยาว์วัย เรียกกระบวนการนี้ว่าเป็นขั้นตอนการฝึกเรียนรู้ภาษาอาหรับเพื่อที่จะได้อ่านคัมภีร์อัลกุรอานได้อย่างถูกต้องตามอักขรวิธี

การที่ชุมชนทรายขาวใช้ภาษาถิ่นได้ในการสื่อสารระหว่างกลุ่มชนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ช่วยให้ชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมอยู่กันอย่างเข้าใจ ลดความไม่เข้าใจกันในการสื่อสาร ลดความหวาดระแวง และการสื่อสารโดยใช้ภาษาเดียวกันสามารถเข้าถึงพื้นที่ทั้งหมดของชุมชนได้

“อย่างพี่หมีะ เขาเป็น อสม. หมู่ที่ 6 เขาเป็นสงขลาก็จริงแต่พูดได้ได้ เขาสามารถสื่อสารกับคนไทยพุทธในหมู่ 2, 3 และหมู่ 5 ได้ เขาสามารถเข้าถึงทุกพื้นที่”

(สาและ สล่ำยาตี, 14 มกราคม 2556)

“สำคัญคือ ภาษา ทำให้พี่น้องเกิดความเข้าใจ ชุมชนเราสามารถอยู่กันเข้าใจกัน”

(สมาน สี่ปูเตะ, 28 กรกฎาคม 2555)

“คือไม่ให้ระแวงซึ่งกันและกัน ซึ่งผมบอกแล้วว่าชุมชนทรายขาวพูดภาษาเดียวกัน”

(ภาราดร เพชรศรี, 11 สิงหาคม 2555)

“เรื่องภาษาเป็นสิ่งที่สำคัญเพราะว่ามันซึ่ง มันพูดออกมาจากใจ ต่างคนต่างก็เข้าใจ แต่มีพื้นที่อื่น คนมุสลิมพูดภาษามลายู คนพุทธเขาก็พูดภาษาไทย เวลาเจอกันก็พูดภาษาไทย แต่มันรู้สึกว่ามันยังงงๆ อยู่ มันไม่กันเอง แต่เวลาพูดภาษาเดียวกันมันจะกันเองกว่า คือจะซาบซึ้งกว่า นั่นคือที่ผมบอกสำคัญ”

(อัปดุลวาฮาบ สาหล่าสุหรี, 22 มิถุนายน 2555)

จากผลการศึกษาเห็นได้ว่าการสื่อสารภาษาไทยถิ่นใต้ของผู้คนในชุมชนทรายขาวทำให้ชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมสื่อสารกันอย่างเข้าใจ ท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบ การสื่อสารด้วยภาษาถิ่นใต้ช่วยลดบรรยากาศแห่งความหวาดระแวงและความไม่ไว้วางใจที่เกิดขึ้นในชุมชนในช่วงเวลานั้นๆ เมื่อคู่สนทนามีความไว้วางใจและมีสัมพันธภาพที่ดีมาก่อนแล้วในระดับหนึ่ง ดังที่เอมอร กฤษณะรังสรรค์ (ม.ป.ป.,1) กล่าวถึงการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นว่า จะต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีเอาไว้ ถ้าหากชาวบ้านสื่อสารด้วยภาษาที่ไม่เข้าใจกัน ปัญหาความหวาดระแวงก็จะเกิดขึ้น ข้อเสนอสรุปดังกล่าวสอดคล้องกับที่ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 กล่าวเอาไว้ว่า การสื่อสารด้วยภาษาที่แตกต่างกันทำให้เกิดปัญหาความหวาดระแวงและอาจเข้าใจว่าคนอื่นจะนินทา ถ้าหากการพูดภาษาเดียวกันจะทำให้ผู้สื่อสารและผู้รับสารสามารถเข้าใจตรงกันได้ (ภราดร เพชรศรี, 11 สิงหาคม 2555)

4.แนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547

ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาวได้ประสบปัญหาความไม่ไว้วางใจ ความหวาดระแวงซึ่งกันและกันจนทำให้เกิดความหมางเมินกัน ผู้คนในชุมชนทรายขาวไม่ได้นิ่งเฉยต่อปัญหาดังกล่าวและร่วมมือช่วยกันหาแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมให้กลับคืนมาดังเช่นในอดีต สำหรับแนวทางการรักษาความสัมพันธ์สามารถแบ่งได้ 4 วิธีการดังนี้

4.1 การประนีประนอม

ผู้นำชุมชนมีส่วนอย่างมากในการประคับประคองความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เพราะการประคับประคองความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนสองศาสนาถือเป็นหน้าที่หลักของผู้นำชุมชน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้สมาชิกในชุมชนทั้งสองศาสนาเกิดความแตกแยกและความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ปัญหาความหวาดระแวงและความไม่ไว้วางใจระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม ทำให้ชาวบ้านบางกลุ่มมีความหวาดระแวงจนทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มห่างเหินและไม่กล้าที่จะไปมาหาสู่กันดังเดิม ดังที่ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 เล่าถึงสถานการณ์ที่ชุมชนทรายขาวได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากชาวไทยพุทธที่อาศัยอยู่ในชุมชนทรายขาวเสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบว่า

“เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น บ้านเราก็ดอน 2-3 คน มีอยู่วันหนึ่งเพื่อนเราโดนตัดคอแถวธารโตหลัง เขาศพกลับมาตั้งที่วัด คนพุทธกับคนมุสลิมไปอยู่รวมกันในวัดไปด้วยกัน คนโดนตัดคอมันแปลกมากก็ไปกันเต็มไม่เป็นไร ต่อมาศพที่สองโดนยิงแล้วเผาแล้วก็เอากลับมาที่วัดอีก คนก็เริ่มห่าง มุสลิมเริ่มห่าง มุสลิมน้อยคนที่จะไป เพราะสถานการณ์ข้างนอกมันแรง กรณีที่สามโดนคนที่อยู่ด้วยกันทุกวัน เป็นลูกน้องของผมด้วย หลังจากนั้นคนพุทธและมุสลิมเริ่มอยู่กันไม่ได้มันเริ่มหวาดระแวง”

(อาดัม บาเหมมูญา, 15 กันยายน 2555)

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 เล่าถึงบรรยากาศแห่งความหวาดระแวงของคนในชุมชนในช่วงเวลานั้นว่า

“เกิดเหตุใหม่ๆ ปี 47,48,49 ที่รุนแรง ต่างคนก็หวาดระแวงแล้ว คนไทยพุทธกับอิสลามเกือบจะทำสงคราม เกือบจะรบเหมือนกัน เพราะมันหวาดระแวงกัน ไทยพุทธก็ไม่กล้าที่จะมาอยู่ร่วมกันกินน้ำชา อิสลามก็ไม่กล้าเหมือนกัน ..ทั้งที่เป็นเพื่อนกันเหมือนผมเพื่อนรุ่นเดียวกันเมื่อก่อน เคยมานอนมาเที่ยวเมื่อก่อนมากินน้ำชา ช่วงที่เกิดเหตุการณ์นั้นผมก็ไม่กล้ามา เพื่อนชวนมาผมก็ไม่กล้าเพราะกลัว”

(สนธิ ชุนฤทธิ์, 27 สิงหาคม 2555)

ความข้างต้นของผู้ใหญ่บ้านอาดัมและผู้ใหญ่บ้านสนิทได้สะท้อนถึงความรู้สึกเล็กๆ ของชาวไทยพุทธในชุมชนทรายขาวที่มีต่อเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่ามีความหวาดกลัว ความหวาดระแวง และมีความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อชาวมลายูมุสลิมในชุมชนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน และไม่กล้าที่จะเข้าไปเที่ยวในชุมชนมลายูมุสลิมเหมือนเช่นเดิม

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 เล่าถึงวิธีการปรับระดับประคองความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วยเหตุผลเพราะกลุ่มชนทั้งสองศาสนาเสมือนเป็นญาติพี่น้องกันว่า

“ผมทำวันนั้นจนถึงวันนี้ หน้าผมหนาซักเท่าฝ่ามือ หน้ามันหนาขึ้นมาอีก ความที่เราขี้เออาไว้ ยังไงผมต้องไปวัด ใครเจ็บใครเป็นใครตาย ใครบวช ยังไงผมก็ต้องไปวัด ไปนั่งอยู่อย่าให้เขาห่าง...ไปถามกำนัน ช่วงนั้นที่ไปอยู่ในวัด เราไม่ได้คิดหรือคุยกันนะ ทั้งกำนันและผม ไม่ได้สนใจสัญชาติญาณและพฤติกรรมของผู้เฒ่า ยังไงเราต้องเข้า ก็ลูกเรา หลานเรา พี่น้องเรา มันบรรพบุรุษเรา ที่สร้างไว้ เราต้องไป”

(อาดัม บาเหมมbungา, 15 กันยายน 2555)

วิธีการประนีประนอมความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมของผู้ใหญ่บ้านอาดัม เป็นการแก้ปัญหาความสัมพันธ์ที่เป็นแบบโชนอ่อนผ่อนตาม อาดัมใช้วิธีการสื่อสารแบบท่าทางหรือแบบอวัจนะภาษา คือ การเข้าไปแสดงความเสียใจกับญาติผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้ญาติพี่น้องที่เป็นชาวไทยพุทธเห็นว่าตนมีความรู้สึกร่วมกับชาวไทยพุทธ การพยายามปรับระดับประคองความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่เป็นการสื่อสารที่ประสบความสำเร็จมากกว่าคำพูดที่ได้สื่อสารออกไป สอดคล้องกับที่ ญัฐชุตดา วิจิตรจามรี (2553) มองว่า การใช้ท่าทางประกอบหรือการสื่อสารภาษาทางกายให้ประสิทธิภาพต่อการรับรู้ของมนุษย์มากกว่าคำพูด เพราะเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความรู้สึก อารมณ์ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ที่มีต่อกันก่อนหน้านั้นด้วย ซึ่งเหตุผลที่ผู้ใหญ่บ้านอาดัมสามารถเข้าไปปรับระดับประคองความสัมพันธ์ได้สำเร็จนั้นเป็นเพราะมีระดับความสัมพันธ์แบบเครือญาติ⁶ เข้ามาช่วยด้วย

⁶ อาดัมมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติระหว่างชาวไทยพุทธในชุมชนทรายขาว ในที่นี้เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการที่บรรพบุรุษของอาดัมเป็นเกลอระหว่างชาวไทยพุทธ ดูเพิ่มเติมในหน้าที่ 49

ผู้ใหญ่บ้านอาดัมใช้วิธีการประคับประคองความสัมพันธ์มาตั้งแต่เหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นมาใหม่ๆ และใช้วิธีการประคับประคองไปเรื่อยๆ ต่อเนื่องไปจนตนเองมีความรู้สึกว่สิ่งที่ตนได้ทำไปนั้นประสบความสำเร็จ ซึ่งเห็นได้จากชาวไทยพุทธเริ่มมีปฏิสัมพันธ์ไปในทางบวก ดังคำพูดที่ผู้ใหญ่บ้านอาดัมได้สะท้อนความภาคภูมิใจเล็กๆ ว่า

“แม้กระทั่งโต๊ะอิหม่ามบังดล คนแก่ (อดีตโต๊ะอิหม่ามประจำมัสยิดบ้านควนลังงา) ผมพาไปเลย ไปนั่งดูเขาแกะนก ทำเรือพระ ที่วัด ยังมีรูปอยู่นั้น พี่น้องไทยพุทธบอก อู๋ คนไทยพุทธเรา วัดก็ไม่เข้า นี่โต๊ะอิหม่ามยังมาเลย นั่นคือ ที่ทำไปประสบความสำเร็จ”

(อาดัม บาเหมมูงา, 15 กันยายน 2555)

4.2 การชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจ

ผู้นำชุมชนท่านอื่นเลือกวิธีการชี้แจงสาเหตุที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบและผลกระทบที่แท้จริงเพื่อให้ชาวบ้านได้ทำความเข้าใจต่อเหตุการณ์และผลกระทบที่ตามมา การชี้แจงหรือการทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวถือเป็นวิธีการที่เหมาะสมและสามารถกระทำได้ทุกที่ ดังที่ประเสริฐ ราษฎร์ เลือกใช้การชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชาวบ้านต่อปัญหาการยุบของผู้ไม่หวังดีที่พยายามให้กลุ่มชนทั้งสองศาสนาเกิดความแตกแยกกัน

“ลุงไปร้านน้ำชาบ้าง ไปมัสยิดบ้าง เมื่อก่อนไปบ่อย ไปคุยเรื่องที่มีมันเกิดขึ้น ให้เขาได้เข้าใจว่า สถานการณ์มันเป็นอย่างนี้ มีผู้ไม่หวังดีจะมาทำให้พวกเราแตกแยก”

(ประเสริฐ ราษฎร์, 16 มกราคม 2556)

ส่วนกำนันตำบลทรายขาวเลือกวิธีการชี้แจงความจริงต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนทรายขาวเพื่อให้คนในชุมชนได้ทราบถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในชุมชน กำนันตำบลทรายขาวเล่าว่า

“เดิมคนทรายขาวอยู่ลักษณะแบบนี้อยู่แล้ว ตั้งแต่ไม่เกิดเหตุการณ์อยู่แบบนี้ พอเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบความหวาดระแวงระหว่างชุมชนก็มีขึ้น เรา

ก็พูดความจริงการกระทำตรงนั้นไม่ใช่คนทรายขาวเป็นคนกระทำ มันก็ทำให้คน
ทรายขาวเข้าใจกัน ...”

(สมาน สีปุเตะ, 28 มิถุนายน 2555)

สำหรับชาวบ้านด้วยตนเองเลือกใช้วิธีการชี้แจงถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเหมือนกัน ดังที่
ชาวบ้านในหมู่ที่ 1 ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวมลายูมุสลิมเล่าว่า

“ช่วงปี 51 52 เหตุการณ์ช่วงนั้นมันแรงมาก วันนั้นผมไปเดินสายไฟ
หมู่บ้านไทยพุทธ เขาพูดว่าช่วงนี้กลัว ไม่กล้าไปบ้านแขกเพราะกลัวว่าจะโดนทำ
ร้าย ผมก็บอกไปว่า เราอยู่กันมาเคยเห็นคนไทยพุทธโดนทำร้ายไหม เขาก็บอกว่า
ไม่เคยเห็น..หลังจากนั้นวันต่อมา เขาก็คุยดี ความสัมพันธ์กลับมาเหมือนเดิม ..
ผมบอกแล้วไงว่า เราอยู่แบบไหนก็อยู่แบบนั้น”

(อารีพิน ดลมายี, 3 กรกฎาคม 2555)

สำหรับผู้นำศาสนาอิสลามใช้วิธีการชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชาวมลายูมุสลิม
เกี่ยวกับหลักคำสอนในทางศาสนาที่ถูกต้องในการอยู่ร่วมกันในสังคมและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ
สถานการณ์ความไม่สงบผ่านระบบการเรียนการสอนตามมัสยิดและสถานที่ที่เหมาะสมในหมู่บ้าน
โดยที่นายมุฮัมมัด บาเหมบุงา ที่ปรึกษากรรมการหมู่บ้าน กรรมการมัสยิดและครูสอนศาสนา
กล่าวว่า

“เราจะสอนแทรกคุณธรรม จะสอนทุกสัปดาห์ สัปดาห์หนึ่งก็อย่างน้อย
จะต้องมีสองคืนที่บ้าน ผู้หญิงหนึ่งคืน เด็กวัยรุ่นหนึ่งคืน แล้วก็หนึ่งคืนทั้งผู้หญิง
รวมกับผู้ชาย สอนทั้งเรื่องละหมาด เรื่องของกิจกรรม การดำเนินชีวิตสอดแทรก
ไป เราสอนเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่เพราะศาสนาไม่ใช่สอนคนละหมาดอย่าง
เดียว ศาสนาสอนเรื่องความเป็นอยู่ การห้ามฆ่าคนเขาก็สอน การห้ามกิน
กระต๊อมเขาก็สอน สอนหลักการอยู่ร่วมกัน สมัยท่านนบีมุฮัมมัดไปอยู่ที่มาดีนะห์
ตอนนั้นก็ไม่มีมุสลิมที่เมืองมาดีนะห์ แต่นาบีก็ปกครองได้ ปกครองทั้งคริสต์ ทั้ง
มุสลิม ทั้งยิว นาบีไม่ได้ไปทำรบสงคราม แต่ใช้หลักจิตวิทยาในการปกครองทำ
อย่างไรให้เขายอมรับเรา เผยแพร่ความดีของเราพูดง่ายๆ นาบีไม่เป็นภัยต่อคน
อื่น อิสลามไม่ได้ไปสร้างภัยให้แก่คนอื่น แต่ว่าคนอื่นมาสร้างภัยให้แก่เรา สร้าง

ภัยตรงนั้นคือสงคราม เราทำไปเพื่อปกป้องตัวเรา หลักที่ไม่ดีเราก็ต้องสอน การฆ่าคน สอนให้คนกลัว เรื่องยาเสพติด เราก็สอดแทรกหมด สอนทุกเรื่อง สอนบนสายกลาง ไม่ได้หนักข้างใดข้างหนึ่ง ไม่ได้ใส่ความคิดเห็น สอนแบบสายตรงนะ อะไรดี อะไรดีกว่า ใช้วิธีการสอน เอากุรอาน เอาฮะดีษมา ทุกคนจะสยบหมด”

(มุฮัมมัด บาเหมบุงา, 6 กันยายน 2555)

ความข้างต้นสะท้อนได้ว่า ผู้นำศาสนาในชุมชนทรายขาวมีความพยายามใช้แนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมโดยวิธีการชี้แจงผ่านรูปแบบการสอนเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่างมุสลิมกับกลุ่มคนที่นับถือต่างศาสนาโดยใช้แนวทางสายกลางซึ่งก็ได้นำสาระและหลักฐานในการสอนจากอัลกุรอานและอัลฮะดีษ ซึ่งหลักฐานดังกล่าวเป็นสิ่งที่มุสลิมทุกคนต้องยึดและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งในยามสงบสุขและในช่วงวิกฤติ เมื่อชุมชนทรายขาวได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ กลุ่มผู้นำศาสนาต้องนำแนวทางดังกล่าวมาใช้ในการสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนทรายขาว สอดคล้องกับข้อสรุปของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549) ที่พูดถึงหลักการสมานฉันท์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าต้องนำหลักศาสนาอิสลามเป็นฐานในกระบวนการสร้างความสมานฉันท์

4.3 การปรับตัว

ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า ช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ทำให้เกิดความหวาดระแวงระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม โดยเฉพาะชาวไทยพุทธบางคนต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ มีการปรับเปลี่ยนการแต่งกายให้ดูกลมกลืนเหมือนกับชาวมลายูมุสลิมเมื่อเวลาจะเดินทางเข้าไปยังหมู่บ้านมุสลิม สำหรับการปรับตัวในเรื่องของการแต่งกายชาวมลายูมุสลิมไม่ต้องปรับตัวแต่อย่างใด ดังคำสัมภาษณ์ของคณะกรรมการหมู่บ้าน บ้านควนลังงา (หมู่บ้านมุสลิม) พูดถึงการปรับตัวของชาวไทยพุทธบางคนว่า

“บางคนกลัวตอนเข้าบ้านมุสลิมต้องเอาผ้าคอะวะห์ (ผ้าคลุมผม - ผู้วิจัย) มาคลุม ไม่คลุมอยู่ที่หน้าวัด พอมาบ้านแขก เอาผ้าสไบกางบนผมชนิดนี้ คล้ายๆ ว่าทำให้กลมกลืน ในเรื่องนี้มุสลิมไม่ต้องปรับตัวอะไร”

(มุฮัมมัด บาเหมบุงา, 6 กันยายน 2555)

การปรับตัวของชาวไทยพุทธบางคนให้เข้ากับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการปรับตัวเพื่อต้องการที่จะรักษาความสัมพันธ์ที่ดีที่คนรุ่นก่อนเคยสร้างกันมาเพื่อไม่ให้เกิดความหมางเมินในช่วงเวลาที่เป็นวิกฤติซึ่งเห็นได้จากการที่ชาวไทยพุทธมีการปรับเปลี่ยนการแต่งกายเพื่อให้สอดคล้องกับชาวมลายูมุสลิมด้วยการคลุมผม เมื่อจะเข้าไปในเขตหมู่บ้านของชาวมลายูมุสลิมต่างๆ ที่ตัวเองมีความกลัว ความหวาดระแวง และเพื่อป้องกันตนเองไม่ให้ตกเป็นเป้าหมายของผู้ที่ไม่หวังดี วิธีการปรับตัวดังกล่าวถือเป็นแนวทางสมานฉันท์ที่เกิดจากการที่ผู้คนในชุมชนได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง

4.4 การร่วมมือกันของชุมชนและเครือข่าย

ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ผู้คนในชุมชนทรายขาวไม่ว่าจะจะเป็นผู้นำชุมชนชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความร่วมมือช่วยกันหาแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาวให้กลับมาเหมือนเดิมดังเช่นในอดีต ตั้งแต่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนช่วยในการสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกิจกรรมที่จัดร่วมกัน (Collective action) ที่ส่งเสริมความรักความสามัคคีของคนในชุมชนด้วยการสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรม เช่น กิจกรรมแข่งขันวิ่งป่า-บันจี้กระยานเสือภูเขา กิจกรรมกวาดอาซุรซึ่งได้จัดขึ้นทุกปี กิจกรรมอนุรักษ์ขนมโบราณและประเพณีพื้นบ้านของชุมชนทรายขาว สำหรับชาวบ้านจะให้ความร่วมมือในการสนับสนุน “แรง” ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสถานที่ การจัดเตรียมอาหารคาวหวาน เครื่องดื่ม รวมไปถึงการจัดเฝ้าเวรยามทั้งในช่วงเวลากลางวันและกลางคืน

ความร่วมมือร่วมแรงของผู้คนในชุมชนทรายขาว จึงทำให้หน่วยงานจากข้างนอกเห็นภาพลักษณ์ของชุมชนทรายขาวเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ทางจังหวัดปัตตานีจึงประกาศตำบลทรายขาวให้เป็นตำบลสันติสุข เมื่อปี พ.ศ. 2549 เนื่องจากตำบลทรายขาวไม่มีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นในพื้นที่ติดต่อกันเป็นเวลา 2 ปี (สมาน สี่ปู่เตะ, 28 มิถุนายน 2555)

การให้ความร่วมมือกันของคนในชุมชนในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ มีสิ่งที่จะต้องพิจารณาคือพื้นที่และโอกาสดังที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อที่ 4.3.2 โดยผ่านการจัดกิจกรรมร่วมกันเชิงสังคมและวัฒนธรรม การทำกิจกรรมร่วมกันถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เนื่องจากทั้งสองสิ่งเป็นองค์ประกอบที่เอื้อต่อการสร้างบรรยากาศความเป็นพวกพ้องเดียวกัน เป็นเครื่องมือให้

ผู้คนในชุมชนสามารถพบปะกันแบบเห็นหน้ากันและยังสามารถแลกเปลี่ยนข่าวสารเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน การถามไถ่ทุกข์สุขซึ่งกันและกัน ที่สำคัญการจัดกิจกรรมร่วมกันยังเสริมสร้างความไว้วางใจแก่คนในชุมชนเดียวกันอีกด้วย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาวอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และ 2. เพื่อศึกษาแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีเพื่อเป็นทุนในการคุ้มครองชุมชนในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการรวบรวมเอกสารจากแหล่งต่างๆ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสำรวจชุมชน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์เป็นผู้ที่มีความเหมาะสมในการให้ข้อมูลต่อการศึกษารั้งนี้ รวมจำนวน 25 คน ข้อมูลที่ได้มาแยกประเภทจัดหมวดหมู่และใช้วิธีการวิเคราะห์แบบพรรณนา โดยใช้แนวคิดในบทที่ 2 เป็นเครื่องมือในการอธิบาย

1. สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาวอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่าทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาว ได้แก่

1.1.1 ทุนทางสังคมที่เป็นระบบคุณค่า จากการศึกษาพบว่าทุนทางสังคมที่เป็นระบบคุณค่า ประกอบด้วย จิตสำนึกสาธารณะ และการพึ่งพาอาศัยระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมโดยมีประวัติศาสตร์การอยู่ร่วมกันเป็นตัวเชื่อมที่ดีในการสร้างชุมชนทรายขาวและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้คนได้อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขโดยถูกส่งผ่านในรูปแบบเรื่องเล่าจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน

1.1.2 ทูทางสังคมที่เป็นรูปธรรม จากการศึกษาพบว่าทูทางสังคมที่เป็นรูปธรรม ที่เป็นปัจจัยในการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมมาจากทูที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งได้แก่

(1) การสืบเปลี่ยนกำนัน

การสืบเปลี่ยนกำนันในตำบลทรายขาว เริ่มมีการตกลงใช้กติกาตั้งกล่าวหลังจากกำนันคนแรกเสียชีวิตไป เมื่อปีพ.ศ. 2480 โดยที่ชุมชนได้ตกลงกันเอาไว้ว่าหลังจากสิ้นสุดกำนันคนแรกซึ่งเป็นชาวมลายูมุสลิมแล้ว กำนันคนต่อไปขอให้คนไทยพุทธซึ่งเป็นการคัดเลือกภายในอีกฝ่ายหนึ่งไม่สามารถเข้าไปแทรกแซง และหลังจากนี้ขอให้สลับสืบเปลี่ยนกันไปเรื่อยๆ ซึ่งจากการศึกษาพบว่ากติกาการสืบเปลี่ยนกำนันเป็นการบอกกล่าวออกไป ไม่ได้เป็นบันทึกที่เป็นทางการแต่อย่างใด การสืบเปลี่ยนกำนันทำให้ลดความขัดแย้งในบริบททางการเมืองได้ 2 ระดับ ระดับแรก คือ การสืบเปลี่ยนกำนันสามารถลดความขัดแย้งระหว่างผู้ลงแข่งขันตำแหน่งกำนันของชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม ระดับที่สอง การสืบเปลี่ยนกำนันสามารถลดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่สนับสนุนผู้ลงแข่งขันตำแหน่งกำนันอีกด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะกติกาสืบเปลี่ยนกำนัน เป็นข้อตกลงที่ผู้คนในชุมชนทรายขาวทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมให้การยอมรับและเสมือนเป็นสัญญาใจระหว่างกลุ่มคนทั้งสองศาสนาให้รักษากติกาจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

(2) ทูทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาวอยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติในที่นี้ได้แก่ ที่ดิน ป่าไม้ และแหล่งน้ำซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่สามารถสร้างรายได้เลี้ยงครอบครัวอย่างพอเพียงโดยไม่ต้องไปเบียดเบียนใคร นอกจากนี้การมีที่ดินติดกันระหว่างที่ดินของชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในอดีตทำให้ทั้งสองกลุ่มชนได้พบปะกันเพื่อช่วยเหลือกันในเรื่องการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

(3) ทูบุคคล

ผู้นำชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนในงานพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านความปลอดภัยและความสงบสุข แม้ว่าโดยธรรมชาติแล้วการทำหน้าที่ของการเป็นผู้นำจะต้องมีความขัดแย้งและมีการปะทะกันบ้าง แต่สำหรับผู้นำชุมชนในตำบลทรายขาวต่างให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของชุมชนและพี่น้องในตำบลทรายขาวเป็นอันดับแรก ซึ่งจากการศึกษาพบว่าผู้นำศาสนาและผู้นำธรรมชาติมีบทบาทในการสร้างชุมชนและการอยู่ร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมตั้งแต่ในสมัยในอดีต

ลักษณะของผู้ผู้นำในชุมชนทรายขาวโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นคนที่ยึดมั่นในศาสนา ก้าวทำ และรักในการพัฒนา ดังที่พระครูศรีรัตนนาค อธิบดีเจ้าอาวาสวัดทรายขาวรูปที่ 3 ท่านเป็นคนแรกที่ได้บุกเบิกน้ำตกทรายขาวและชักชวนให้ชาวบ้านช่วยกันสร้างทางขึ้นสู่น้ำตกทรายขาวเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนจะต้องมีความยุติธรรมในการปกครองดูแลลูกบ้านทั้งที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม เช่นที่ท่านปูนอง อธิบดีเจ้าอาวาสวัดทรายขาวรูปที่ 5 ได้ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กทั้งที่นับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาอิสลามในชุมชนจนสำเร็จการศึกษาโดยไม่เลือกปฏิบัติ ผู้นำชุมชนต้องดูแลและให้ความช่วยเหลือทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ก็ตามที่ ดังเช่น อธิบดีโต๊ะอีหม่ามอับดุลรอหมาน สาหล่าสุหรี่ผู้นำศาสนาจากชุมชนมุสลิมช่วยนำข้าวเปลือกของชาวบ้านไทยพุทธนำไปตั้งที่โรงสีจากนั้นก็นำข้าวสารนำไปส่งให้ชาวบ้านไทยพุทธจนถึงที่บ้าน ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่เข้าใจในวิถีวัฒนธรรม การเป็นอยู่ของชาวบ้านที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม เช่นที่ลุงประเสริฐ ราชโร นับถือศาสนาพุทธ อธิบดีกำนันเก่าและอดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว ปัจจุบันท่านเป็นผู้นำทางธรรมชาติซึ่งมีอิทธิพลทางความคิดของชาวบ้าน เพราะท่านเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนทรายขาว เป็นผู้ที่ยึดถือผู้เฒ่าผู้แก่และเข้าใจวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาวเป็นอย่างดี จึงทำให้ชาวบ้านทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมให้ความเคารพและเชื่อฟังท่าน

(4) ทุนเครือญาติ

ความเป็นเครือญาติระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาวเป็นปัจจัยในการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขซึ่งจากการศึกษาพบว่า การเป็นเครือญาติเกิดจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ประการแรกเกิดจากการสืบสายเลือดซึ่งจากการศึกษาพบว่าบรรพบุรุษของกลุ่มชนทั้งสองศาสนาเป็นพี่น้องกันเพียงแตกต่างกันที่การนับถือศาสนา โดยที่ชาวไทยพุทธบางคนได้ยอมรับว่าตนเองมีเชื้อสายเป็นมลายูแต่ไม่ได้ผูกติดกับสำนึกชาติพันธุ์มลายูมุสลิมเหมือนกับชาวมลายูมุสลิมโดยทั่วไป ซึ่งการยอมรับตนเองของชาวไทยพุทธว่ามีเชื้อสายเป็นมลายูมุสลิมทำให้มีความรู้สึกใกล้ชิดกันกับชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาว

ประการต่อมา ความเป็นเครือญาติที่เกิดจากการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม จากการศึกษาค้นคว้า ในพื้นที่ชุมชนทรายขาวมีสามี-ภรรยาซึ่งก่อนแต่งงานไม่ได้นับถือศาสนาเดียวกันหลายคู่ซึ่งหลังจากที่ได้แต่งงานไปแล้วอีกฝ่ายหนึ่งได้เข้านับถือศาสนาอีกฝ่ายหนึ่ง เช่นกรณีอาของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ได้แต่งงานกับหญิงชาวมลายูมุสลิมในหมู่ที่ 1 และได้รับนับถือศาสนาอิสลามตามภรรยา และทวดชายของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ได้แต่งงานกับผู้หญิงซึ่งเป็นชาวมลายูมุสลิมและได้เข้านับถือศาสนาพุทธตามทวดชายของตน เหตุผลที่มีการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมเนื่องจาก

บรรพบุรุษของกลุ่มชนทั้งสองศาสนามีความสัมพันธ์ที่ดีตลอดมาจนบางครั้งถึงกับให้ลูกที่นับถือต่างศาสนากินนมของตนเองสิ่งเหล่านี้มันยิ่งทำให้เกิดความรักความผูกพันมากขึ้น

ประการสุดท้าย ความเป็นเครือญาติที่เกิดจากเกลอ จากการศึกษาพบว่าความเป็นเกลอของผู้คนในชุมชนทรายขาวเกิดจากการที่บรรพบุรุษของกลุ่มชนทั้งสองศาสนาเป็นเพื่อนกันมาก่อนในรูปแบบการช่วยเหลือกันในเรื่องการประกอบอาชีพ และได้มีการอบรมสั่งสอนให้ลูกหลานของตนไปมาหาสู่กันเสมือนเป็นญาติพี่น้องของตนเอง

ความเป็นเครือญาติที่เกิดจากการสืบสายเลือดหรือที่มาจากการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม และที่เกิดจากการเป็นเพื่อนของบรรพบุรุษส่งผลให้พี่น้องต่างศาสนาเกิดความรักใคร่กลมเกลียวกันและยังสามารถเป็นกลไกในการยับยั้งความขัดแย้งในชุมชนได้อีกด้วย

(5) ทูทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า การสื่อสารภาษาเดียวกันด้วยภาษาถิ่นใต้ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาว ทำให้ทั้งสองกลุ่มชนซึ่งมีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และศาสนา สื่อสารกันอย่างเข้าใจและลดความหวาดระแวงต่อกันได้ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนทรายขาวสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างไว้วางใจกัน และท่ามกลางเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ การสื่อสารด้วยภาษาถิ่นใต้ช่วยลดบรรยากาศแห่งความหวาดระแวงและความไม่ไว้วางใจที่เกิดขึ้นในชุมชนในช่วงเวลานั้นๆ เมื่อคู่สนทนามีความไว้วางใจและมีสัมพันธภาพที่ดีมาก่อนแล้วในระดับหนึ่ง

1.2 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547

ช่วงเวลาที่ชุมชนทรายขาวได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ความสัมพันธ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมบางส่วนเริ่มห่างเหินกันเนื่องจากเกิดความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจกัน และไม่กล้าที่จะไปมาหาสู่กันเหมือนเช่นวันวาน แต่ยังมีกลุ่มคนในชุมชนส่วนหนึ่งที่มีมือช่วยกันหาแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมบางส่วนให้กลับมาเข้าใจกันและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเหมือนอดีต กลุ่มคนที่มีมือช่วยกัน ประกอบด้วย ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา อาสาสมัครและชาวบ้าน การแก้ไขปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมี

วิธีการที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า แนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาวเป็นไปในรูปแบบสมานฉันท์ซึ่งมี 4 วิธีการได้แก่

1.2.1 การประนีประนอม

จากการศึกษาพบว่าในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ผู้คนในชุมชนทรายขาวได้รับผลกระทบทางด้านชีวิตและทรัพย์สิน เช่น ชาวไทยพุทธบางคนเสียชีวิตจากการลอบยิงนอกพื้นที่ชุมชนทรายขาว เหตุการณ์ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นหลายครั้ง จนทำให้ชาวบ้านระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ชุมชนทรายขาวเกิดความหวาดระแวงต่อกัน ผู้นำชุมชนบางคนเลือกใช้วิธีการประนีประนอมซึ่งเป็นรูปแบบคนกลางที่เข้าไปประคับประคองความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนทั้งสองศาสนาซึ่งการเป็นคนกลางของผู้นำชุมชนทรายขาวต้องมีพื้นฐานความสัมพันธ์แบบเครือญาติเข้ามาช่วยจึงจะประสบผลสำเร็จ

1.2.2 การชี้แจง

การชี้แจงของผู้นำชุมชนเพื่อทำความเข้าใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนทรายขาวโดยชี้แจงถึงข้อเท็จจริงในสิ่งที่ชุมชนทรายขาวได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ส่วนผู้นำศาสนาอิสลามเลือกวิธีการชี้แจงในพื้นที่สาธารณะถึงหลักการอยู่ร่วมกันของชาวมลายูมุสลิมท่ามกลางความหลากหลายโดยยึดหลักทางสายกลางซึ่งมีที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮาดิษ สำหรับชาวบ้านใช้วิธีการชี้แจงถึงลักษณะความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนทั้งสองยังคงเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

1.2.3 การปรับตัว

การปรับตัวของชาวบ้านในชุมชนทรายขาวเป็นการปรับตัวในรูปแบบทางกายภาพเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ความไม่สงบ เช่น การปรับเปลี่ยนการแต่งกายของชาวไทยพุทธบางคนให้เหมือนกับชาวมลายูมุสลิมเมื่อเข้าไปในชุมชนมุสลิม วิธีการดังกล่าวเป็นการลดความห่างเหินระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในยามที่เกิดวิกฤตคือการปรับตัวของชาวไทยพุทธบางคนในลักษณะเช่นนี้เป็นการลดความเสี่ยงในการตกเป็นเป้าหมายสำหรับผู้ที่ไม่หวังดี

1.2.4 การร่วมมือกันของชุมชนและเครือข่าย

ในช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ อาสาสมัครในชุมชน และชาวบ้านให้ความร่วมมือช่วยกันหาวิธีการรักษาความสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ เช่นการจัดกิจกรรมร่วมกัน (Collective action) ได้แก่ กิจกรรมวิ่งป่า-แข่งจักรยานเสือภูเขา กิจกรรมอนุรักษ์ขนมอบราณและประเพณีพื้นบ้านของชุมชนทรายขาว เป็นต้น โดยมีชาวบ้านทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมร่วมกันออก “แรง” และสำหรับองค์การ

บริหารส่วนตำบลทรายขาวสนับสนุนในส่วนของงบประมาณในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

2. อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี สามารถนำมาวิเคราะห์และอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

2.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายุมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

จากการศึกษาพบว่า การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในชุมชนทรายขาวระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายุมุสลิม เป็นเพราะมีทุนทางสังคมที่อยู่ในชุมชนซึ่งมีจุดเริ่มต้นสมัยก่อตั้งหมู่บ้านในช่วงแรกๆ การดำรงชีวิตของผู้คนในช่วงเวลานั้นเป็นไปในรูปแบบพึ่งพาอาศัย เกื้อกูลกันในด้านต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพ การร่วมมือกันในกิจกรรมทางการเมืองและวัฒนธรรม ทุนทางสังคมในชุมชนทรายขาวที่เกิดจากทุนที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งประกอบด้วย ทุนทางสังคมที่เป็นระบบคุณค่า ได้แก่ จิตสำนึกสาธารณะ และการพึ่งพาอาศัย สำหรับทุนทางสังคมที่เป็นรูปธรรมได้แก่ กติกา สืบเปลี่ยนกำนัน ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนบุคคล ทุนเครือข่ายและทุนทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ร้อยรัดผูกโยงให้ชาวไทยพุทธและชาวมลายุมุสลิมในชุมชนทรายขาวเป็นกลุ่มเป็นก้อน มีความสามัคคีซึ่งนำพาชุมชนสู่ความสงบสุขและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการศึกษาของวาสนา มะลินิน (2553) ที่มองว่าทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในรูปแบบของพลังหรือปัจจัยที่เป็นลักษณะเฉพาะและเป็นเครือข่าย มีความไว้วางใจและมีบรรทัดฐานในการปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้เป็นลักษณะพื้นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยที่เป็นส่วนหนุนเสริมให้เกิดการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน แล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงสภาพแวดล้อมภายในชุมชนอีกด้วย

2.2 แนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีในช่วงเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547

ในช่วงที่ชุมชนทรายขาวได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ความสัมพันธ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมบางส่วนเริ่มห่างเหินกันเนื่องจากเกิดความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจกัน และไม่กล้าที่จะไปมาหาสู่กันเหมือนเช่นวันวาน แต่ยังมีกลุ่มคนในชุมชนส่วนหนึ่งที่มีมือช่วยกันหาแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมบางส่วนให้กลับมาเข้าใจกัน และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเหมือนอดีต กลุ่มคนที่มีมือช่วยกัน ประกอบด้วย ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา อาสาสมัครและชาวบ้าน ในการแก้ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จะมีวิธีการที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสม ซึ่งจากผลการศึกษพบว่า แนวทางการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนทรายขาวเป็นไปในรูปแบบสมานฉันท์มี 4 วิธีการได้แก่ 1. การประนีประนอมของผู้นำชุมชนเป็นไปในรูปแบบคนกลางที่เข้าไปฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนทั้งสองศาสนาซึ่งการเป็นคนกลางของผู้นำชุมชนทรายขาวจะต้องมีพื้นฐานความสัมพันธ์แบบเครือญาติเข้ามาช่วยจึงจะประสบผลสำเร็จ 2. การชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจต่อเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นของผู้นำชุมชนในชุมชนทรายขาวโดยเลือกวิธีการชี้แจงถึงข้อเท็จจริงในสิ่งที่ชุมชนทรายขาวได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ส่วนผู้นำศาสนาอิสลามเลือกวิธีการชี้แจงต่อพื้นที่สาธารณะถึงหลักการอยู่ร่วมกันของชาวมลายูมุสลิมท่ามกลางความหลากหลายโดยยึดหลักทางสายกลางซึ่งมีที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮาดิษสำหรับชาวบ้านใช้วิธีการชี้แจงถึงลักษณะความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนทั้งสองศาสนายังคงเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง 3. การปรับตัวของชาวบ้านเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์เพื่อต้องการที่จะรักษาความสัมพันธ์ที่ดีเอาไว้ และ 4. การร่วมมือกันของผู้นำชุมชนชาวบ้านและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกิจกรรมที่ส่งเสริมความรักความสามัคคีผ่านพื้นที่สาธารณะและโอกาสอันเหมาะสม

แนวทางสมานฉันท์/ปรองดองซึ่งชุมชนทรายขาวนำมาปรับใช้ในช่วงที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ถือเป็นแนวทางสันติวิธีที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนชนบทซึ่งมีโครงสร้างทางสังคมและระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่เอื้อต่อการนำมาใช้ และมีแนวโน้มที่เกิดผลสำเร็จ แนวทางสมานฉันท์ในชุมชนจึงมีใช้รูปแบบการเยียวยาโดยฝ่ายรัฐบาลหรือการนำแนวทางสมานฉันท์มาผูกโยงกับกฎหมาย เช่น กฎหมายนิรโทษกรรมดังเช่น

กรณีที่เกิดขึ้นในประเทศไทยปัจจุบัน³ แต่เป็นรูปแบบที่เน้นให้คนในระดับชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนให้สำเร็จจากคนในชุมชนด้วยแนวทางสันติวิธี

ผลการศึกษาในประเด็นการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมในชุมชนทรายขาวช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของปิยะ กิจถาวร (2555, น.144-145) ได้เสนอว่าการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนที่เป็นพหุวัฒนธรรมต้องใช้สันติวิธีได้แก่แนวทางที่ประนีประนอมและคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

ดังนั้นแนวทางสมานฉันท์ของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงหมายถึง แนวทางการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วยแนวทางสันติวิธีที่มาจากพลังของชุมชนเอง จึงสอดคล้องกับหลักการสมานฉันท์ของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549) ที่ได้เสนอไว้ว่า การสมานฉันท์จะต้องอยู่บนพื้นฐานการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีและจะต้องเคารพความหลากหลายและวัฒนธรรม ซึ่งในกรณีของชุมชนทรายขาวก็ได้พิจารณาในประเด็นนี้ด้วย เห็นได้จากการที่ชุมชนนำพลังจากคนในชุมชนมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เพราะคนในชุมชนเพียงเท่านั้นจะรู้ภูมิหลังของคนในชุมชนด้วยกันดีที่สุด เพราะฉะนั้นการนำแนวทางสมานฉันท์ในชุมชนพหุวัฒนธรรมจึงต้องให้ชุมชนแก้ปัญหาเองเพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ เกิดการปรับเปลี่ยนและนำมาใช้ได้จริง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

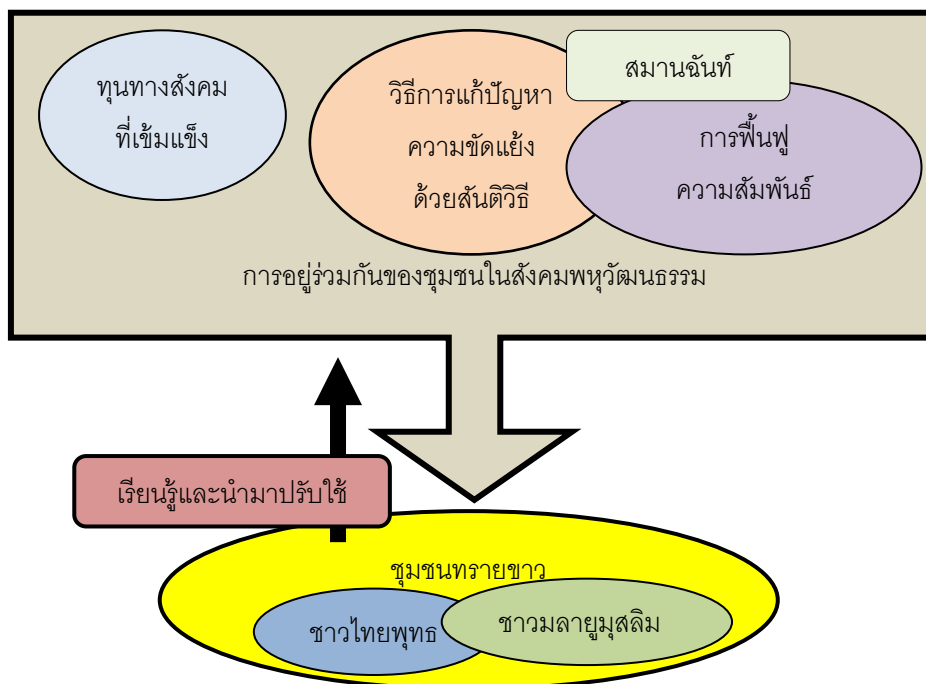
โดยสรุปแล้วการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีเป็นเรื่องของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนที่มีความเข้มแข็งซึ่งเป็นปัจจัยในการอยู่ร่วมกัน ที่ส่งเสริมทำให้เกิดการเรียนรู้และเพื่อการปรับตัวให้เข้ากันระหว่างผู้คนทุนทางสังคมทำให้เกิดพลังในการแก้ปัญหาที่เข้ามาสู่ชุมชน สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และแนวทางการอยู่ร่วมกันในชุมชนซึ่งประกอบด้วยวิธีการแก้ปัญหาคความขัดแย้งและแนวทางฟื้นฟูความสัมพันธ์ด้วยแนวทางสมานฉันท์ทั้งในยามปกติและวิกฤติ

การใช้ชีวิตของผู้คนในชุมชนทรายขาวซึ่งมีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อและวิถีชีวิตเป็นลักษณะการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมซึ่งก่อให้เกิดสิ่งที่สวยงามและการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุขในการที่จะปรับตัวเข้าหากันเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกัน แม้ธรรมชาติของความเป็นชุมชนมีความขัดแย้งไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางการเมืองหรือด้านวัฒนธรรม แต่ผู้คนใน

³ ขณะที่ผู้วิจัยเขียนบทสรุปเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่รัฐบาลกำลังพยายามผลักดันให้มีร่างพรบ.นิรโทษกรรม แต่ถูกกองทัพประชาชนที่เป็นปัญญาชน นักศึกษาและนักการเมืองที่ไม่เห็นด้วย จึงได้มีการรวมตัวกันเพื่อคัดค้านร่างดังกล่าวไม่ให้ผ่านมติในการประชุมวุฒิสภา เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2556

ชุมชนทรายขาวยังแสวงหาวิธีการปรับตัว การเรียนรู้ด้วยแนวทางสมานฉันท์ซึ่งยึดแนวทางสันติวิธีเป็นหลัก สะท้อนให้เห็นองค์ประกอบพื้นฐานของการเกิดสันติภาพนั่นคือจิตวิญญาณที่สามารถสะท้อนได้ว่าพื้นฐานจิตใจของผู้คนในชุมชนทรายขาวเป็นผู้รักสันติ รักความสงบและหวังอยากจะทำให้ชุมชนทรายขาวมีความสงบอย่างแท้จริงท่ามกลางพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ที่มองเห็นคุณค่าของความร่วมมือ การพัฒนาที่สอดคล้องกับคุณธรรม การช่วยเหลือโดยอยู่บนพื้นฐานของการให้เกียรติซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับที่ โอ คอนเนล (อ้างถึงในไชยันต์ รัชชกุล, 2532, น. 31) มองว่า สันติภาพเป็นสภาวะที่ชี้ถึงความสัมพันธ์ระดับบุคคลและระดับสังคมโดยอยู่บนพื้นฐานของความมั่นคง ความประสานร่วมมือ ความเห็นอกเห็นใจ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การให้ความเสมอภาค การสื่อสารที่เน้นวิธีการสันติวิธี รวมทั้งมีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี

ภายใต้สภาวะสันติยังมีความขัดแย้งที่ซ่อนอยู่ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับตนเอง ระดับชุมชน ระดับสังคม และระดับโลกจึงเป็นสัจธรรมของมนุษย์บนโลกนี้ที่จะต้องเข้าใจและต้องเรียนรู้การอยู่ร่วมกันภายใต้ความหลากหลายที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากมนุษย์ในสังคมมีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ความเชื่อและวิถีชีวิต ความขัดแย้งที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันมันย่อมต้องมี มนุษย์จึงจะต้องเรียนรู้การอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานความหลากหลายอย่างเข้าใจ (Understanding) ต้องมีทักษะสังคมในการปฏิสัมพันธ์ (Social skills) มีความยุติธรรม (Justice) และต้องอดทนอดกลั้น (Tolerance) เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การดำรงชีวิตของผู้คนเป็นไปอย่างระเบียบเรียบร้อยและสร้างความเป็นเอกภาพภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพราะความหลากหลายเป็นสิ่งที่สวยงามและควรดำรงไปตามวิถีของมัน จากผลการศึกษาทั้งหมดซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาเป็นภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 9 สรุปผลการศึกษาตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

3. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีประเด็นที่เป็นข้อเสนอแนะจากผู้วิจัย ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.3.1 จากการศึกษาพบว่า ชุมชนทรายขาวมีความกังวลเกี่ยวกับเยาวชนในหมู่บ้านซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ห่างเหินกันระหว่างผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนอันเนื่องจากการที่ต้องไปศึกษาเล่าเรียนนอกพื้นที่ชุมชนทรายขาว หากช่องว่างความสัมพันธ์ระหว่างวัยยังไม่ได้รับการแก้ไข อาจส่งผลทำให้ชุมชนทรายขาวไม่มีผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่งให้คงอยู่ต่อไปได้

ดังนั้นชุมชนควรจัดกิจกรรมทางสังคมที่ไม่ขัดกับหลักการศาสนา เพื่อเป็นแนวทางการรักษาความสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่างวัย ด้วยการชักชวนให้เยาวชนรุ่นใหม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมงานประเพณี งานวัฒนธรรมหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดเป็นประจำทุกปี เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้ใกล้ชิดกับผู้เฒ่าผู้แก่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมให้มีการสืบทอดต่อไป ซึ่งหน่วยงานของรัฐควรนำไปปรับใช้กับชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน

3.3.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของควรรนำผลการศึกษา การสับเปลี่ยนก้านัน วิธีการรักษาความสัมพันธ์ ได้แก่ การชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจแก่คนในชุมชน การร่วมมือกันของผู้นำชุมชน ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไปปรับใช้กับชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับชุมชนที่ศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการรักษาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ในชุมชนอื่น ๆ ได้

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ดำเนินการวิจัยในเฉพาะพื้นที่ตำบลทรายขาวเท่านั้นจึงเห็นควรต้องมีการศึกษาในชุมชนอื่นที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรมเพื่อนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบกับการศึกษาครั้งนี้

3.2.2 สำหรับนักวิจัยที่สนใจและติดตามประเด็นการสร้างสันติภาพ (Peace process) ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยขอเสนอให้ทำการศึกษาเรื่อง”การวิจัยเชิงปฏิบัติการชุมชนในการหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” ตามแนวทางการดำเนินงานของ “พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน”⁴ (Insider peacebuilder platform working group ชื่อย่อ IPP Working group) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้กลุ่ม “คนใน” ซึ่งมีอยู่หลายระดับที่มีส่วนในความขัดแย้งในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ถกเถียงและร่วมกันวิเคราะห์อย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มพื้นที่ของสันติภาพด้วยการผลักดันความขัดแย้งในการถกเถียงให้เป็นการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์และให้ “คนใน” ร่วมกันพัฒนาแผนที่เดินทางสันติภาพ (Peace roadmap) นอกจากนี้ “คนใน” ต้องร่วมมือกันพัฒนาความเป็นธรรมในพื้นที่สังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ อีกทั้งยังต้องหนุนเสริมเส้นทางเดินของกระบวนการสันติภาพของ Track 1 ในท้ายที่สุดแล้วผลของการร่วมมือกันระหว่าง “คนใน” เกิดเครือข่ายที่ไปหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพได้ในที่สุด เนื่องด้วยผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าชุมชนทรายขาวเป็นพื้นที่ “คนใน” ซึ่งมีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและชุมชนทรายขาวมีทุนทางสังคมที่พร้อมสำหรับการเปิดพื้นที่กลางและการดำเนินกิจกรรมที่สร้างความร่วมมือ หากชุมชนทรายขาวได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการใน

⁴ คณะทำงานพื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน เป็นคณะทำงานที่ประกอบด้วยนักวิชาการและผู้ปฏิบัติการในสถาบันทางวิชาการและองค์กรประชาสังคม มีการทำงานร่วมกันตั้งแต่ปี 2544 ด้วยกิจกรรมอำนวยความสะดวกการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและการทำวิจัยร่วมกัน

กิจกรรมต่างๆ จะทำให้ชุมชนทรายขาวเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

- กมลาศ สาลี. (2545). บ้านทรายขาว: ชีวิตความเป็นอยู่ในชนบทของชุมชนไทยพุทธ-มุสลิม. ใน ศรีสมภพ จิตรภิมภิมศรี และกุสุมา ภูใหญ่ (บ.ก.), *ทรายขาว ภาพชีวิตและความเคลื่อนไหวของชุมชนในปัตตานี* (น. 100). ปัตตานี: โรงพิมพ์มิตรภาพ.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์. (2549). *เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คณะเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- ครองชัย หัตถา. (2551). สังคมพหุวัฒนธรรม ความหลากหลาย คุณค่าและการสร้างความเข้าใจ กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใน *ภาคใต้ในสังคมพหุวัฒนธรรม: เอกสารการประชุมสมมนาวิชาการ (ทักษิณวิชาการ ๕๑)*. สงขลา: สถาบันทักษิณคดี.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2553). *การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน*. กรุงเทพฯ: สุทธการพิมพ์.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2549). ทำความเข้าใจแนวคิด “สมานฉันท์” ในอาวูธมีชีวิต: แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- ชูดา จิตพิทักษ์. (2528). *สังคมวิทยาและวัฒนธรรมไทยสำหรับนักศึกษาพยาบาล*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) สงขลา: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- โชคชัย วงศ์ธานี. (2555). ความหลากหลายที่ไม่หลากหลาย: การจัดการในการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ใน *เขมชาติ เทพไทย (บ.ก.), มิติวัฒนธรรมประวัติศาสตร์และภาพอนาคต คีนส์สันติจังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

ไชยันต์ รัชชกูล. (2532). “ความขัดแย้งในบริบทของสันติศึกษา” ในเอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษา. กรุงเทพฯ: สุโขทัยธรรมมาธิราช.

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. (2553). *อัตลักษณ์ ชุมชน: อัตลักษณ์ และการพัฒนาเพื่อเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่ของชุมชน*. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา จำกัด.

ณรงค์ เล็งประชา. (2539). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทักษิณอักษร.

ณัฐชุตดา วิจิตรจามรี. (2553). *การสื่อสารในองค์กร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ต้นแคน แม็กคาร์โก. (2555). *ฉีกแผ่นดิน อิสลามและปัญหาความชอบธรรมในภาคใต้ ประเทศไทย* [Tearing Apart the Land : Islam and Legitimacy In Southern] (ณัฐธยาน์ วันอรุณวงศ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2553). *ชุมชนศึกษา*. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์ จำกัด.

นียบรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. (2550). *มานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เพอร์เน็ท.

บรรพต วีระสัย. (2517). *สังคมวิทยา มานุษยวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. (ม.ป.ป.). *การศึกษาชุมชนชาวไทยในไทรบุรีหรือรัฐเคดาห์*. ปัตตานี: โครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ประเวศ วะสี และคณะ. (2542). *ยุทธศาสตร์แก่วิกฤติชาติ*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา .

ปิยะ กิจถาวร. (2555). ในเขมชาติ เทพไทย (บ.ก.), มิติวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และภาพอนาคต
คืนสู่สันติจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2549). องค์ความรู้การวิจัยความสัมพันธ์พุทธ-มุสลิมในจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ ในรอบ 49 ปี ใน การสัมมนาโครงการเมธีวิจัยอาวุโส สำนักรกองทุนสนับสนุน
งานวิจัย(สกว.). การประชุมจัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และคณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ยศ สันตสมบัติ. (2539). ท่าเกวียน: บทวิเคราะห์เบื้องต้นว่าด้วยการปรับตัวของชุมชนชาวนาไทย
ท่ามกลางการปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ: คปไฟ.

วรวิมล โรมรัตนพันธ์. (2548). ทูทางสังคม. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชน
เป็นสุข (สรส.).

_____. (2551). ทูทางสังคม กระบวนทัศน์ใหม่ในการจัดการสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ:
ฟิลิปปินส์เซ็นเตอร์.

วิมลพรรณ ปัตถวิชัย. (2550). เมื่อฟ้าหม่น เจดีย์หัก ที่ปักชำใต้. กรุงเทพฯ: ดีเอ็มจี.

วิลเลียม เจ. เคลลาเซอร์. (2539). สะท้อนวัฒนธรรมไทย เล่ม 2 (สิริวัฒน์ คำวันสา, ผู้แปล).
กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.

วิไลวรรณ จงวิไลเกษม. (2551). จิตสำนึกสาธารณะ: อำนาจแห่งเรื่องเล่าบ้านทรายขาว (รายงาน
ผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ศรีสมภาพ จิตรภิรมย์ศรี และกุสุมา ภูใหญ่. (2545). ทรายขาว ภาพชีวิตและความเคลื่อนไหวของ
ชุมชนในปัตตานี. ปัตตานี: โรงพิมพ์มิตรภาพ.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2556). *พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สุพจน์ แสงเงิน. (2542). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร.

สุพัตรา สุภาพ. (2522). *สังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

หทัยรัตน์ ทองสกุล. (2555). การนิยามความหมายของพื้นที่น้ำชาในชุมชนคูเต่า. *ศิลปศาสตร์*, 4(1), 78-91.

อมรา พงศาพิชญ์. (2541). *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2542). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Oliver Ramsbotham Tom Woodhouse and Hugh Mall. (2005). *"Contemporary Conflict Resolution"*. Cambridge : 2nd Ed Polity Press.

งานวิจัยและวิทยานิพนธ์

ทิพย์สุดา สุระสิทธิ์. (2553). *การดำรงอยู่และการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมภายใต้ พหุสังคมเมืองสงขลา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

นภาพรณี หะวานนท์ และพิสมัย รัตนโรจน์สกุล. (2548). *การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อชุมชนเข้มแข็ง* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นิปาตีเมาะ หะยีหามะและอรอุษา ปุณณะบุรณะ. (2549). การผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธ ชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยมลายูมุสลิม ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี (รายงานผลการวิจัย). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

นียมามาล อาแย. (2552). ตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

นิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า. (2548). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษา กระบวนการจัดการ ความขัดแย้งของชุมชนบ้านเชิงเขา ตำบลปะลุกาสาเมาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัด นราธิวาส (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2546). ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมและชาวจีนในย่านสาย กลาง จังหวัดยะลา (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มุฮัมมัดรอฟีอี มุซอ. (2549). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความขัดแย้งใน ชุมชนมุสลิม (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

รัตติยา สาและ. (2544). การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดยะลา ปัตตานี และ นราธิวาส (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วรวิทย์ บารู และคณะ. (2551). มลายูปัตตานี: ชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ และการเปลี่ยนแปลง (รายงานผลการวิจัย). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

วาสนา มะลินิน. (2553). การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของทุนทางสังคมในชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอ สามพราน จังหวัดนครปฐม (วิทยานิพนธ์ปริญญา ศาสตรมหาบัณฑิต). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศรีสุดา ไชยวิจารณ์ .(2553). *วิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาของชุมชน: กรณีศึกษาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นัจมุดดีน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ปัตตานี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อาริยา เสวตามร์ .(2542). *ผ้าป่าข้าว: บทสะท้อนวิถีคิดของชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อิสมาอีล เบญจสมิทธิ. (2551). *บทบาทด้านการศึกษาและการเมืองของชัยควันอะหมัด อัล-พะฎอนีย์ (พ.ศ. 2399-2451)*(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ปัตตานี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ. (2549). *แนวทางดำเนินนโยบายในการแก้ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ (สพน.).

เอกสารออนไลน์

กระทรวงวัฒนธรรม. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). *มัสยิดนัจมุดดีน (มัสยิดโบราณ 300 ปี)*. สืบค้น 8 มิถุนายน 2556, จาก <http://www.culture.go.th/culturemap/index.php?action=listdistrict&pid=94&did=94120&pnum=1>

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (ม.ป.ป.). *ทุนทางสังคม*. สืบค้น 20 สิงหาคม 2556, จาก http://www.m-society.go.th/document/edoc/edoc_5730.pdf

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (ม.ป.ป.). *“ทักษะสังคม” พื้นฐานอยู่ร่วมกันอย่างมีสุข*. สืบค้น 25 ตุลาคม 2556, จาก <http://www.kriengsak.com/node/1288>

- โคทม อาริยา. (ม.ป.ป.). *การแก้ไขและการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง*. สืบค้น 2 ตุลาคม 2556, จาก <http://www.peace.mahidol.ac.th/th/document/learn/PBPS101/ConflictTransformation.pdf>
- ดุสิต หวันเหลี่ยม. (ม.ป.ป.). *การพัฒนาแนวคิดวัฒนธรรมสมานฉันท์ของสังคมพหุวัฒนธรรมตามทฤษฎีของตำราวจระเวนชายแดนที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2554, จาก <http://www.pt.tsu.ac.th/rdi/ConAll/ORAL19/O59.pdf>
- ฐานข้อมูลข่าวจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2549). *ปัตตานีเตรียมประกาศ 6 หมู่บ้านใน ต.ทรายขาวเป็นตำบลสันติสุข*. สืบค้น 12 มกราคม 2556, จาก http://wbns.oas.psu.ac.th/shownews.php?news_id=33811
- วุฒิสาร ตันไชย และคณะ. (2555). *รายงานวิจัย การสร้างความปรองดองแห่งชาติ*. สืบค้น 10 สิงหาคม 2556, จาก http://www.kpi.ac.th/kpith/?option=com_content&task=view&id=1296&Itemid=1
- เลขา เกลียงเกลา. (2550). *ความเข้าใจและสามัคคีจะไม่ทำให้เราแตกแยกกัน ความเชื่อมั่นในพลังของชาวทรายขาว อ.โคกโพธิ์*. สืบค้น 21 สิงหาคม 2555, จาก http://www.tjanews.org/cms/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=1926&Itemid=58&lang=
- สินาด ตีร์วรรณไชย. (2548). *ทุนทางสังคม: ความหมายและความสำคัญ*. สืบค้น 4 ตุลาคม 2556, จาก <http://prachatai.com/journal/2005/01/2262>
- ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. (2556). *มุมมองของประชาชนชายแดนใต้: 'ความหวัง' ในสถานการณ์ความรุนแรงอันยืดเยื้อได้ร่มเงาแห่ง 'สันติภาพ' 17 กรกฎาคม 2556*. สืบค้น 17 สิงหาคม 2556, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/4147>

องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว. (ม.ป.ป.). *คลังข้อมูลตำบล*. สืบค้น 10 ตุลาคม 2555,
จาก http://www.saikhao.go.th/news.php?cat_id=29

เอมอร กฤษณรังสรรค์. (ม.ป.ป.). *ทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น*. สืบค้น 6 มีนาคม
2556, จาก <http://www.novabizz.com/NovaAce/Relationship/Skill.htm>

สื่อโสตทัศน์

ดวงสุดา นุ้ยสุภาพ, แยน๊ะ สะแลแม (ผู้จัดรายการ). (2555, 12 พฤศจิกายน). *ความสัมพันธ์พุทธ-มุสลิม*. [เสียงจากผู้หญิงชายแดนใต้]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี: โครงการผู้หญิงภาคประชาสังคม

เอกสารอัดสำเนา

องค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว (2555). *วัดทรายขาว: เอกสารประกอบการประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม* [เอกสารอัดสำเนา]. (ม.ป.ท.)

บุคลากรกรม

กอเข้ม มาหมัด (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุไรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), โรงเรียนลำหยงวิฑูรย์มูลนิธิ หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 27 สิงหาคม 2555

กอบศักดิ์ ใฝ่ศรีดำ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุไรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง หมู่ที่ 5 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 5 กันยายน 2555

เกษม สาคี (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุไรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ร้านน้ำชาบังอิ หมู่ที่ 1 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 30 สิงหาคม 2555

จำลอง เจริญมุล (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านจำลอง เจริญมุล หมู่ที่ 3 ตำบล
ทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 17 กรกฎาคม 2555

ชุติมา ศีयरอินทร์ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านชุติมา ศีयरอินทร์ หมู่ที่ 5
ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 17 กรกฎาคม 2555

_____ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านชุติมา ศีयरอินทร์ หมู่ที่ 5
ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 4 พฤษภาคม 2556

ชูโกร ดินอะ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 16 มิถุนายน 2555

ดาโอะ สมะแอ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านดาโอะ สมะแอ หมู่ที่ 6
ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 28 มิถุนายน 2555

ดิน แก้วทองประคำ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านดิน แก้วทองประคำ หมู่ที่ 5
ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 15 มกราคม 2556

บัลลังก์ พรหมสุข (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านบัลลังก์ พรหมสุข หมู่ที่ 5
ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 23 มิถุนายน 2555

ประเสริฐ ราษฎร์ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านชุติมา ศีयरอินทร์ หมู่ที่ 5
ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 16 มกราคม 2556

_____ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ร้านน้ำชาบังอิ หมู่ที่ 5 ตำบล
ทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 26 มกราคม 2556

เพลินศักดิ์ พรหมสุข (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
หมู่ที่ 5 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 20 มิถุนายน 2555

_____ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ชมรมจักรยานเสือภูเขา หมู่ที่ 4
ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 24 กุมภาพันธ์ 2556

ฟาตีห๊ะ สล่ายาตี (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านฟาตีห๊ะ สล่ายาตี หมู่ที่ 6
ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 4 พฤษภาคม 2555

_____ (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านฟาตีห๊ะ สล่ายาตี หมู่ที่ 6 ตำบล
ทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 26 มกราคม 2556

ภราดร เพชรศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านภราดร เพชรศรี หมู่ที่ 3 ตำบล
ทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 11 สิงหาคม 2555

มณูญ หมัดมุซา (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านฟาตีห๊ะ สล่ายาตี หมู่ที่
6 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 30 กันยายน 2555

มุฮำหมัด บาเหมมบูงา (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านมุฮำหมัด
บาเหมมบูงา หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 6 กันยายน
2555

มุฮำหมัด อาหมัด, (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บริเวณสุเหร่าบ้านควนลังงา
หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 5 กันยายน 2555

แมะดำ เวะะหลี (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านแมะดำ เวะะหลี หมู่ที่ 6
ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 6 กรกฎาคม 2555

แมะมีะห์ (นามสมมติ) (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านแมะมีะห์ หมู่ที่ 1
ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 30 สิงหาคม 2555

สนิท ขุนฤทธิ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง หมู่ที่ 5 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 27 สิงหาคม 2555

_____ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ร้านน้ำชาบังอิ หมู่ที่ 1 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 16 มีนาคม 2556

_____ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), โรงเรียนวัดทรายขาว หมู่ที่ 3 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 29 มีนาคม 2556

_____ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ร้านน้ำชาบังอิ หมู่ที่ 1 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 17 มีนาคม 2556

สมาน สีปุตะ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ร้านน้ำชาบังอิ หมู่ที่ 1 อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 5 มิถุนายน 2555

_____ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ที่ทำการกำนันตำบลทรายขาว หมู่ที่ 4 อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 28 มิถุนายน 2555

สาและ สล่ำยาตี (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านสาและ สล่ำยาตี หมู่ที่ 6 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 12 กรกฎาคม 2555

_____ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านสาและ สล่ำยาตี หมู่ที่ 6 อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 14 มกราคม 2556

อาดัม บาเหมบุงา (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ร้านน้ำชาอาดัม หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 15 กันยายน 2555

อับดุลวาฮาบ สาหล่ำสุหรี (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), มัสยิดโบราณบาโงยลังกา หมู่ที่ 4 ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 22 มิถุนายน 2555

อรุณ ดำรงรักษ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านอรุณ ดำรงรักษ์ หมู่ที่ 5 ตำบล
ทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 15 กันยายน 2555

อารีฟิน ดลมาอี (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ร้านน้ำชาบังอิ หมู่ที่ 1 ตำบล
ทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 3 กรกฎาคม 2555

_____ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), โรงเรียนวัดทรายขาว หมู่ที่ 3 ตำบล
ทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 10 มิถุนายน 2555

แ๊ะ ไซไฟ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สุโรยา วานี (ผู้สัมภาษณ์), ที่ทำการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมหมู่ที่ 5
ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 5 กันยายน 2555

ภาคผนวก

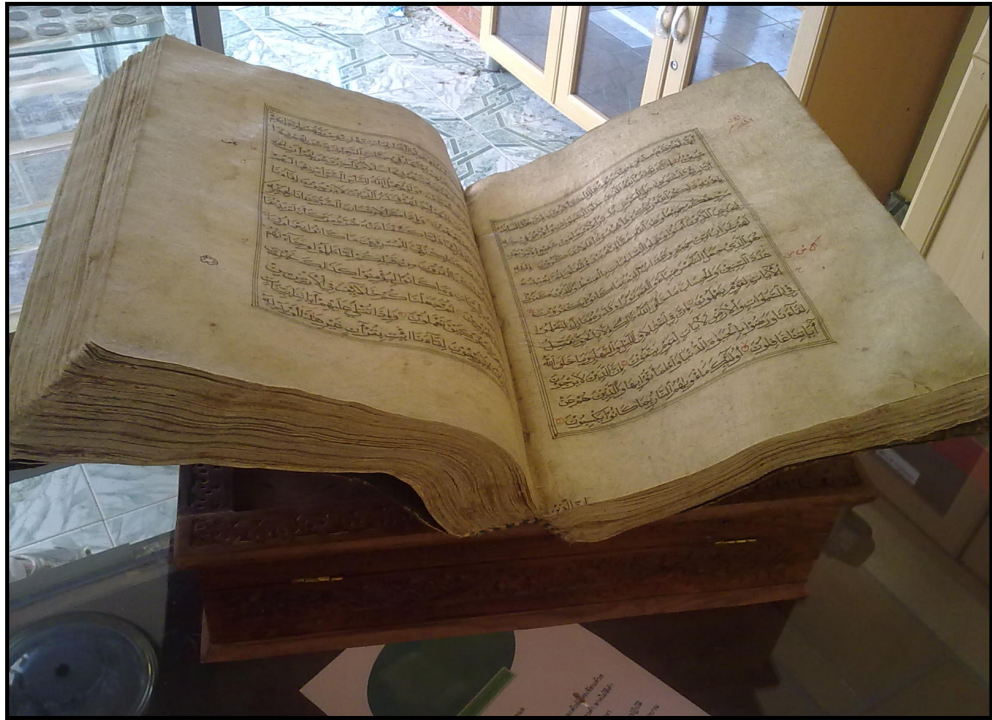
ภาคผนวก ก รูปภาพ

มัสยิดโบราณ 300 ปี ที่ผ่านการบูรณะจากกรมศิลปากร
ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านควนลังงา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ด้านในของมัสยิดโบราณ

อัลกุรอานเขียนด้วยมือซึ่งตั้งอยู่บริเวณใกล้กับมัสยิดโบราณ 300 ปี
มีอายุราวเดียวกับมัสยิดโบราณ

บ่อน้ำโบราณตั้งอยู่ใกล้กับมัสยิดโบราณ

กลองหรือนางญาใช้ตีบอกให้รู้ว่าถึงเวลาละหมาด
ปัจจุบันตั้งแสดงบริเวณใกล้มัสยิดโบราณเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ดูและศึกษา

วัดทรายขาวและบริเวณรอบๆ ภายในวัด

ภาคผนวก ข ประวัติมัสยิดโบราณบ้านควนลังงา

ศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมจังหวัดปัตตานี
 فوسة فموليهن سني بودايا تمفاتن دان عالم سسكيتنر فطاني دارالسلام
 CENTER OF CONSERVATION FOR LOCAL CULTURE AND ENVIRONMENT PATANI PROVINCE

อ.กิตติมาภรณ์ เบญจสมิทธิ
 ประธานศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
 และสิ่งแวดล้อม จ.ปัตตานี (PUSTA)

ประวัติสุเหร่าบาโงยลังงา (ควนลังงา)

หมู่ 4 ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี

สันนิษฐานว่าสร้างในปี พ.ศ.2177 (ค.ศ.1634) ในรัชสมัยของราชินีราตุอูง บินติ สุลต่าน มันซูร ซาห์ (ทรงเป็นรัชกาลที่ 8 แห่งราชอาณาจักรปาตานีดารุสสลาม ทรงครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ.2167 - 2178) ในรัชสมัยของราชินีราตุอูงได้เกิดสงครามขึ้นระหว่างปาตานีดารุสสลามกับราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ในขณะนั้นพระเจ้าประสาททรงได้ส่งกองทัพสยามมาตีปาตานีดารุสสลาม สงครามเกิดขึ้นเป็นเวลาแรมปี จากสงครามครั้งนี้จึงเป็นที่มาของวีรกรรมอันกล้าหาญของโต๊ะหยางหญิงแห่งบ้านบาโงยลังงา (คำว่า บาโงย เป็นภาษามลายู หมายถึง ควน ส่วนคำว่า ลังงา เป็นภาษามลายู แปลว่า การปะทะ สถานที่แห่งนี้คือส่วนหนึ่งของสมรภูมิต่อสงคราม) โต๊ะหยางเป็นผู้เก็บพระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านในช่วงสงคราม ขณะที่กำลังหนีภัยสงครามโต๊ะหยางหญิงตกลงไปในเหวเป็นเวลาหลายวัน หลังสงครามสงบโต๊ะหยางได้รับความช่วยเหลือจากชาวบ้านนำโต๊ะหยางขึ้นจากเหว ทุกคนตะลึงเมื่อเห็นสิ่งที่โต๊ะหยางกอดแน่นอยู่กับอกคือพระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านเขียนด้วยมือ ปกทำจากเปลือกต้นมะม่วงหิมพานต์

จากนั้นชุมชนบ้านปาเรปูเต๊ะ (ทรายขาว) ซึ่งตั้งอยู่เชิงเขาใหญ่ (bukit besar) สันกาลาคีรี ได้ร่วมกันสร้างสุเหร่าขึ้นภายหลังสงครามสงบ

ไม้ที่ใช้สร้างสุเหร่าคือไม้แคหรือตะเคียน (กายูจืองา) ซึ่งชาวบ้านตัดจากป่าเขาสันกาลาคีรี กระเบื้องอิฐแดงมาจากหมู่บ้านตาระบาดอ ต.กะมิยอ อ.เมือง จ.ปัตตานี ปัจจุบันพระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่านฉบับโต๊ะหยางหญิงและเครื่องมืกในการก่อสร้างสุเหร่าบางส่วนยังคงเก็บรักษาไว้ในสุเหร่า

รูปแบบการก่อสร้างสุเหร่าเป็นศิลปะการก่อสร้างตามแบบศิลปกรรมที่สืบทอดมาจากสถาปัตยกรรมลังกาสุกะ นับเป็นสุเหร่าร่วมสมัยกับมัสยิดตะโละมาเนาะ (วาดีอัลฮูเซน) อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส และสุเหร่าแลห์ บ้านนัตตันหยง ต.มะนังยง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี สุเหร่าบาโงยลังงาซึ่งหลังสร้างขึ้นโดยไม้ใช้ตะปู นับเป็นภูมิปัญญาและความสามัคคีของชาวชุมชนท้องถิ่นที่ได้

ศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมจังหวัดปัตตานี
 فوسة فموليهن بسني بودايا تمفاتن دان عالم سكيتر فطاني دارالسلام
 CENTER OF CONSERVATION FOR LOCAL CULTURE AND ENVIRONMENT PATANI PROVINCE

ร่วมกันสร้างศาสนสถานและวัฒนธรรมสถานทั้งดงามล้ำค่าทางศิลปะแบบราชอาณาจักร
 ลังกาสู่กะ

ต่อมาประมาณ พ.ศ.2513 ชุมชนบ้านควนลังงาได้ขยายอาคารศาสนสถานแห่งนี้ขึ้นเนื่อง
 จากจำนวนสัปบุรุษเพิ่มขึ้นและได้ตั้งชื่อเป็น "มัสยิดนัจมุดดีน" และได้จดทะเบียนอยู่ภายใต้การ
 บริหารของสำนักกรรมการอิสลาม จ.ปัตตานี จนถึงปัจจุบัน

รายชื่ออินมามสุเหร่าบาโงยลังงา (มัสยิดนัจมุดดีน)

1. ฮัจญ์ยาโงะ (โต๊ะแชยาโงะ)
2. ฮัจญ์ดาฮา
3. ฮัจญ์ซ็อว์
4. ฮัจญ์อับดุลกอเดร ฮาซัน
5. ฮัจญ์เตลรอนมาน สหล่ำสุหรี (ปัจจุบัน)

ที่มา : สัมภาษณ์ผู้กล่าว/โต๊ะอินมาม มัสยิดนัจมุดดีน (บาโงยลังงา) พ.ศ.2538

โดย : อ.อิสมาอีล เบญจสมิทธิ์ ประธานศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม

จ.ปัตตานี (PUSTA) และที่ปรึกษาสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยว จ.ปัตตานี

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวสุไรอยา วานี		
รหัสประจำตัวนักศึกษา	5210022005		
วุฒิการศึกษา	วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
	วิทยาศาสตร์บัณฑิต	มหาวิทยาลัยทักษิณ	พ.ศ. 2548

ทุนการศึกษา

ทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์ปีการศึกษา 2555

ทุนอุดหนุนการวิจัย สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ (CSCD)

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

ที่ปรึกษาเจ้าหน้าที่ติดตามและประเมินผล

โครงการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูชายแดนภาคใต้ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

สุไройา วานี และมะรอนิง สาแลมิง. (2557). การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม
กรณีศึกษาตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. *วารสารการเมืองการปกครอง*,
4 (1), 204-219.